insan • düşünce • kültür

insicam

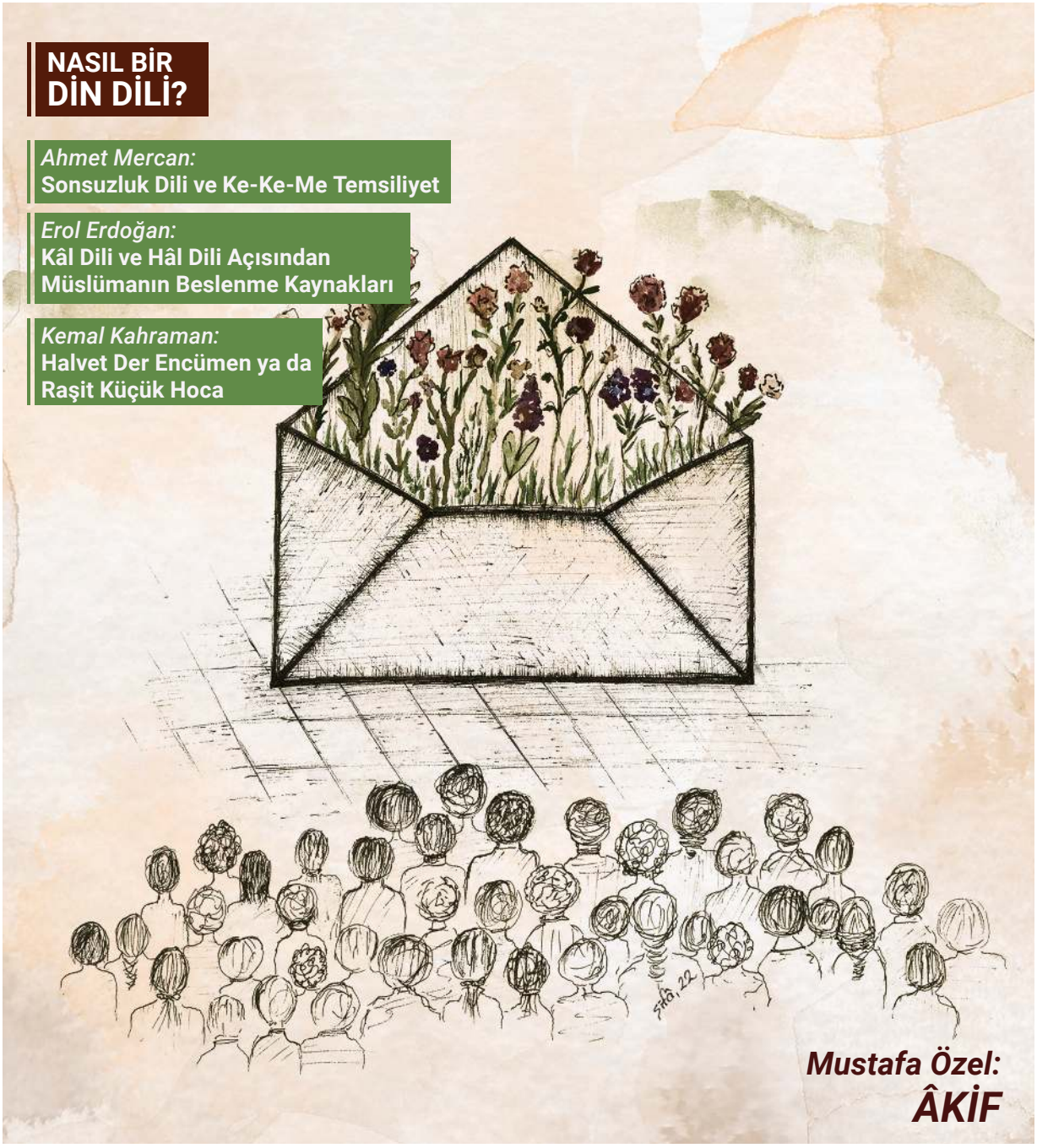
22

NASIL BİR DİN DİLİ?

Ahmet Mercan:
Sonsuzluk Dili ve Ke-Ke-Me Temsiliyet

Erol Erdoğan:
Kâl Dili ve Hâl Dili Açısından Müslümanın Beslenme Kaynakları

Kemal Kahraman:
Halvet Der Encümen ya da Raşit Küçük Hoca

Mustafa Özel:
ÂKİF

SAYI 22 • Aralık • 2022

Dinin Dili Ruhundadır / Hüseyin Akın • **Dili Kullanma Becerisini Elde Etmek** / Kazım Sağlam • **İslâmî İlimler ve Tebliğ Dili** / Şerafeddin Kalay • **Nasıl Anlattım** / Ahmet Poçanoğlu • **İrşad ve Davetin Kur'an'î Kodları** / Özkan Kerimoğlu • **Cesur Yeni Dünyaya Yeni Din Dili** / Adem Ceylan • **Batı'da İslam Dili** / Erkan Erdemir

2022 - 2023 KIŞ YARDIMLARI

Kardeşim ÜŞÜMESİN

Destekleriniz ile kış soğuğundan etkilenen ihtiyaç sahiplerine giyim ve yakacak yardımlarınızı ulaştırıyoruz.

İNSAN VAKFI
İNSAN EĞİTİMİ KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA VAKFI
"Önce İnsan"

insanvakfi.org.tr
ONLİNE BAĞIŞ

YAKACAK

GİYİM PAKETİ

insicam
insan • düşünce • kültür

İMTİYAZ SAHİBİ:
İnsan ve Medeniyet Hareketi Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Mehmet Bulayır

EDİTÖR
Şehnaz Fındık

SON OKUMA
Betül Yavuz

KAPAK TASARIM
Şifa Yaratılmış

YAYIN KURULU
Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK TASARIM
Ahmet Furkan Onat
ahmetfurkanonat@gmail.com

YAYIN TÜRÜ
Ayda bir yayınlanır. Yerel Süreli Yayın. Ücretsizdir.

Yazı ve reklamların içerik sorumluluğu sahiplerine aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Dergimize, www.insicam.net adresinden erişebilirsiniz.

Halîm olanın adıyla.

Miladi bir yılı bitirmek üzereyiz. Savaşla, ekonomik sıkıntılarla, pandeminin etkileriyle geçen bir yılın sonundayız. 2022 yılını, ileride insanlara hatırlatacak mühim hadiselerden biri, hiç şüphesiz LGTB'cilerin bütün dünyadaki çığırtkanlıklarıdır. Arkalarına küresel sermayeyi alan bu hareket mensupları, bu sene çeşitli medya platformları üzerinden kendilerine geniş yer buldu, güçlerine güç kattılar. İnsanlığı, geleneksel kültürü, ahlakı, dinleri tehdit eden bu sapkın anlayışın önüne bugün geçilemezse, nesillerimizi büyük tehlikeler beklemektedir. Bu bağlamda birey, toplum ve devlet olarak herkes kendine düşeni, hızla ve en etkin şekilde yapmalıdır. Bu grupların 2022 yılının en büyük spor etkinliği olan Katar'daki 22. Dünya Kupası'nda yaptıkları göz önüne alınırsa, işin vahameti daha iyi anlaşılır.

Dinin insanlara nasıl anlatılacağı meselesi, kadim bir sorundur. İletişimin artan gücü, etkisi ve çeşitliliği, bilgi vasıtalarının artması, insanların eğitim-öğretim seviyelerinin yükselmesi, modernizmin baskısı gibi unsurlar dinin insanlara sunumu üzerinde dikkatle, rikkatle ve özenle durmayı gerektirmektedir. 2022 Aralık sayımızın dosya konusunu, "Nasıl Bir Din Dili?"ne ayırdık. Konuyu çeşitli açılardan ele alan ve değerlendiren yazıların ilginizi çekeceğini umuyoruz.

Ülkemizin kıymetli ilim, gönül ve dava adamlarından Prof. Dr. Raşit Küçük hocamızı, 22 Kasım 2022 Salı günü yıllarını kendisini ve sünnetini öğretmeye vakfettiği Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) yanına yolcu ettik. Mekânı cennet, makâmı âlî, menzili mübarek, hâtırası aziz olsun.

2023 Ocak sayımızda görüşmek üzere *Halîm* olana emanet olunuz.

Mustafa ÖZEL
Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

05 *İllüstrasyon:* Sabahattin Kayış

06 *Kentte Dindar Kalmak Mümkün mü?*
Derviş Çelebi

08 *Mesuliyetin Kutsallığı - Ve'l-asr!*
Mustafa Eser

10 *Kestane Şekeri*
Öznur Görür Kısar

12 *Âkif*
Mustafa Özel

16 *İnci Mercan Gerdanlığı -20- Hz. Aişe (R.A.)*
Ahmet Poçanoğlu

20 *Kırk Kandil -20- Rukiye Bint Rasulillah (R.A.)*
Rıza Savaş

22 *Sonsuzluk Dili ve Ke-Ke-Me Teslimiyet*
Ahmet Mercan

26 *Dinin Dili Ruhundadır*
Hüseyin Akın

28 *Kâl Dili ve Hâl Dili Açısından Müslümanın Beslenme Kaynakları*
Erol Erdoğan

32 *Dili Kullanma Becerisini Elde Etmek*
Kâzım Sağlam

34 *İslâmî İlimler ve Tebliğ Dili*
Şerafeddin Kalay

38 *Nasıl Anlattım*
Ahmet Poçanoğlu

40 *Nasıl Bir Din Dili?*
Mülayim Sadık Kul

46 *İrşad ve Davetin Kur'an'î Kodları*
Özkan Kerimoğlu

48 *Cesur Yeni Dünyaya Yeni Din Dili*
Adem Ceylan

52 *Dini Tebliğde Nebevi Üslup*
Kamil Abdullahoğlu

54 *Nebevî Bir Davet İçin*
Mutlu Binici

58 *Davet: Kime, Nasıl?*
Fesih Kaya

62 *Dinin Dili Lisanı Hâl*
Mucahid Yıldız

64 *Batı'da İslam Dili*
Erkan Erdemir

68 *Halvet Der Encümen ya da Raşit Küçük Hoca*
Kemal Kahraman

70 *Edebe Muhtacız*
Raşit Küçük

72 *Neoliberal Din ve Anlam Arayışı*
Şehnaz Fındık

76 *Kant'ın Ödevlerinden Ders Çıkarılmalı mı?*
Zübeyir Şekerci

78 *Rasim Özdenören*
Betül Zeyrek

80 *Çizgi:* Hasan Aycın

İllüstrasyon: Sabahattin Kayış

Kentte Dindar Kalmak Mümkün mü?

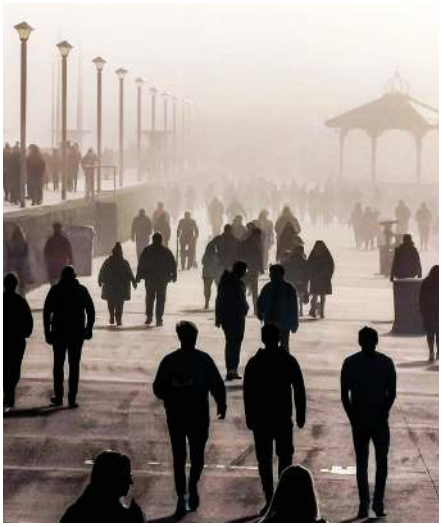
Derviş ÇELEBİ

Meşhur hikâyedir, zamanlardan bir zamanda, iki Allah dostu kardeş yaşarmış. Biri dağda çoban diğeri şehirde ayakkabı tamircisi. Dağda çoban olan, günlerden bir gün şehirdeki kardeşini ziyarete gelmiş, gelirken de yanında hediye olarak iki kilo keçi sütü getirmiş. Hikâye bu ya hediye sütü keramet nişanesi olarak bir bez çıkına sarıp getirmiş ve dükkânın duvarında bir çiviye iliştirmiş.

Hoş beş derken iki kardeşin sohbeti bir müşterinin gelişiyle kesilmiş. Gelen müşteri ayakkabısını boyatmak isteyen gayri müslim bir hanım imiş. Hanım, boyama koltuğuna oturup eteğini toplayınca, çoban kardeşin gözü genç kadının topuğundan yukarıya doğru kaymış. İşte o vakit kalbine bir siyah nokta düşmüş, riyazeti niyetinden zarar görmüş ve çobanın bez çıkınına sarılı süt başlamış damlamaya. Şehirli abi, hanım müşteriyi yolcu ettikten sonra, acı bir tebessümle yönelmiş kardeşine, "A güzel kardeşim şehirde sütü saklamak dağdakinden müşküldür, keramet sütü beze sarmakta değil halk içinde hak ile kalmakta olsa gerek" demiş.

Sevgili dostlar, bu kıssadan hareketle köyde dindarlık kolay demek istemiyorum elbette, ama global iletişim ağlarının iğvâsı karşısında dindar kalabilmek, her halükârda ve mekânda zorlaştığı aşikâr. Ancak görece olarak şehirde dindar kalmanın, yani haramlara uzak durmanın, yüz çevirmenin, her geçen gün daha da zorlaştığı gerçeğinin altını çizmek istiyorum.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ekonomik nedenlerle kırsaldan şehir merkezlerine göç eden insanlarımız, şehrin periferisinde, tabiri caizse köylerini de yanlarında getirerek küçük köyler (getto) kurdular. Hemşehri dernekleri üzerinden örgütlenerek, geleneklerini, kültürlerini aynı şekilde buralara taşıdılar. Dolayısıyla, mahalle kültürünü muhafaza ettiklerinden, dindarlıklarında ve pratiklerinde de dramatik bir sapma olamadı. Ancak, zamanla ülkenin toplumsal olarak ekonominin iyileşmesinin sonucu, onların da refah düzeyinin yükselmesi, yaygınlaşan belediye hizmetleri ve şehrin merkezi ile kurulan iletişim, mimari/mekânsal dönüşüm, kültürel davranış biçimlerini, ritüellerini de etkiledi. Çünkü mekân ve eşya, onu

üreten kültürün yaşam biçimini de kaçınılmaz bir şekilde beraberinde getirdi ve bugün onun sonuçlarını hayatımızın her alanında gözlemliyoruz.

Zaman içerisinde eski kuşak nispeten kendisini bu değişime karşı koruyabilse de özellikle yeni neslin artan eğitim düzeyi ve aldıkları eğitimin felsefi kodları, maruz kaldıkları batılı yaşam tarzı, kültürel etkileşim, onların başta düşünce biçimleri olmak üzere, giyim-kuşam, müzik alışkanlıkları gibi birçok alanda yaşam pratiklerini değiştirdi. Ve bu değişim, sonuçta kaçınılmaz olarak dindarlık pratiklerini de etkiledi. Bugün bir modernleşme projesi olan Kemalizm'in "mübarek günlerine" dair bir kutlama mesajı televizyon ekranlarından ya da sms olarak cep telefonlarımıza hiç ummadığımız isimler tarafından gönderildiğine tanık oluyoruz. Bu iklimin bir sonucu olarak gençlerin evlenmeden birlikte yaşamak, lgbt ve türevlerine bir cinsel tercih, bir özgürlük alanı gibi bakmalarına, sokak ortasında yatak kıyafeti ile dolaşmak, kamuya açık alanlarda cinsel temasta bulunmak gibi bir Müslüman ülke için marjinal sayılabilecek davranışlarına tanıklık ediyoruz.

Bugün geldiğimiz noktada, gençlerin özellikle dini referanslı sivil toplum örgütlerine ve cemaatlere mesafeli olduklarını gözlemliyoruz. Bunda her ne kadar FETÖ terör örgütünün olumsuz örnekliğinin önemli bir sonucu olduğu tezinin hakkını teslim etsek de tek nedenin bu olmadığını düşünüyorum. Birçok alanda başarılı olan siyasal iktidarın, hakimiyetini ne yazık ki kültürel alanda da sağladığını söyleme imkanından yoksunuz. Kültür bakanlığı desteklerinden, Devlet tiyatrolarına, belediyelerin organize ettiği etkinliklere kadar kısa bir arşiv taraması ile durumun ne kadar acıklı olduğunu tespit etmek mümkün olacaktır. En son yaşadığımız Melek Mosso hadisesi, henüz hafızalarımızda tazeliğini koruyor sanırım.

Amacım faturayı siyasete kesip topu taca atma kolaycılığına sapmak değil. Elbette değişen toplumsal dinamiklere uyum sağlayamayan STK'ların da bunda bir payı, vebali olsa gerek. 1900'lerin konvansiyonel STK anlayışını terk etmenin zamanı çoktan gelmiş olsa gerek. Bugünün gençlerini burs, vaaz, yurt üçgeni ile manevi koruma altına almanın imkânı olmadığı ortada. Hakikat değişmez ancak onu dile getirme biçimleri değişebilir. Bugün yeni bir fıkıh anlayışına ihtiyacımızın olduğu açık. "Şehirde" dindar kalabilmek istiyor isek, yeni iş yapma modelleri, yeni bir tebliğ ve davet metodu üretmek zorundayız. İhtiyarların bilgeliğine ve cemaatlerin bireyi koruyan ve kollayan iklimine elbette ihtiyacımız var ancak şehirde dindar kalabilme imkânı yukarıda zikrettiğim açılıma ve bu açılımı az sayıda bile olsa icra edebilecek dava şuuruna sahip genç kuşakları desteklemek ve onlara yetki vermekten geçiyor olsa gerek.

Mevlâna Celalettin Rumi'nin deyimiyle, "Düne ait ne var ise dünde kaldı cancağızım. Bugün yeni şeyler söylemek lazım".

Bugün yeni bir fıkıh anlayışına ihtiyacımızın olduğu açık. "Şehirde" dindar kalabilmek istiyor isek, yeni iş yapma modelleri, yeni bir tebliğ ve davet metodu üretmek zorundayız.

Mesuliyetin Kutsallığı - Ve'l-asr!

Mustafa ESER
Eğitimci-Yazar

"Tüm çağlarda ve tüm insan topluluklarında, ciddiye alınması gereken her erdem öğretisinin (tugendlehre) arka planında, benliğin inkârı (selbstüberwindung) vardır ve hala da öyledir. Etik öğretisi her zaman "şöyle yapmalısın" türünde ve bir şekilde ilkel benliğimize ters gelen bir buyruğu, gerilimli bir karşı karşıya gelme durumunu içerir. "Yapabilirim" ile "yapmalısın" arasındaki bu tuhaf karşıtlık nerden kaynaklanır?"
Erwin Schrödinger

Tahir b. Aşur (v.1973) 'makasıdu'ş-şeria'yı, yani hukukun gayelerini, "kanun koyucunun hükümleri vaz ederken, gözettiği ve hedeflediği hikmet, hedef, gerekçe ve manalardır" şeklinde tarif eder. Hukukun gayeleri ise pek çok hukukçu tarafından şu üç başlıkla sınıflandırılır: 1. Zaruri, 2. Haci, 3. Tahsini. Ehemden mühime doğru şu sıralamayı yapabiliriz: İtikat, zaruriyata; fikriyat, haciyata; hissiyat ise tahsiniyata muhtaçtır.

İnsan pek çok katmandan müteşekkil bir kevni camidir. Bu zıtların toparlayıcılığı pek çok imkâna da pek çok çatışmaya da fırsat yaratır. İmkânın ve çatışmanın bir hukukla değerlendirilmesi elzemdir. İşte bu yüzden hukukun gayeleri önemli bir usul olarak meseleyi çözümlememizi sağlar. Hukukun gayesinin gayesi ise tevhid ve adalete zemin oluşturmadır, denilebilir. Tevhid ve adalet, dinin gayesi olan "saadet"e ulaşmanın hem aracı hem de bu halin sürdürülebilmesi için amacıdır.

İnsanın mücadelesi nihayetinde kendisiyledir. Kendini, yapmaktan hoşlandığı ile yapmak zorunda olduğu şeyler arasında sıkışmış hisseder ve bu ezelî mücadele ömürlük bir uğraşıya dönüşür. Dinler, bu sıkışmışlığa sebep olan tarafları ahenkli bir uyuma sokabilmek iddiasındadır. Modern hayatın, mesuliyetten kaçarak özendirdiği haz merkezli yaşam alanına karşın dinler, mesuliyetin kutsallığına vurgu yaparlar. Hazzın sınırlarını zorlayan insanlar ya düşünmeyi reddederek edna derekesinde bir hayata razı olurlar ya da hazzın tatmin tahribatını fark edip kendilerini kurtarmanın peşine düşerler.

Akl-ı selim insanlar, yapmak zorunda olduklarını aynı zamanda yapmak istedikleri bir uğraşıya dönüştürebilirler. Daha doğrusu bütün insanlarda bulunan bu dönüştürme potansiyelini faal hale getirirler. Bunun için niyetin sıhhati ve gücü dengeli kullanabilme kabiliyeti devreye girer. Temel motivasyon kaynağı ise yapılan ameliyenin ulvi bir amaçla yapılıyor olmasıdır. Yapıyorum ve bu yapmayı istiyorum zira amacım beni de aşan bir ulviyettir, diyebilmek varoluşsal bir bedel ödemekle mümkün olacaktır.

Mesuliyet, içsel bir keşif ile değil de dışarıdan bir enjeksiyonla tatbikata dönüşüyorsa pek verimli olmayacak ve öyle zannediyorum ki salihata dâhil olamayacaktır. Zira maruf, bilinçli bir niyet alışla mümkün olabilendir. Dayatılan ya da maruz bırakılan veya miras olarak kucakta bulunan maruf değildir. Niyetsiz iyilik yani salihat olamayacağı için kişinin çok yönlü üretimi teyakkuzla icra edilmelidir. Gayrısı en fazla hasenat olabilecektir.

Şeriati'nin zindanlardan biri olarak kabul ettiği *toplum*, insanı kuşatan ve dönüştürebilen gücü sayesinde belki de zindan olarak kabul edilmiştir. İnsan toplumda normlara maruz kalır. Son derece yorucu olan bu hal zamanla toplumun kendisine bakış açısını önemsemeyi doğurur. Acaba ne derler, kaygısı öyle güçlüdür ki insan, hakkında denilecekleri tertip etmekten kendini kaybeder. Hazin olan ise bu kayboluşun farkında dahi olmadan ömür tükenir bazılarında. Bize en güzel örnek olarak sunulan Efendimiz aleyhisselam misali bir arayış içinde olma cesaretini gösteremeyenlerin bu durumu belki de "güvenilir/el-emin olma"dan mahrum olduklarındandır. Bir de bunun mukabilinde toplumun dediğini/normlarını özellikle reddeden bir taraf vardır. Marjinal olmayı mutlak gaye haline getiren ve reddedişte temyiz kabiliyetinden mahrum bir hoyratlıkla hareket edenler muştuladıkları yaşam ve düşünce kalitesini pek de yakalayamazlar. İddiaları özgür olmak olan bu düşünce sahipleri farklı olmanın amaçlaşmasıyla asıl hedeflerini ironik bir şekilde unutur ve köleleşirler. İslam aklı ise akmakta olan hayatın akışına ahenkli bir uyum sağlar ve toplumun uygulamalarına tashihçi bir tutumla nazar eder. Diğer taraftan marjinal olmayı özgürleşme ile aynılaştıran toplumun ötekileri ile de barışıktır. Zira bu amaç sapmasının özünde varoluşsal bir sancının olduğunu kabul eder ve savrulmuş zihinlerinin şifası için yol gösterici olur. Onları kaybolmuş çocukları olarak görür.

Çeldiricilerin iktidarı modern çağın âlemi farikasıdır. Öyle ki kişi, çeldirici selinde kendisini geride bırakarak sürüklenir. Bu akışa direnmek ve hazza meyli tutabilmek ancak bir yerlere tutunabilmek ile mümkün olur. Tutunmak ama topluca tutunmak gerekir. Yani bir eyleyişi tek başına eylemek yetmez; eyleyenlerle eylemek icap eder. Mübarek kelam da öyle emir buyurur: Rüku edenlerle rüku edin!

Çeldiricilere önlem alabilmek ve insanın kendisini tutuşu öncelikle hazza meyli kabul etmekle başlar. Reddettiğiniz bir gerçekliğe önlem alamazsınız çünkü. Kabul etmek elbette cesaret işidir. Daimi bir bilinç uyanıklığı ise insanın doğasına aykırıdır. Ama azami dikkat şarttır. Tevekkül, bundan sonra gelen makama denir. Birbirimizi büyütmek; ben idrakini biz idrakiyle kemale erdirmek durumundayız. Hüsrandakilerden müstesna olmalıyız. Bu ise hakkı ve sabrı tavsiyeleşmekle olur. O halde yine ve yeniden; Ve'l-asr!

İnsanın mücadelesi nihayetinde kendisiyledir. Kendini, yapmaktan hoşlandığı ile yapmak zorunda olduğu şeyler arasında sıkışmış hisseder ve bu ezelî mücadele ömürlük bir uğraşıya dönüşür.

Kestane Şekeri

Öznur GÖRÜR KISAR
Eğitimci

"Bu insanlar arasında kalbim, sık bir ormanda dolaşan kelebek gibi, ne tarafa uçsa ağaçlara çarpıyor. Nasıl kurtulmalı bu darlıktan?", cümlelerini özenle not almıştı. Hemen sonrasında bu enfes tespitin kendisinde uyandırdığı duyguları sıralamıştı. Bu minik not defteri, bu cümleler, onları okudukça içinde bir şeylerin kopuverdiğini hissediyordu. Boğazında düğümlenen her ne ise onu zapt etmeye çalıştı. Annesinin yıllar önce aldığı küçük notlar ve alıntılardan oluşuyordu bu küçük defter. Boğazındaki o tuhaf düğüm, gözündeki damla, öylece duruyor; bakışlarını uzaklara dikip, başka şeylere odaklanmaya çalışsa da olmuyor, geçip gitmiyordu bulutlar. Her daim yağmaya hazır bir coşkun duygu sağanağı gönlünü acıtıyor, çoğu kez kendisini çaresiz hissettiriyordu.

Ağlamak boş iş diyordu eski bir arkadaşı. Ona göre ehemmiyet veremediği, üstesinden gelemediği her duygu ve eylem boş işti zaten. Bir anda ona olan kızgınlık ve kırgınlık duygularını hatırladı. Oysa onu bir daha hatırlamayacağına dair kendine bir söz vermişti.

Elleri ceket ceplerinde bir mendil aradı, gereksiz bir sürü şey vardı fakat kullanılmış da olsa bir mendil bulamadı. O esnada iskeledeki vapurun korna sesi ile irkildi. Oturduğu eski tahta banka yaslandı. O esnada minik bir kedi ayaklarına dolanıyor, adeta zorla kendisini sevdirmeye çalışıyordu. Bir müddet kedi ile oynadı. Elindeki defteri özenle ceketinin iç cebine yerleştirdi. Ne zaman annesinin defterinden satırlar okusa onunla saatlerce sohbet etmiş gibi gönlü coşuyor, nihayetinde ise büsbütün kayboluyordu. Ceket cebindeki defteri yeniden çıkarıp kokladı ve kalbinin hemen üzerindeki iç cebine yerleştirdi. Ne zaman bu defterden bir şeyler okusa annesi ile muhabbet etmiş gibi mutlu ve güvende hissederdi kendisini. Yine öyle oldu, annesinin not aldığı satırlar arasına bıraktı kendisini, onun şefkatli kollarına. Eski günlerdeki gibi duymayı hayal ettiği sesi, adeta usul usul başını okşuyor, sanki annesi gülümseyen bir çehre ile onu seyrediyordu. Başka türlüsü mümkün olmuyor anne dedi. Sen hatırlamıyorsun bize dair

hiçbir şeyi. Halbuki desen ya oğlum bir kahve mi içsek birlikte? Gel otur biraz haydi, çok yoruyor dünya seni... Bazen dedi, anneler hayalde de evlatlarını düşünür, hayal aleminde de çıkar gelir okşar çocuklarının saçlarını.

Elif hanımın annesi aslında hiçbir yere gitmemişti. Yani henüz göçmemişti dünyadan. Fakat bazen insan hiçbir yere gitmeden de birinden gidebilir, gitmek ne ola ki, diye düşündü, iç çekti... Anneciğinin onu hatırlayamaması, tanıyamaması, gidişlerin en acısı değil miydi? Anneciğinin yıllardır hiçbir şeyi, neredeyse hiç kimseyi, hatırlamaması gönlüne ne denli ağır geliyordu… Bir bilseler diye düşündü.

Bir bilseler dedi. Bir bilse, şu başımın üzerinde çığlık çığlığa uçuşup dönen martılar. Bir bilse, kıyıdaki koca kayaları dövüp duran hırçın dalgalar. Bir bilse, denizde tutunduğu her şeyi yeşile boyayan yosunlar. Bir bilse, her zaman acelesi olan şu devasa kalabalık. Bir bilse yerde uçuşan sapsarı gazeller.

Akşam karanlığı bastırıyor, rüzgâr zayıf ellerini ve yanaklarını buz gibi yalayıp geçiyor, ince ceketi onu artık soğuktan koruyamıyordu. Toparlandı, biraz yürür çınar altında bir çay içer dönerim, diye düşündü. Kısmayı unuttuğu telefonunun sesi ile irkildi. Kardeşiydi arayan. Haftanın bir günü toplam iki saat annesinin bakımı ona aitti. Fakat o iki saatte de türlü bahaneler ile ya gelmez ya da geldiğinde çıkıp gitmek için mazeretler uydururdu. Yine yoğun işlerinden dem vurup annesinin yanından acil ayrılması gerektiğini söylüyordu ağabeyine. Düzenli işini bırakıp, tüm hayatını annesine adayalı çok uzun yıllar olmuştu. Evlenmeyi hep erteledi. Zaten artık onu kimselere emanet edemeyeceğini çok iyi biliyordu. Koşar adımlarla araç bulup eve ulaştı. Annesini pencere önünde, babasını bekleyen küçük bir kız masumiyeti ve mahcubiyetinde buldu. Yalvaran gözlerle tarağı uzattı. Saçlarımı tarayabilir misin baba? diye seslendi oğluna. Oğlu kocaman bir gülümseme ile içindeki keder bulutunu sildi ve yanaklarına koca bir baba gülüşü kondurdu. Gel bakalım Elifciiik. Her seferinde farklı birine benzetmek, tanıyamamak, bu hastalığın cilvelerinden evet; fakat mutlaka yaradan bir şeyi murad ediyor olmalı dedi mutmain bir tevekkülle. “Göz yaşarır, kalp hüzünlenir” hadisini hatırladı, gönlündeki ağırlıklar sanki biraz hafifler gibi olmuştu. Sonra birden elindeki paketi hatırladı, anneciğine uzattı; bak anneciğim sana kestane şekeri aldım. Bir kahve yapalım, içeriz birlikte.

Elif hanımın annesi aslında hiçbir yere gitmemişti. Yani henüz göçmemişti dünyadan. Fakat bazen insan hiçbir yere gitmeden de birinden gidebilir, gitmek ne ola ki, diye düşündü, iç çekti...

Âkif

Mustafa ÖZEL

Prof. Dr., FSMVÜ İslami İlimler Fak.

Milleti millet yapan, değerlerdir. Milletin millet olarak kalmasını sağlayanlar ise şahsiyetlerdir. O değerleri yaşatanlar, millet var oldukça, yaşadıkça yaşarlar. Yakın tarihimizin ön alıcı, yön verici, yol gösterici, kurucu, yapıcı şahsiyetlerinin önde gelenlerinden biri, hiç şüphesiz İslam şairi merhûm Mehmed Âkif'tir. Büyük Devletimizin yıkılışının acılarını, yeni devletin kuruluşunun sancılarını çeken ruh ve gönül mimarımız İstiklâl Marşı'mızın şairi Âkif (d. 20 Aralık 1873), 27 Aralık 1936'da, 63 yaşında ebedî âleme göçtü. Çok yaşamadı ama çok yoğun yaşadı, dolu dolu bir hayat sürdü. Tarihimizin en acılı günlerine şahitlik etti; Balkan Savaşları'nı, Birinci Cihan Harbi'ni, Milli Mücadele'yi ve Kurtuluş Savaşı'nı en yakından, en içeriden, en derinden gördü. Görmekle kalmadı, bir de anlattı bunları; bütün varlığıyla, bütün içtenliğiyle anlattı, anlatırken bir kez daha yaşadı.

Şair: Hisli Bir Yürek

Merhûmu anlatmak için söylenecek tek bir kelime varsa, o kelime "dava"dır. O, bir dava adamıdır. Şairliği, yazarlığı, mütercimliği, dergiciliği, öğretmenliği, müfettişliği, mütefekkirliği velhasıl hayatında her ne yaptıysa hep dava adamlığından izler taşır. Evet o bir şair olarak temayüz etmiştir. Ama onun şairliği ve sanatçılığı, toplumsal bir şairlik ve sanatçılıktır. Şiirleri insanımızın, milletimizin, vatanımızın şiirleridir. Daha üst bir ifadeyle İslam'ın ve Ümmet-i Muhammed'in şiirleridir. Yaşadıkları, gördükleri, tanık oldukları onu alev alev yakmış, yanan bu yürekten o şiirler doğmuştur.

Onun yayımladığı ilk şiirler, 28 Aralık 1893 ve 18 Ekim 1894 *Hazîne-i Fünûn* dergisinde çıkan iki gazelidir. Her ne kadar ilk şiiri yayınlandığında, şair yirmi yaşında olsa da, şiir çalışmalarının daha eskiye dayanması, ihtimal dâhilindedir. *Mekteb* mecmuasında yayınlanan "Kur'ân'a Hitâb" başlıklı üçüncü basılı şiiri ise, 14 Mart 1895 tarihlidir. Buna göre her yıl birer şiir yayımlamış olmaktadır.

Âlim Kahraman onun ilk gençlik yıllarında, Halkalı Baytar Mektebi'ndeki yıllarında dört kelimeye dikkat çekmektedir: Şair, âşık, mecnun ve meczup. Ona göre bu, bir şairlik tablosudur. Ancak bu tablo, gelecekte birçok okuyucunun zihnindeki Âkif tablosuyla örtüşmeyecektir. Ancak Âkif'in şairliğinin coşku kaynaklı lirik arka planını ortaya koyması bakımından gözden kaçırılmaması gereken bir boyuttur söz konusu tablo. Kahraman'ın şu değerlendirmesini, olduğu gibi alalım: "Eğer hayatının bu aşaması yeterince görünür kılınmazsa sonradan kendisinin de işaret edeceği, şiirini toplumun ve milletin hizmetine adaması misyonu da hakkıyla kavranamaz."[1]

Seyyah

Âkif, Baytar Mektebi mezuniyeti sonrasında, Ziraat Nezâreti Umûr-ı Baytâriyye ve Islâh-ı Hayvânât umum müfettiş muavini olarak memurluğa başladı. Görev yeri İstanbul olmakla birlikte önce Edirne'de, daha sonra da Anadolu ve Rumeli'de çeşitli şehirlerde bulaşıcı hayvan hastalıklarıyla ilgili çalışmalar yaptı. Bir ara ordunun ihtiyacını karşılamak üzere gerekli alımlar yapmak için Şam ve civarında dolaştı. Bu geziler ona Osmanlı köylüsünü tanıma imkânı verdi, halkın dert ve sorunları hakkında ilk elden bilgi sahibi olmasını sağladı. Bütün bunlar onun şiirine, şiir anlayışına doğrudan yansımıştır.

O, o günkü Osmanlı coğrafyasının dışına da seyahatler yapmıştır. Bu bağlamda Berlin, Kahire, el-Uksur'u sayabiliriz. Şair 1914 yılının Ocak-Mart aylarında Mısır'a gitmiştir. Buraya gidiş amacı, Peygamber Efendimiz'in Veda Haccı'nı şiirleştirmektir. Niyetini Abbas Halim Paşa'ya açmış ve "Peygamberimizin Veda haccını hikâye etmek ve onun son hutbesinde Müslümanlara söylediklerini yazmak istiyorum" demiştir. Paşa, "Niye bunu bir an önce yazmıyorsun?" diye sorduğunda; "Ben, hiç olmazsa Medine'yi ve Mekke'yi görmeliyim ki bunu yazabileyim." cevabını vermiştir.

Onun, şiirini yazarken yazmak istediği yeri görmesi konusundaki bu anlayışını, *Fâtih Kürsüsünde*'ki şu mısralarda[2] görmekteyiz:

"- Hayır, hayâl ile yoktur benim alış verişim...
İnan ki: Her ne demişsem görüp de söylemişim.
Şudur cihanda benim en beğendiğim meslek:
Sözüm odun gibi olsun; hakîkat olsun tek!"

Şair Veda Haccı'nın şiirini yazmak için 1914 yılının Ocak ayında yola çıkmıştır. Güzergâh, İstanbul, Beyrut, Kahire, el-Uksur; el-Uksur, Kahire, Medine, Şam, İstanbul şeklinde belirlenmiştir. Aynı yılın Mart ayının ilk haftalarında sona eren bu seyahat sonucunda, Veda Haccı şiiri yerine Safahat'ın beşinci kitabı Hâtıralar'da yer alan "el-Uksur'da"[3] şiiri çıkmıştır.

Âkif'in yaklaşık bir yıl sonra Berlin'e gittiğini görüyoruz. Osmanlı Devleti (Teşkilât-ı Mahsûsa) adına görevli olarak gittiği bu seyahat, Aralık 1914 ile Mart 1915 tarihleri arasındaki olup yaklaşık üç ay sürmüştür. Şairin aynı kitaptaki "Berlin Hâtıraları"[4] başlıklı eseri, bu seyahatin ürünüdür.

Mehmed Âkif'in Teşkilât-ı Mahsûsa adına gittiği diğer bir yer, Necid'dir. Bu seyahat, 1915'in Mayıs'ı ile Ekim'i arasında gerçekleşmiştir. Yine *Hâtıralar*'da yer alan "Necid Çöllerinden Medîne'ye"[5] başlıklı şiir, bu gezinin sonucudur.

Zikrettiğimiz üç şiir dikkatlice okunduğunda, bu gezilerin merhûmun duygu ve düşünce dünyasını nasıl etkilediğini açıkça görebiliriz.

Mütefekkir

Karakoç, Mehmed Âkif'in 1908-1918 yıllarını, "Mütefekkir Âkif" dönemi olarak adlandırır.[6] Yine ona göre Âkif'in eserlerini tercüme ettiği Ferîd Vecdî, Muhammed Abduh gibi Mısırlı yazarların etkisi altında kalması abartılmıştır. O, şairin bu düşünce adamlarının ortaya attığı fikirlerin Türkiye'deki savunucusu, o ekollerin şairi gibi gösterilmesini doğru bulmaz. Çünkü Türkiye'de yeni İslam düşüncesinin doğuşuyla öbür İslam ülkelerindeki doğuşu apayrı şartlara bağlı olmuştur. Karakoç, bu bağlamdaki sözünü şöyle sürdürür: "Türkiye'de, esas İslam devleti kurulu bulunduğundan, İslam, düşünce sistemi olmaktan çok, davranışlarda ve kuruluşlarda yaşıyordu. Ancak, Devletin yıkılma tehlikesiydi ki, yeni yeni, düşünce planında da, bir sistem yapmaya yöneltiyordu."[7] Bundan dolayı Türkiyeli İslamcıların çekirdekten İslamcı oldukları söylenebilir. Diğerlerinde ise bir sistem ve düşünce İslamlığı gelişmişti. Sezai Karakoç her iki anlayış ve düşünce arasında en büyük farkın, Âkif'in İslam ruhunu canlandırmak istemesine karşın Mısırlı bilginlerin İslam'ın genel sistemine yeni bir yorum getirmeye çalışmaları olduğunu ifade eder.

Sezai Karakoç'a göre Âkif'in fikir kaynağı, bizzat toplum ve toplumda yaşayan düşüncedir.[8] Başka bir yerde ise bunu biraz daha açarak onun fikirlerini sokaktan, aileden, klasik kültürden, toplumdan, devletin sarsıntılı halinden ve nihayet kendisinden aldığına dikkat çeker.[9]

Müfessir

Mehmed Âkif, İslam davasının

Sezai Karakoç'a göre Âkif'in fikir kaynağı, bizzat toplum ve toplumda yaşayan düşüncedir. Başka bir yerde ise bunu biraz daha açarak onun fikirlerini sokaktan, aileden, klasik kültürden, toplumdan, devletin sarsıntılı halinden ve nihayet kendisinden aldığına dikkat çeker.

bir neferi olması hasebiyle Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflere vukufiyeti üst düzeyde olan biriydi. Bunu Safahât'taki şiirlerde, Sırât-ı Müstakîm ve Sebîlürreşâd'da yazdığı yazılarda ve yaptığı vaazlarda açık ve net olarak görmek mümkündür.[10]

Şairin, *Süleymâniye Kürsüsünde*'ki şu mısraları[11], onun Kur'an'ın anlaşılmasına nasıl baktığını çok iyi göstermektedir:

"İbret olmaz bize, her gün okuruz ezber de!
Yoksa, bir maksad aranmaz mı bu âyetlerde?
Lâfzı muhkem yalınız, anlaşılan, Kur'ân'ın:
Çünkü kaydında değil, hiçbirimiz ma'nânın:
Ya açar Nazm-ı Celîl'in, bakarız yaprağına;
Yâhud üfler geçeriz bir ölünün toprağına.
İnmemiştir hele Kur'ân, bunu hakkıyle bilin,
Ne mezarlıkta okunmak ne de fal bakmak için!"

Burada onun aşağıdaki iki mısraı[12] da hatırlamak lazım:

"Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhâmı,
Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm'ı."

Mehmed Âkif'in dergide tefsir yazılarına başlamasıyla ilgili şu hadiseyi aktarmak isterim. Sırât-ı Müstakîm, Sebîlürreşâd adıyla çıkmak üzeredir. Dergiyi çıkaranlar, kendi aralarında yeni bir iş bölümünü konuşmaktadır. Sıra tefsir yazılarına gelince Halim Sabit, şöyle der: "Ben bu kısmın Mehmet Akif Bey tarafından yazılmasını çok münasip görürüm." Mehmet Akif, 'Bu, benim işim değil. Bu ağır yükü bana yüklemeyin. Onun kural ve yöntemleriyle meşguliyetim yok!' diyerek karşı çıkar. Halim Sabit, hemen şu cevabı verir: Daha iyi ya! Biz de öyle istiyoruz. Kavâid ve nakillerden ziyâde, doğrudan doğruya Kur'ân'dan anladığınızı, duyduğunuzu yazınız. Ayetlerin size ilhamları bizce en mükemmel tefsirdir." Akif, 'Bilmem ki, becerebilecek miyim? Yapmaya çalışayım.' diyerek teklifi kabul eder.[13]

Bu bağlamda TBMM'nin tefsir, meal ve hadis tercümesi yazdırma kararını da hatırlamalıyız. Diyanet İşleri Başkanlığı'na tevdi edilen işin meal kısmı, Mehmed Âkif'e verilmiştir. Çünkü onun bu konudaki birikim ve yetkinliğine herkesin güveni tamdı.

Âkif'in tefsire olan ilgi ve alakasını gösteren şu hatırayı da analım. Malum tefsir eserlerinin en rağbet edilenlerinden biri, *Celâleyn*'dir. Fatih Câmii imamlarından Hafız Ömer Efendi anlatmaktadır: "Kastamonu'da Nasrullah Câmii'nde, Sevr Anlaşması aleyhinde meşhur va'azını yaptığı Cuma günü sabahı merhum Akif'in mektep arkadaşı Kastamonu maden müdürü Hasan Basri Bey'in evinde sabah kahvaltısına davetli idik. Orada bir kitap gördüm. Ne olduğunu sordum. Tefsîr-i Celâleyn olduğunu söyledi ve ilave etti: Bunu daima yanımda taşır, kelâm-ı kadim gibi okurum. Şimdiye kadar on sekiz defa hatmettim. Şimdi on dokuzuncu hatme devam etmedeyim."[14]

Kur'an-ı Kerim'e ilgisini göstermesi bakımından onun hafızlığına da işaret etmek lazımdır. Çocukken başladığı Allah Kelâmı'nı ezberleme işine bir süre ara vermiş, yirmi yaşındayken kendi kendine tamamlamıştır.

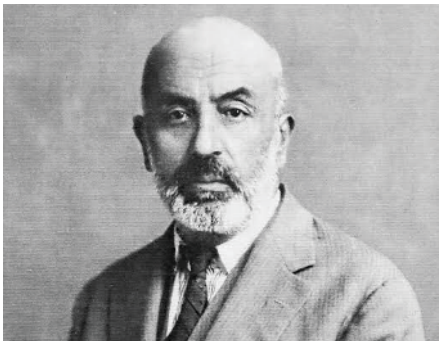
Sürgün

Resmî bir sürgün değildi Âkif'inkisi. Ama öyle bir duruma itilmiş, öyle şartlar oluşturulmuştu ki, ölümüne gayret ve mücadele ettiği topraklarda hayatiyetini sürdürme

imkânı kalmamıştı. Nefes alacak, umudunu sürdürecek bir yer arıyordu. 28 Haziran 1923'te yapılan Büyük Millet Meclisi'nin ikinci dönemi seçimlerine, 2. grup olarak katılmamışlardı. Seçim öncesinde Meclis içinde ve dışında yaşananlar, umut vermiyordu. Tan gazetesi sahibi Trabzon Mebusu ve Meclis'teki muhaliflerin önemli ismi Ali Şükrü Bey 27 Mart 1923 günü aniden ortadan kaybolmuş, 2 Nisan 1923'te ise cesedi bulunmuştu. Bu, bir cinayet ve aynı zamanda muhaliflere sert bir uyarı ve ayaklarını denk almaları için güçlü bir mesajdı. Gerçi her şeye rağmen seçime katılmak isteseler, buna müsaade edilmeyeceği de açıktı.

İşte bu şartlarda İslam şairi, Abbas Halim Paşa'nın daveti üzerine Ekim 1923'te Mısır'a gitti. Onun bu gidişinde "kazanılan Millî Mücadele'den sonra ümit ettiği İslâm birliği ve bu birlikte Türkiye'nin önemli rol oynaması idealinin gerçekleşememesinin doğurduğu hayal kırıklığının büyük tesiri olmuştur."[15] İlk iki yıl, kışları Mısır'da geçirip yazları Türkiye'ye döndü. 1925'in sonunda ailesini de alarak Mısır'a gitti. Onun memleketi terk edişinde, kendisinin yaşadığı sosyal, siyasal, ekonomik sıkıntılar ve baskılar elbette göz ardı edilemez. Burada şu anekdota yer vermek isterim. Şairin yakın dostlarından ve Milli Mücadele günlerinde kendisini oğlu Emin ile birlikte Eskişehir'de bakteriyolojihanesinde misafir eden, Pendik Bakteriyolojihanesi eski müdürü Şefik Kolaylı anlatmaktadır: "Bir Cumartesi günü idi, yanında Prf. Fazlı Yegül de vardı. Yarın Mısır'a gideceğini ve arzı veda geldiğini söyledi. Çocuklarının tahsil ve terbiye çağı olduğunu, şimdi Mısır'a gitmekle çocuklarının tahsillerinin sekteye uğraması muhtemel bulunduğunu ileri sürerek kararından vaz geçmesinde ısrar ettik. Âkif, büyük bir hüzün ve teessür içinde dedi ki: "Arkamda Polis Hafiyyesi gezdiriyorlar. Ben, Vatanını satmış ve memlekete ihânet etmiş adamlar gibi muamele görmeğe tahammül edemiyorum ve işte bundan dolayı gidiyorum." Sebilürreşad'da bunu anlatan Fahri Kutluay, yazısını şöyle sürdürmektedir: "Şefik Kolaylı bu hâtırayı anlatırken çok büyük bir heyecan ve teessür içindeydi, sanki o günü aynen yaşıyordu. İlâve etti: Arkadaşlar, Âkif'e yobaz dediler, softa dediler, geri kafalı dediler, şapka giymemek için Mısır'a gitti dediler, inkılâbı hazmedemedi dediler. Hayır arkadaşlar hayır, Âkif, Cumhuriyete inanmıştır. Âkif bu Vatanın selâmetini ve bu memleketin yükselmesini herkesten çok istemiştir. Âkif, Vatan sevgisini, aile sevgisinin üstünde tutmuştur. Bir Vatan haini gibi arkasında Polis Hafiyesi gezdirilmesine ve adım adım takib edilmesine tahammül edemediği için öz vatanını terketmek ve Mısır'a gitmek zorunda kalmıştır."[16]

Yazımızı, Üstad Sezai Karakoç'un şair hakkında kaleme aldığı eserin "Hayatı, İnanç ve Düşünce Oluşumu, Savaşı" başlıklı ilk bölümü bitirirken kullandığı şu kelimelerle[17] noktalayalım: "Âkif, Milletin malı olmuş, Millet Ruhuna kök salmıştır. Âkif'in ruhu dirilmiş ve genç nesle sinmiştir, görüyoruz ve Âkif, toprağa verilirken henüz duvarlara tutuna tutuna gezen çocuklar olan bizler bugün, bu yeni Âkifler ordusu içinde O'na sesleniyor ve diyoruz ki: "Boşuna yaşamadın, boşuna savaşmadın ve boşuna ölmedin."

Şiirleri insanımızın, milletimizin, vatanımızın şiirleridir. Daha üst bir ifadeyle İslam'ın ve Ümmet-i Muhammed'in şiirleridir.

[1] Âlim Kahraman, Mehmet Âkif, -Tutuşmuş Bir Yürek, Adanmış Bir Hayat-, Kasım 2020, syf. 35.
[2] Mehmed Âkif Ersoy, Safahat, (Haz.: M. Ertuğrul Düzdağ), Ankara 2017, syf. 204.
[3] Mehmed Âkif Ersoy, Safahat, syf. 277-281.
[4] Mehmed Âkif Ersoy, Safahat, syf. 283-306.
[5] Mehmed Âkif Ersoy, Safahat, syf. 307-313.
[6] Sezai Karakoç, Mehmed Âkif, 2. Baskı İstanbul 1974, syf. 21.
[7] Sezai Karakoç, Mehmed Âkif, syf. 20.
[8] Sezai Karakoç, Mehmed Âkif, syf. 21.
[9] Sezai Karakoç, Mehmed Âkif, syf. 20.
[10] Mehmed Âkif'in bu konudaki yazıları, şu eserlerde bir araya getirilmiştir: Mehmed Âkif Ersoy, Kur'ân-ı Kerîm'den Âyetler (Meâl-Tefsir), (Der. Suat Zühtü Özalp), Ankara, Sevinç Matbaası, 1968; Mehmed Âkif'in Kur'an-ı Kerim'i Tefsiri, Mev'ıza ve Hutbeleri, (Haz.: Abdulkerim Abdulkadiroğlu, Nuran Abdulkadiroğlu), Ankara 1992; Mehmed Akif Ersoy, Düzyazılar -Makaleler, Tefsirler, Vaazlar-, (Haz.: A. Vahap Akbaş), İstanbul 2010.
[11] Mehmed Âkif Ersoy, Safahat, syf. 153.
[12] Mehmed Âkif Ersoy, Safahat, syf. 378.
[13] Edip, Eşref, Mehmet Akif, Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları, Asar-ı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı 1357-1938, s. 27.
[14] Edip, Eşref, Mehmet Akif, Hayatı, Eserleri ve 70 Muharririn Yazıları, s. 674.
[15] Orhan Akay, "Mehmed Âkif Ersoy", DİA. https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy . Erişim tarihi: 29.11.2022.
[16] Fahri Kutluay, "Aydınlatılan İki Mühim Sır", Sebilürreşad, sayı: 99, Nisan 1951, syf. 374-375.
[17] Sezai Karakoç, Mehmed Âkif, syf. 30.

İnci Mercan Gerdanlığı -20-

Hz. Aişe (R.A.)

Ahmet POÇANOĞLU

Emekli Konya İl Müftüsü

20. HADİS

حديث عائشة بنت أبي بكر الصديق عبد الله بن أبي قحافة عثمان بن عامر بن عمرو بن كعب بن سعد بن تيم بن مرة بن كعب بن لؤي؛ القرشية التيمية أم المؤمنين: كَانَتِ الْمُؤْمِنَاتُ إِذَا هَاجَرْنَ إِلَى رَسولِ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وَسَلَّمَ يُمْتَحَنَّ بقَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ: {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللهِ شَيْئاً وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللهَّ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ } [الممتحنة: 12] إِلَى آخِرِ الآيَةِ. قالَتْ عَائِشَةُ: فمَن أَقَرَّ بهذا مِنَ المُؤْمِنَاتِ، فقَدْ أَقَرَّ بالمِحْنَةِ. وَكَانَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وَسَلَّمَ إِذَا أَقْرَرْنَ بذلكَ مِن قَوْلِهِنَّ، قالَ لهنَّ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وَسَلَّمَ: انْطَلِقْنَ، فقَدْ بَايَعْتُكُنَّ وَلَا وَاللَّهِ ما مَسَّتْ يَدُ رَسولِ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وَسَلَّمَ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ، غيرَ أَنَّهُ يُبَايِعُهُنَّ بالكَلَامِ. قالَتْ عَائِشَةُ: وَاللَّهِ، ما أَخَذَ رَسولُ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وَسَلَّمَ علَى النِّسَاءِ قَطُّ إلَّا بما أَمَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى، وَما مَسَّتْ كَفُّ رَسولِ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عليه وَسَلَّمَ كَفَّ امْرَأَةٍ قَطُّ، وَكَانَ يقولُ لهنَّ إذَا أَخَذَ عليهنَّ: قدْ بَايَعْتُكُنَّ كَلَامًا

Aişe Bint-i Ebû Bekir es-Sıddîk, Abdullah İbni Ebi Kuhafe Osman İbn-i Âmir İbn-i Amr İbn-i Kâ'b İbn-i Sa'd İbn-i Teym İbn-i Mürre İbn-i Kâ'b İbn-i Lüey el-Kureşî et-Teymî mü'minlerin annesi Aişe (r.anha) hadisi: "Mü'min kadınlar Rasulullah'a (s.a.v) hicret ederek geldikleri zaman, "Ey Peygamber! Mümin kadınlar Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayacakları, hırsızlık yapmayacakları, zina etmeyecekleri, çocuklarını öldürmeyecekleri, elleriyle ayakları arasında bir iftira düzüp getirmeyecekleri, dine ve akla uygun hiçbir konuda sana karşı gelmeyecekleri hususunda sana biat etmeye geldiklerinde onların bey'atlarını kabul et ve onlar için Allah'tan bağışlama dile. Kuşkusuz Allah bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir." (Mümtehine Suresi:12) ayetiyle, onları imtihan ederdi. Âişe (r. anhâ) dedi ki: "Mü'min kadınlardan bu ayetteki şartları ikrâr edip kabul ederse be'yatı kabul etmiş olurdu. Kadınlar bu şartları dilleriyle ikrâr ettikleri zaman Rasulullah (s.a.v) onlara: "Artık gidiniz; ben sizlerle bey'atlaştım." derdi."

Âişe (r.anhâ) dedi ki: "Allah'a yemîn ederim ki; Rasulullah (s.a.v)'ın eli bu bey'atlaşmada kesin olarak hiçbir kadının eline dokunmadı. Rasulullah kadınlarla sadece sözle bey'atlaştı. Vallahi Rasulullah kadınlardan Allah'ın kendisine emrettiği şartlardan başka bir taahhüt almadı. Kadınlardan bey'at aldığı zaman onlara hitaben sadece söz olarak: "Ben sizlerle bey'atlaştım" buyururdu."

(Buhari:5288, Müslim:1866)

BU HADİSTEN ÖĞRENDİKLERİMİZ

Müminlerin anneleri olan Rasulullah'ın (s.a.v) eşlerinin hayatlarını öğrenmek; onların İslam tarihindeki yerlerini tespit etmek, kadınların İslam dinindeki değerlerini ortaya koymak bakımından önemlidir. Rasulullah'a (s.a.v) inen vahye, O'nun günlük hayatı ve ahlakına eşlerinin şahitlik olması sebebiyle de çok değerlidir. İşte biz bu hadis-i şerifte bir değerli şahitliği öğreniyoruz.

Tevhidin tarihinde misakın önemi büyüktür. Cenab-ı Hak, Hz. Musa'nın, Hz. İsa'nın kavminden Tevrat ve İncil ile misak almıştır. Peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'in (s.a.v) usulü ise kendini tasdik edenlerden bey'at almak olmuştur. Hz. Peygamber'e Müslümanların bey'at ile, gayrimüslimlerin zimmetle bağlı olmaları İslam devletini doğurmuş, bey'at ile Rasulullah Efendimiz ve ashabı arasında bir nevi toplumsal sözleşme teşekkül etmiştir. Bey'at eden kimse, sanki yanında bulunan şeyi karşısındakine satmıştır, ona nefsinin bütün halisliği ile itaatini ve işinin idaresini teslim etmiştir. Aynı zamanda bu kimse, "Müslümanların işine bakmayı da sana havale ettim, bu gibi şeylerde seninle katiyen çekişmeyeceğim, hoşlansam da hoşlanmasam da sana itaat edeceğim" demiş olur. Hz. Peygamber (s.a.v) ile yapılan bey'atlaşmaların en ünlüleri hicretin hemen öncesinde gerçekleşen Akabe Bey'atleri ile hicretten altı yıl sonra gerçekleşen Hudeybiye Antlaşması sırasındaki Rıdvan bey'atıdır. Hz. Peygamber'e (s.a.v) bey'at eden bir mümin aslında Rasulullah'ın şahsına değil, O'nun aracılığı ile Allah'a bey'at etmiş olmaktadır. "Mü'minleri canları ve malları mukabilinde kendilerine cennet vermek suretiyle satın alan Allah'tır" ve "Gerçekte Resulullah'a bey'at edenler, ancak Allah'a bey'at etmiş olur".

"Ey iman edenler! Size Muhâcir olarak Mümin kadınlar gelirse, onları imtihan edin..." diye başlayıp devam eden Süre-i Mümtehine'nin 10. ayeti nazil olunca bir kadın Rasulullah'a (s.a.v) Müslüman olarak geldiğinde O, kendisinden Allah için "Ben, kocamı sevmediğimden dolayı değil, sâdece Allah ve Rasulünü sevdiğimden dolayı hicret edip geldim" şeklinde yemin alırdı. Sonra da bey'atını Mümtehine suresinin 12. ayetinde koşulan şartlarla kabul ederdi. Ayette zikredilen maruftan olan bazı işleri Peygamberimiz, kadınlara bey'atta şart koşmuştur. Yüksek sesle ağlamak, cahiliye devri kadınlarının yürüdüğü gibi kırıla döküle yürümemek gibi şeyler maruftan olan işler olarak şart koşulmuştur. Kadınlar bey'at sırasında anlamadıkları hususları da Hz. Peygamber'e sormuşlardır. Kadınlardan biri, "Ya Rasulallah! Sana karşı gelmememiz gereken itaat nedir?" diye sorduğunda cevabı "Ağıt yakmayınız" olmuştur. Kadınlar, erkeklerden farklı olarak kendilerinde daha fazla görülen bazı alışkanlıklarını terk etmeleri şartıyla Hz. Peygamber'e bey'at etmişlerdir. Bey'at sırasında, "matem esnasında üzerindeki elbiseyi yırtmak, vaveylalar koparıp bağırmak, yüzü gözü tırmalamak ve ağıt yakmak, başkasına ait bir çocuğu kendi kocasına isnat etmek, izinsiz olarak kocasının malını başkasına vermek" gibi bazı cahiliye adetleri kadınlara yasaklanmıştır. Ayrıca kadınlar, bey'at konuları içerisinde yer alan "eşlerini kandırmama" şartıyla ne kastedildiğini sorduklarında Hz. Peygamber "Kocanın malını başkasına vermemek ya da onun malıyla başkasını sevindirmemektir." cevabını vermiştir. Kadınlardan, "elleriyle ayakları arasında bir iftira düzüp getirmeyecekleri" hususunda bey'at alınmasının sebebi, cahiliye döneminde bazı kadınların gayrimeşru çocuklarını babasından başka bir erkeğe isnat etme çabalarıdır. Bu nedenle boşanmış kadınların evlenmeden önce üç ay iddet beklemeleri, kocası ölen kadınların ise dört ay on gün iddet beklemesi ve bu süre zarfında Allah'ın rahimlerinde yarattıklarını gizlememeleri emredilmiştir.

Hz. Peygamber, Mekke'nin fethi günü önce erkeklerden sonra da kadınlardan bey'at almıştır. Özellikle; Hind bint-i Utbe'nin bey'at şartları hususunda Rasulullah'a yönelttiği cüretkâr soru ve cevaplar dikkat çekicidir. Bey'at sırasında ilk olarak Rasulullah kadınlardan, Allah'a ortak koşmamak üzere söz vermelerini istediğinde Hind, "Vallahi erkeklerden istemediğin şeyleri az sonra bizden isteyeceğin anlaşılıyor, ancak biz kadınlar sözümüzü tutacağız." demiş ve bu maddeyi kabul ettiklerini söylemiştir. Ardından Hz. Peygamber, "Hır-

sızlık yapmayacaksınız.” dediğinde, kocasının cimri biri olduğunu, bu yüzden ondan habersiz malından almasında bir sakınca olup olmadığını sormuş, Rasulullah ona sadece taze hurmadan alabileceğini ancak kuru hurmadan almasının doğru olmadığını ifade etmiştir. Hind, “Zina etmeyeceksiniz” şartını işittiğinde, “Hiç hür bir kadın zina eder mi!” diye hayretini ifade ederek cahiliye döneminde dahi hür kadınların toplumdaki belirli ahlâk kurallarına riayet etme zorunlulukları olduğunu belirtmiştir. Rasulullah’ın “Çocuklarınızı öldürmeyeceksiniz” demesi üzerine ise “Bize çocuk mu bıraktın. Onları Bedir’de sen öldürdün” çıkışında bulunmuştur. Ölüm korkusuna rağmen gizlenerek bey’at etmeye gelen Hind bint-i Utbe’nin bey’at şartlarına yönelik cesur ve sorgulayan bir tavır içerisinde bulunması, Hz. Peygamber’in kadınlara karşı sabırlı ve öğretici yaklaşımının bir göstergesidir. Kadınlar bey’atlarını tamamlayınca Rasulullah “Elinizden geldiğince ve güç yetirebildiğiniz ölçüde” şeklinde bir kayıt koydu. Bunun üzerine kadınlar “Allah ve Rasulü bize kendimizden daha merhametli” diyerek onun rahmet peygamberi olduğunu vurgulayan bir şükran ifadesiyle karşılık verdiler.

Hz. AİŞE (Radiyallâhu anha)

Sıddık kızı Sıddîka bi’setin 4. yılında (M. 614) Mekke’de doğdu. Babası Kureyş’in Teym oğulları kabilesine mensup Hz. Ebu Bekir (r.a), annesi Kinâne kabilesinden Ümmü Rûmân bint Âmir b. Uveymir’dir (r.anha). Babasının mensup olduğu Teym kabilesinin soyu Mürre b. Kâ’b’da Hz. Peygamber’in (s.a.v) nesebiyle birleşir. Hz. Peygamber ona kız kardeşi Esmâ’nın oğlu Abdullah b. Zübeyr’e nisbetle Ümmü Abdullah künyesini vermişti. Ayrıca Hümeyrâ (حميراء) ve “Rasulullah’ın sevgilisi” (خليلة رسول الله) diye de künyelenmiştir.

O, Resulullah’ın (s.a.v) her gün ziyaret ettiği ve tarihin seyrini değiştiren hicretin başladığı evde yetişmiştir. Ebu Bekir (r.a) çocuklarını eğitme hususunda çok gayretliydi. Âişe (r. anha) şöyle der: “Ben kendimi bildim bileli annemi ve babamı din üzerinde gördüm. Gün geçmezdi ki sabah akşam Resulullah (s.a.v) bize gelmesin.” Hz. Peygamber ile nikâhı hicretten önce Mekke’de kıyılmıştı. Babası Ebu Bekir (r.a), Resûl-i Ekrem (s.a.v) ile daha önce hicret ettiği için aynı yıl annesi, ağabeyi Abdullah, kız kardeşi Esmâ, Hz. Peygamber’in hanımı Sevde, kızları Fâtıma ve Ümmü Külsûm ile Medine’ye hicret etti. Hicretin 2. yılı, Şevval ayında (Nisan 624) Hz. Peygamber ile evlendi. Hz. Âişe validemiz, Rasûl-i Ekrem ile evlendikten sonra Müslümanlar arasında mümtaz bir konuma ulaştı. Peygamber hanımlarının müminlerin anneleri (ümmehâtü’l-mü’minîn) olduklarını bildiren ve Hz. Peygamber’den sonra, başkalarının onlarla evlenmesini ebediyen yasaklayan Kur’an ayetleri gereğince kendisi “ümmü’l-mü’minîn” diye anılmaya başladı. (Ahzâb Suresi:6,53) Hz. Âişe, gelişmesini, yetişmesini ve şahsiyetinin olgunlaşmasını Peygamber’in (s.a.v) evinde tamamlama imkânı buldu. Gece gündüz O’nun sohbetinde ve günlük olarak Mescid-i Nebevi’de yerine getirilen ilim, davet ve irşat halkalarında bulunma şerefine nail oluyordu. Zaten odası da mescide bitişikti. Bundan dolayı Rasulullah’ın (s.a.v) vermiş olduğu derslerden her zaman istifade etme imkânı oluyordu. Anlayamadığı, iyice işitemediği ya da içinden çıkamadığı hususlarda Rasulullah (s.a.v) hücrelerine geldiğinde ondan sorup öğreniyordu. Hz. Âişe, Hz. Peygamber’in (s.a.v) hadis ve sünnetinin daha sonraki nesillere aktarılmasında önemli bir rol üstlendi. Aişe (r.anha) fıkhın önemli *altın halkasıdır* (Sisilsile-i zeheb). Özellikle aile hukuku ve aile ahlakı bütün detaylarıyla onun vasıtasıyla bize ulaşmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v) zamanından başlamak üzere kadınların eğitim ve öğretimiyle yakından meşgul oldu. Ondan ders dinleyen ve hadis nakleden birçok hanım sahabi vardı. Böylece hem bizzat hem de yetiştirdiği öğrencileri ile İslam dünyasında kadınların ilimle meşgul olmaları gerektiğini göstermiş oldu. Rasulullah (s.a.v) dan aldığı eğitim sayesinde O’nun sünnetine adeta azı dişleriyle sımsıkı sarıldı. Hz. Âişe (r.anha), Rasûl-i Ekrem’in (s.a.v) eşi olduktan sonra daima onun yanında bulundu. Uhud Savaşı’nda sırtında su taşıma, haber toplama ve yaralılara bakma gibi geri hizmetlerde görev yaptı. Hudeybiye Musâlahası’na katıldı. Mekke’nin fethi için hazırlıklara başladığında seferin ne tarafa

olacağını herkesten gizleyen Hz. Peygamber, bunu sadece Hz. Aişe'ye bildirmiş, Hz. Ebu Bekir bu hazırlığın Mekke için olduğunu kızından öğrenmişti. Hicretin 10. yılında yapılan Vedâ Haccına, diğer ümmehâtü'l-mü'minîn ile katıldı. Hz. Âişe'nin (r.anha) iştirak ettiği en mühim seferlerden biri, hicretin 5. yılının Şaban ayında (Ocak 627) gerçekleşen Benî Mustalik Gazvesi'dir. Hz. Peygamber (s.a.v) sefere çıkarken Hz. Âişe'yi de yanına almış, savaş sonrası Medine'ye dönerken ordunun konakladığı bir yerde Hz. Âişe devesinden inip bir ihtiyacını gidermek için ordugâhtan biraz uzaklaşmış, dönüşünde boynundaki gerdanlığın düştüğünü fark etmişti. Bu savaşa katılmış olan münafıkların reisi Abdullah b. Übey b. Selûl, Hz. Âişe aleyhine iftira ve dedikoduya başladı. Bazı Müslümanlar da onun bu çirkin iftirasına alet oldular. Eğer Müslümanlar üzerinde Allah'ın tevfiki ve ilahi inayet Rasulullah'ı (s.a.v) kuşatmış olmasaydı, bu pis gayretler başarı ile sonuçlanacak ve İslam toplumu içerisinde fitneyi körükleyeceklerdi. Bu, sahabenin arasına tefrika sokup birlik ve beraberliklerini bozacak; savaş ve kan akıtmaya varacak sonuçlar doğuracaktı. Nihayet Nûr suresinin "O iftirayı (ifk) atanlar içinizden bir gruptur. Bunun sizin için kötü olduğunu sanmayın, aksine bu hakkınızda hayırlıdır. Onların her biri işlediği günahı yüklenecektir. İçlerinden günahın büyüğünü üstlenen için ise büyük bir azap vardır. Bunu işittiğiniz zaman mümin erkekler ve kadınların birbiri hakkında hüsn-i zan beslemeleri ve 'Bu apaçık bir iftiradır' demeleri gerekmez miydi?" (11-21) ayetleri nazil oldu ve Allah Teâlâ yapılan dedikoduların tamamen asılsız olduğunu ve Aişe'ye (r.anha) iftira edildiğini bildirdi, onu temize çıkardı. Hz. Peygamber hicretin 11. yılı Safer ayının (Mayıs 632) son haftasında rahatsızlanınca, diğer hanımlarının iznini alarak Hz. Âişe'nin odasına geçti ve mübarek başı onun kucağında olduğu halde Refik-i Ala'ya kavuştu ve onun odasına defnedildi. Hz. Âişe, Ebu Bekir ile Ömer'in (r. anhüma) halifeliği sırasında herhangi bir siyasî faaliyette bulunmadı. Onun her iki halife ile münasebetleri karşılıklı saygı ve anlayış içerisinde geçti. Hz. Âişe, Hz. Osman'ın on iki yıllık hilâfetinin birinci yarısında, ilk iki halife dönemindeki siyasetten uzak durma tavrını sürdürdü. Ancak Hz. Osman'ın bazı karar ve tasarruflarının aleyhinde faaliyetlerin başladığı ikinci devrede halifeye karşı muhalefet hareketine katıldı. Hz. Osman'ın halifeliğinin son yıllarında başlayıp, Cemel Vak'ası ile sona eren siyasî faaliyetler sebebiyle yaşananlar Hz. Âişe'yi son derece üzmüştü; öyle ki birçok Müslümanın ölümüne sebep olan bu acı olayları yaşamaktansa, daha önce ölmeyi tercih ettiğini söylemiştir. Hz. Peygamber'den sonra kırk yedi yıl daha yaşadı, 17 Ramazan h. 58 (m.678) tarihinde çarşamba gecesi, vitir namazını kıldıktan sonra Medine'de vefat etti. Cenaze namazı Medine valiliğine vekalet eden Ebû Hüreyre tarafından kıldırılmış, vasiyeti üzerine Cennetü'l-bakī'ye defnedilmiştir. Onu kabre erkek ve kız kardeşlerinin çocukları (Kāsım b. Muhammed, Abdullah b. Abdurrahman, Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman, Urve b. Zübeyr ve Abdullah b. Zübeyr) koymuşlardır.

Kuvvetli hafızası sayesinde Hz. Peygamber'in hadis ve sünnetinin daha sonraki nesillere ulaştırılmasında emsalsiz hizmetler ifa etti. Rivayet ettiği hadislerin sayısı 2210'dur. Bu hadislerden; 54' ü Buhârî'nin, 69' u Müslim'in sahihlerinde münferiden yer almış, 174 hadiste ise Buhari ve Müslim ittifak etmiştir.

Allah ondan razı olsun.

O, Resulullah'ın (s.a.v) her gün ziyaret ettiği ve tarihin seyrini değiştiren hicretin başladığı evde yetişmiştir. Ebu Bekir (r.a) çocuklarını eğitme hususunda çok gayretliydi.

KIRK KANDİL
20

Rukiye Bint Rasulillah (R.A.)

Rıza SAVAŞ

Prof. Dr., Dokuz Eylül Üni.
İlahiyat Fak. Emekli Öğretim Üyesi

Rasûlullah'ın (s.a.v.) kızının adı olması sebebiyle Müslümanlar da bu ismi çocuklarına vermektedirler. Arapça bir kelime olan ve Sümeyye kalıbında Rukayye/ رُقَيَّة olarak kullanılan bu isim, Türkçemizde Rukiye diye kullanılır. Bu kelime; yükselen, yükseğe çıkan, sıkıntı ve belalardan uzak kalan anlamını da içerir.

Hz. Peygamber'in 25 yaşında, yaklaşık olarak miladi 594 yılında Hz. Hatice ile evlendiği düşünülür ve kızları Rukiye'nin üçüncü çocukları olduğu rivayeti tercih edilirse, Rukiye'nin 597 yılında Mekke'de dünyaya geldiği kabul edilebilir. Rukiye'nin Ebu Leheb'in oğlu Utbe ile nişanlandığı rivayet edilmiştir. Düğün olmadan Tebbet suresi nazil olunca Utbe ondan ayrıldı. Rukiye, Utbe'den ayrıldıktan sonra Hz. Osman'la evlendi.[1]

Rukiye'nin annesi ve kız kardeşleriyle beraber Müslüman olduğu gelen rivayetlerden anlaşılmaktadır. Rukiye de diğer Müslüman kadınlar gibi İslâm'ın yayılması için gayret göstermiş, babasına yardım etmeye çalışmıştır. Mekke'de İslâm'ı tebliğ ederken müşrikler tarafından eziyetlere maruz kalan babasının yanında olmuştur.

Rukiye ile eşi Osman'ı görenlerin onlardan daha güzel bir çift görmediklerini ifade ettikleri rivayet edilmiştir. Müşriklerin eziyetlerinin artması üzerine Hz. Peygamber'in Müslümanlara "Habeş yurdunda yanındakilerin hiçbirine zulmedilmeyen bir kral vardır. Allah içinde bulunduğunuz sıkıntılardan bir çıkış yolu açıncaya kadar, oraya gidin!" diye izin verdi.

Hz. Osman ve Rukiye de Habeşistan'a ilk hicret (615) edenler arasında bulunmuşlardır. Hz. Osman ve eşi Rukiye'nin Habeşistan'a varmasından

sonra uzun bir müddet haber bekleyen Rasûlullah, Habeşistan'dan gelen bir kadına Rukiye ile Osman'ı sorar. Kadın yürümekte zorlanan bir eşeğin üzerinde hanımını götüren Osman'a dair aktardığı bilgilerin ardından Rasûlullah, "Nefsim elinde olana yemin ederim ki, Osman, İbrahim ile Lut'dan sonra ehliyle hicret eden ilk kimsedir" buyurmuştur.[2] Rukiye'nin, kocasıyla beraber ilk kafile ile Habeşistan'a hicret ederken yolculuk esnasında düşük yaptığı ve güzelliğinden dolayı orada rahatsız edildiği rivayet edilmektedir.[3]

Habeşistan'a göç etmeye mecbur olan Müslüman kadınların, gidiş, dönüş ve orada kaldıkları sırada Mekke'de olduğu gibi olmasa da yine sıkıntılara uğradıkları ifade edilmektedir. Bu sebeple de Habeşistan'a hicret etmiş bazı Müslümanların Medine'ye hicretten önce Mekke'ye döndükleri anlaşılmaktadır. Rukiye-Osman çifti de böyle yapmıştır.

Rukiye ile Osman çiftinin Abdullah adını verdikleri bir oğulları olmuştur ve bu Hz. Peygamber'in ilk torunudur. Abdullah'ı bir horozun yaraladığı ve hicretin dördüncü yılında altı ya da dört yaşındayken öldüğü rivayet edilmiştir.

Rasûlullah'ın emriyle Hz. Osman, ağır hasta olan Rukiye ile ilgilenmesi için Medine'de kalmış ve Bedir'e katılamamıştır. Rukiye, Müslümanlar Bedir savaşında iken (2 h./624 m.) öldü.[4] Rukiye'nin cenazesini Ümmü Eymen'in yıkadığı nakledilir. Hz. Peygamber'in Rukiye'nin defnine şahit olmadığı, daha sonra kızının kabrine gittiği bilinmektedir.

Allah hepsinden razı olsun!

Rasûlullah'ın emriyle Hz. Osman, ağır hasta olan Rukiye ile ilgilenmesi için Medine'de kalmış ve Bedir'e katılamamıştır. Rukiye, Müslümanlar Bedir savaşında iken (2 h./624 m.) öldü.4 Rukiye'nin cenazesini Ümmü Eymen'in yıkadığı nakledilir.

[1] İbn Sa'd, et-Tabakat, VIII, 36.
[2] İbn Sa'd, Tabakat, VIII, 36; İbnü'l-Esîr, Üsdü'l-ğâbe, VII, 114-115.
[3] İbn İshâk, Sîre, s. 199; İbn Sa'd, et-Tabakât, VIII, 36.
[4] İbn Sa'd, et-Tabakat, VIII, 37.

Sonsuzluk Dili ve Ke-Ke-Me Teslimiyet

Ahmet MERCAN

İnsanın yeryüzü macerasının *peygamberle başlaması* önemlidir. İhtiyaçlarını karşılayacak sayısız nimetle donatılmış arza inen insanı yalnız bırakmayan, ona rehberlik eden *vahyin varlığı* pek çok hikmete kapı aralar. İnsana *kendini, yaratıcısını, yaratılış amacını; ölümü, ahireti tanıtan ve dünyada ihtiyacı olan ölçüyü veren vahiy,* peygamberden peygambere devredilen bilgi ve uygulama olarak hayati öneme sahiptir.

Duru bir ırmak gibi akan vahyin bilgisi incelendiğinde, insanın meramına denk gelen ve onu aşan mahiyetiyle *üç büyük boyutu* ihata eder. Vahiy, görünüşler âlemi olarak fiziki düzlemde insanın ihtiyacı olan bilgiyi/ölçüyü ortaya koyar. İnsan bilme ve anlama arzusuyla dünyaya sığmayan varlıktır. Olandan/gösterilenden yola çıkarak gösterilmek istenene ulaşmaya çalışırken düşünme boyutuna; fizik ötesine geçer. Bu aynı zamanda insanı yaratılanlar içinde ayrıcalıklı kılan ve ünsiyet kurma açısından farklı yapan bir durumdur.

İnsan görülür ve düşünülür âlemde kendini var ettiğinde *"yetmezlik"* durumuyla karşılaştığını hisseder. Ve ortaya çıkan durum, epistemik mahiyetle sınırlı olan gerçeklik alanıdır. İnsan gerçeklik âlemine sığmayan onu aşmak isteyen yetilerle her şeyin *"aslı"*nı veren bir bilgiye ihtiyaç duyar.

Vahiy, bilgiyi belirleyen bilgi olarak insanın ihtiyarına sunulur. Elçiler eliyle uygulaması sağlanan vahiy sayesinde *iyi, güzel ve doğru* hikmetle bütünlük kazanmış olur. Sorumluluğunu kuşanmaya çağrılan insan, yaratılmışların zirvesinde ve oradan teklifi kabullenmesiyle meleküt âlemine; inkâra yönelmesiyle hayvanlardan daha aşağı konuma sahip olacağı bilgisiyle haberdar edilir.

İnsana inkâr ve iman yolu tanıtılır ve serbest bırakılır.

Akleden; anlayan ve anlatan varlık olarak insana apaçık biçimde kitap seslenir. Sebep ve sonuçlarıyla bilinen veya bilenemeyen gayb âleminden bilgiler sunulur.

Bu üç bilgi *müteal /aşkın boyuttur. Ve vahye tabi olanların fizik ve fizikötesi gerçeklik algısının ilkelerini oluşturur.*

Gaybın bilgisiyle insanın ihtiyaç duyduğu bütün bilgi kaynakları tamam olur. Vahyin künhüne varan insan için; insan, toplum, hayat, ölüm; dünya ahiret ikilemleri anlamlı bir tutarlılık ve bütüncül ahenkle müminin idrakine yerleşir. İnsan çaba gösterdiği, kendini adadığı oranda, beşerden kemalat yolculuğuna çıkma fırsatına, vahyin bu büyük, insanı ihya edip aşan nimetiyle hakikate tutunma imkânı hâsıl olur.

Yoktan var eden, koruyup gözeten, yaşatan, öldüren, tekrar diriltip hesaba çekenin varlığı, vahyin hakikatten insana bildirdiği bilgi sayesinde bilinebilir. İnsan hakikati bilemez. Ancak onunla vahiy sayesinde irtibat kurar, kendini aşan boyutuyla ona tabi olur.

Üç boyutuyla insana; görülür, düşünülür ve bu iki âlemin temel ilkelerini veren vahiy verildiğinde insanı anlama ve karar verme ödevi kuşatmış olur. *Varlık, bilgi ve değeri* insanı idrakine sunan İslam'ın söylemine iman ederek yaklaşan ile inkâr eden, uzaklaşan arasında dünya görüşü, yaşam tarzı elbette başka olacaktır.

İslam'ın apaçık; mekân, zaman ve insan seçmeden çağrıya duran söylemi, aynı zamanda etkili bir dildir. *Kendine has bir vücut dili* zamanın içinden mekânı geçerek sonsuza akan duru ırmağı andırır. Diri, coşkun ve ihya eden bu akışın meramı, insanı ebedi kurtuluşa çağırmaktır.

İslam'ın söylemi güçlü bir dildir ve ikinci boyuta taşınma ihtiyacı duyar. Müslümanlar eliyle fiziki âlemde inşa edilerek iddiasını göstermek ister. Bu durum *medeniyet boyutudur.* İslam, toplum ve mekân üzerinde görünürlüğünü inşa ederken *değişmeyen inanç ve şartlara göre köküne bağlı olarak esneyen muamelat* boyutuyla yeryüzünde farklı dönemlerde inşa ettiği medeniyetlerle sözünü görüntüye dönüştürerek tarih bilincine taşıdı ve dilini, fiziki âlemi de içine alarak genişletmiş oldu.

Vahyin son elçisi Hz. Muhammed ile zirveye ulaşan İslam, peygamber sonrasında değişen şartlarla telif edilme aşamasında çoklu bir anlayışa evirildi. Referans birlikteliği ve samimi niyetle oluşan yorumlar birer zenginlik bahsi olarak ele alınmaya değerken, özellikle son üç yüz yıldır, *İslam'ın dili içten ve dıştan daralma yaşayarak kekeleme düzeyine indi.*

İçinde bulunduğumuz çağ, aşkın

İslam'ın apaçık; mekân, zaman ve insan seçmeden çağrıya duran söylemi, aynı zamanda etkili bir dildir. Kendine has bir vücut dili zamanın içinden mekânı geçerek sonsuza akan duru ırmağı andırır. Diri, coşkun ve ihya eden bu akışın meramı, insanı ebedi kurtuluşa çağırmaktır.

boyuttan kopan seküler gerçekliğin etkisinde yürümektedir.

İslam dünyası kendine yabancılaşarak bu yürüyüşü, kör bir seyirle izlerken kendini ifade edecek fikir ve inşa düzleminden düştü; dilini kaybetti. Dengenin ifadesi olan, insana Rabbi tarafından teklif olarak sunulan, çağrısı *"hikmetle, güzel sözle"* ifadeye duran İslam'ın dili madde medeniyetine yenik düştü. Güzel iyiden; iyi doğrudan çözüldü. Seküler medeniyetin hümanistik ufkuna mekanik evren anlayışına sıkışıp aşkın boyuttan koptu.

Günümüzde, postmodern çağda, doğru yerini faydaya, ahlaki olan yerini "hoş" olana bıraktı. Hümanizmin kurgulanmış öznesi, tanrıyı da kendi zihninde arzularına onay verecek biçimde tasarlamaktadır. İslam'ın onurlu varlık, halife potansiyeli ile görmek istediği insan erdemleriyle kemalat yolculuğu yerine; hazların örgütlendiği, sorumluluktan kopuk bireyin biyolojik zevklerin gönüllü müşterisi konumunda; "meta söylemler bitti" vurgusuyla farklı ikazlara karşı kapısını kilitlemiş durumda.

İslam medeniyetinin çocukları, kaybettikleri iki dünya savaşı sonrası birliklerini ve daha da kötüsü dirayetlerini kaybettiler. Cellatlarına âşık hale geldiler. Seküler zihnin teknoloji üzerindeki egemenliği karşısında gözleri kamaşanların yer altı zenginlikleri talan edilirken göremediler. Sömürgeci güçlerin ihraç ettikleri kavramlar, yönetim biçimleri ve zihniyetlerle teknolojide geri kalmış olanları *"arzuyla bağlanılan"* müşteri hanesine kayıtladılar. İçten, ortaklar yoluyla, sömürüye açık hale gelmek, buna *zihinsel hazır olmak sömürülmekten daha acı,* iflah edilemez bir durum.

Son iki yüzyıl içinde ulus devlet normlarıyla kendini var etmeye çalışan, Batı yardımıyla bağımlı hale gelen, halkı Müslüman ülkelerde farklı tepkiler ortaya çıktı. İslam medeniyetinin merkezi konumunu kaybetmesi ve pratikte merkeze seküler zihnin kodlarına malik, adaletten kopuk gücün yerleşmesi İslam coğrafyasında farklı itirazlar ortaya çıkardı.

Ortaya çıkan ve oran olarak yüksek tebarüz eden grup, *Batı hayranlığı* olarak kendini gösterdi. Hayranlık farklı tonlarda kendi içinde değişiklik gösterse de celladını sorgulamadan zihni ve kalbi düzeyde âşık olandan müşteri düzeyi ile sınırlı kalma anlayışındaki ikinci gruba ve değişik ara tonlardan söz etmek mümkün. Bütün bu öyküme başlığını *"taklit"; taklitçilik olarak ifadelendirebiliriz.*

İslam'ın bütüncül dilinin parça parça edilen sayısız nedenlerinden biri olarak ortaya çıkan taklitçilik, aynı zamanda, *"bizden bir şey olmaz"*ın dramatik ifade tarzıdır.

Söylem ve inşa boyutuyla İslam'ın ifade edilişini üç T ile ifade edebileceğimiz; taklit, tekfir, takiye parçalanmıştır. Fiziki inşa boyutuyla yok olmasına neden olmuştur.

İslam coğrafyasında *sömürüye, işgal ve imha* boyutuna şahit olanların tepkisi de işgalcilerin eylem diline yönelince elleri tetikte *"öldürme mezhebi"* ortaya çıkmış oldu. Kendilerine Kur'an'dan, bağlamından ve kitabın bütünlüğünden koparılmış ayetleri slogan yapan grubun durumu tam da *Kur'an sayfalarını mızrakların ucuna takanları andırıyor.* Kendilerine tabi olmayan Müslümanları tekfir ederek kendilerini var kılıyorlar. Dramatik olan şu ki; ellerindeki silahlar karşı olduklarını söyledikleri güçler tarafından verilmiş ve fiilleri onların

Dengenin ifadesi olan, insana Rabbi tarafından teklif olarak sunulan, çağrısı "hikmetle, güzel sözle" ifadeye duran İslam'ın dili madde medeniyetine yenik düştü.

faydasına işlerle sınırlı. Daha açık ifade ile, *"vekalet savaşlarında"* sömürgeciler savaştıkları ülkelerin çocuklarını kullanıyorlar. *Atılan her kurşun, patlayan her bomba İslam'ın hayattan uzaklaştırılmasına, içerik boşalmasına hizmet ediyor.* Kendilerine hangi özellikle bütün grupları, mezhepleri küfürle, şirkle niteleme yetkisi verildiği de ayrıca düşünülmeye değer.

Takiyeyi sahabi döneminde, ölüm korkusu karşısında mümine, inanmadığı sözleri söyleme yetkisi veren durum olarak ele alabiliriz. Özellikle Şia mezhebinin keyfi olarak kullandığı, silahlı mücadele yapan farklı grupların da başvurduğu bu tehlikeli tutum, ıslah edilemez tehlike barındıran İslam medeniyetinin kendi içinden türeyen üçüncü hastalık türü. Müslümanlar arası kullanılması, zaruri şartlar olmadan keyfi olarak devreye alınması, ilişkilerin güvenini daha baştan dinamitleyen bir tutumdur.

Ele aldığım (3T) ve almaya değer pek çok madde üzerinden *İslam'ın mekândan, zamandan* uzaklaşmasının nedenlerini sıralamak mümkün. Merkezi tutan aksiyolojik dengeli durum; bir başka ifade ile *söylem ve inşa dilinin iki boyutta kendini reaksiyonsuz var kılmasını ortadan kaldırmasıyla*, İslam'ın parçalanmış cümlesinin kırık kelimelerini andıran kimi serzeniş ve bilinçten kopuk ateşli uyanışlar tebarüz etmeye başladı.

Burada Peygamber yolunun temsilcisi ulema etkisinin olmayışı, fıkhın kendini yenileyememesinin mekândan ve anlam dünyasından kopuşa neden olduğu da yadsınamaz bir gerçek.

Her şeye rağmen, amaçlı evren tasavvuru insanı merkeze alan ve varlığı ona boyun eğdiren Rabb'in söylemi ile; insan noksan yaratılışla insan ötesi duruma taşıma çabası güden yapay zekâ sahiplerinin biyolojik zevk hapishanesinin hesaplaşması sürecek.

Aşkın varlık olan insanın dünya hapishanesine sığdırılması mümkün olmayacak.

"Alemlere rahmet olarak gönderilmiş" (Enbiya-107) bir Peygamberin ümmeti yeniden sorumluluğunu kuşandığında, mekân ve zamana nüfuz edecek, düşünsel bilinci de söylem diline ekleme imkânı elde edecektir.

Şüphesiz ümitli oluşumuzun önemli dayanakları hala mevcut. İlk önce *örtülmesi, devreden çıkarılması mümkün olmayan bir kitaba sahibiz.* Bu kitapla hakikat ile irtibat kurma imkânımız mevcut. Yine her haliyle örnek ve önder olan elçi vasıtasıyla pratik ve usullere sahibiz.

Ölümü ve ölüm ötesini böylesine açık, anlaşılır, tutarlı bir bütünlükle ele alma imkânı İslam dışında hiçbir söylemde yok. *İslam'ın söylemi inşai düzeyde baskı altında olsa da anlam ve oluş düzleminde merkezi konumunu Hz. Adem'den beri muhafaza etmektedir.* Çünkü vahyin söylemi *reaksiyoner* değil; her şeyi yoktan var edenin kelamıdır.

Kâinatı, insanı, ölümü ve ahireti tutarlı hale getiren de bu kudrettir.

Bunun ötesinde hangi söylem insanı korur ve kurtarır?

Hangi söz ve buluş ölümü ölümsüzlüğe taşıyabilir?

Kim, hangi bilim, sonsuzluğun sırrını çözebilir?

Tek mensubu olmasa dahi, *anlam ve oluş düzlemiyle İslam,* yegâne kurtuluştur.

Bunun dışında ortaya çıkan bütün söylemler, inkâr, sapma, reaksiyon barındırır ve bütün *cümlelerinin hükmü* ölümle sona erer.

İslam'ın söylemi inşai düzeyde baskı altında olsa da anlam ve oluş düzleminde merkezi konumunu Hz. Adem'den beri muhafaza etmektedir. Çünkü vahyin söylemi reaksiyoner değil; her şeyi yoktan var edenin kelamıdır.

Dinin Dili Ruhundadır

Hüseyin AKIN

Şair-Yazar

Tebliğ en sahih biçimde mesajı muhataba ulaştırma ameliyesidir. Kelimenin menşeinden de anlaşılacağı üzere tebliğin iki temel vasfı vardır: Birincisi, mesajın ulaştıranın zihninde ve kalbinde doğru biçimde yer almış olması, ikincisi ise muhatabın zihnine ve kalbine doğrudan intikal etmesi. Kelimeleri cümle yapan şey anlamı hakkıyla ifade edebilecek güçte olmalarıdır. Cümlenin bünyesinde taşıdığı şeyin din olduğunu düşündüğümüzde bu yapının en önemli tuğlasını teşkil eden kelimelerden tutunuz da cümlenin kubbesinden minaresine çok iyi oturtulması ayrıca önem taşır. Din ifade edilebilirlik imkânı arttıkça kendi mensuplarını çatısı altında tutarken, kayıp evlatlarını da toparlamaya muvaffak olur. Dilin belli bir bilinç üzre oluşturulmuş semboller sistemi olduğu gerçeğinden hareket edersek her coğrafyanın kendine özgü bir dili olduğu kadar iletişim biçimi olduğunu da teslim etmemiz gerekir. Burada konuşan dilin kuşatıcı özelliğinin yansıra işiten kulağın da toplumdan topluma değişebilen algısını hesaba katmak zorundayız. Zira iletişim yönünden toplumlar sadece dil değil aynı zamanda kulaktır da.

Asli tebliğci yaratıcının kendisidir. Gidilecek yolu ve yolculuğun açmazlarını ve çıkmazlarını ilahi mesajıyla tüm insanlara bildirmiş ve hâlâ bildirmeye devam etmektedir. Söyleyip biten bir şey değildir ilahi tebliğ. Her an, her durum ve duruşta kendini yinelediği gibi çağın idrakine göre yeniler de. Sözgelimi Enfal Suresi 60. ayette buyurulan: "Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın." buyruğunu maksada muvafık ve mutabık şekilde anlatıp anlaşılmasını sağlamadığımız sürece vahyin işaret ettiği anlama ulaşmamız mümkün olmayacaktır. İşaret ettiği yere değil parmağın kendisine bakarak o mesajdan bir hayat pratiği sağlamamız imkânsızdır. Zamanın ve mekânın değişimi ve dönüşümü ile birlikte insanların eşya ve evren algısı da değişip gelişecektir. Eşya egemen zamanlarda insan ile hakikatin arası nasıl açılmışsa hakikati idrak noktasında mefhumlara ona yönelen aklın ilişki biçimi de değişmiştir.

Dil, niyet ve kasıttır aynı zamanda. Yaratıcının maksadı mesajın değişmez asli unsurudur. Kur'an'ın indiği dönemde düşmanlara karşı "Besili At" anlamı açık ve bir başka şekilde düşünülmeye hacet bırakmayan bir gerçekliktir. Geldiğimiz yüzyıl itibariyle "Besili At" içi mesajın asli niyet ve maksadına uygun doldurulması gereken bir simgeye dönüşmüştür. Bugünün savaş aygıtları içerisinde "Besili At" neye tekabül ediyorsa idrakin muhatap olduğu anlam da odur.

Tebliğin araçları zaman, zemin ve muhataba göre farklılık gösterir. "İnsanlara seviyelerine göre muamele ediniz" hadisinin gösterdiği hassasiyeti de böyle anlamak uygundur sanırım. Her insana tebliğciden giden yol farklı olabilir. Öncelikle tebliğde sözün tekelini kırmak gerekir. Duruş, tavır, model, yaklaşım, intiba, imaj, ses, yansıma… gibi daha birçok etki alanı insandan insana uzayan mesafeleri kısaltma vazifesi görmektedir. "Yürüyen Kur'an" olabilmektir asıl olan. Siz susun yaşadığınız hayat olması gerekeni söylesin. Çağdaş insan retorik yorgunudur. Anlatının bir insanda ete kemiğe bürünmüş şeklini aramaktadır. Yaşanan bir pratikle cümlesini kurmalı insan. Teorik her anlatı muhataba ulaşmak için yola çıktığında bir sürü engelle karşılaşacaktır.

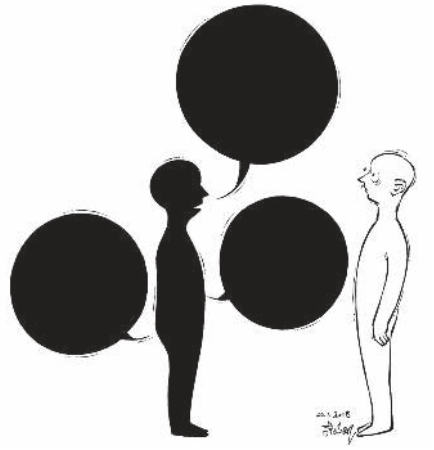
Din gündelik hayat dilinin sınırlarını aşan bir sistemdir. Çarşıda pazarda kullandığımız dil yekunu ile metafizik meseleleri, gaybi dünyayı algılayabilmemiz mümkün değildir. Bir üst dil geliştirmeli ya da insanın Âdem oluşuyla beraber kullanmaya başladığı dilin sınırlarına geri çekilmemiz şarttır. Değil mi ki yüce yaratıcı Bakara Suresi 31. ayette zikredildiği şekliyle Âdem'e isimleri öğretmiştir. Bu öğretim sayesindedir ki insan yani Âdem yaşadığı dünyanın öznesi süjesi olmuştur. Tanımlanan değil tanımlayandır artık o. Yaratıcı bizimle seviyemize uygun olarak yukarıdan aşağıya doğru konuşur ki biz buna vahiy deriz. Kıssalar, benzetmeler, diyaloglar, geriye dönüşler vahyin insan idrakine yerleştirilmesi çerçevesinde ilahi bir sehl-i mümtenidir. Zira Kur'an Rab'ça değil, Arapçadır. İnsanın idrakine ve kulağına indirgenmiştir. Bir şekilde Allah insanla yukarıdan aşağıya doğru konuşarak tenezzül etmiştir. Yani sözü insanın seviyesine indirmiştir. Vahyin her peygambere o toplumun dili ile gönderilmesinin hikmeti de budur: "Onlara iyice anlatabilmesi için kendi kavminin dilinden başka bir dille hiçbir peygamber göndermedik" (İbrahim Suresi-4)

Dili o toplumun kültüründen bağımsız düşünemeyiz. Bir kelimenin kullanımı toplumun o kelime ile kurduğu süregelen ilişkinin bir yansımasıdır. Kelimenin etimolojik anlamının yansıra toplumların tarih içerisinde ona giydirdikleri anlamların da bu oluşumda payı vardır. İnsanın kullandığı kelime sadece dış dünyasını değil aynı zamanda imgesel, hayali ve deruni dünyasını da yansıtır. Asıl itibariyle insan kullandığı kelimenin içerisindedir. Din ile, ve Allah ile ilişkisi kullanageldiği kelimelerin içerisinde barınmaktadır. Cümlesini ve daha geniş anlamıyla dünyasını o kelimelerle kurar. Dünün kelime malzemeleriyle bugünün kelime malzemeleri belirgin bir şekilde değişmiştir. Bugün için olması gereken çağdaş kelimelerin boşaltılan ruhunu geriye iade etmektir. Tebliğde fiil gibi takririn de bir araç ve yöntem olduğunu da göz ardı etmemek lazım. Bazen hiçbir şey söylememek uzun uzun konuşmaktan yeğdir. Sükutun alfabesi sözünkinden daha kuşatıcıdır ne de olsa. Bir şeyi susarak onaylamak aynı zamanda muhatabın fiilinin dolaylı biçimde taltifidir. Doğru yapanı sessizce onaylamak doğruyu sürekli tekrar etmekten daha müessir bir etkiye sahiptir.

Diğer taraftan, sözün de duanın da fiili olanı en somut deneyim olması bakımından nesiller boyu örnek alınası bir tebliğ anıtıdır. Hadis-i Şerif'te yer alan bir haksızlık gördüğünde "Önce elinle, gücün yetmezse dilinle, ona da güç yetiremezsen buğz ederek karşı koy" tavsiyesini de bu bağlamda değerlendirmek daha uygun olur. Elinle söylemek istediğini bazen dilin ifade edebilir, dilinin söylemekte yetersiz ve aciz kaldığı şeyleri suratın ve tavırlarınla daha fasih ve beliğ olarak anlatabilirsin.

İnsan başlı başına bir anlatı değil midir zaten? Mevlana'nın diliyle söyleyecek olursak: "Her gün bir yerden göçmek ne iyi/Her gün bir yere konmak ne güzel/Bulanmadan, donmadan akmak ne hoş/Dünle beraber gitti, cancağızım/Ne kadar söz varsa düne ait/Şimdi yeni şeyler söylemek lazım"

Eminim Mevlâna bu dizeleri bugün söyleseydi daha başka türlü söyleyecekti. Bu dizelere bugünün penceresinden bakan bizler birçok şeyi ya tam anlamıyoruz ya da yanlış anlıyoruz. Her gün bir yere konmanın bir çoğumuza sabitesizlik geleceği gibi mesela. Allah'ın yazılı ayetlerini kevni ayetleriyle, kevni ayetlerini de yazılı ayetleriyle tefsir etmek de din dilinin mânâ ve ruhunu muhafaza etmemiz için faydalı olacaktır. Zira dinin dili ruhundadır!

Kâl Dili ve Hâl Dili Açısından Müslümanın Beslenme Kaynakları

Erol ERDOĞAN
İlahiyatçı - Sosyolog

Beslendikleri insanı etkiler. İnsan neyle besleniyorsa odur, diyebiliriz. Yediklerimiz ve içtiklerimiz bedenimizi, okuduklarımız ve öğrendiklerimiz bilgimizi, gördüklerimiz ve dinlediklerimiz hafızamızı, arkadaşlarımız ve çevremiz davranışlarımızı, yaşadıklarımız ve eğitimimiz hayata bakışımızı, hepsi birden kişiliğimizi şekillendirir.

Dil de beslenir. İnsanın okudukları, duydukları, dinledikleri, gördükleri, acısıyla tatlısıyla yaşadıkları dilini etkiler. İnsanın beslendiği kaynaklar, kişinin anlama ve analizini, kelime hazinesini, cümle kurgularını, hitap ve telaffuzunu, mimiklerini ve vücut dilini, dinlemesini ve konuşmasını, cevap verme ve ikna kapasitesini, üslubunu ve tavırlarını da şekillendirmektedir.

Müslümanın beslendiği kaynakların mahiyeti de emri bil maruf ve nehyi anil münker başta olmak üzere ilişkilerini biçimlendireceği için önemlidir.

İnsan için üç dil vardır: Konuşmak, yazmak, yaşamak. Bu, bazen ikili tasnife indirilerek kâl dili ve hâl dili olarak da söylenir. Üçlü tasnifi şöyle yapabiliriz: Kâl dili, hâl dili, kalem dili. Kalem yazıyı, kâl konuşmayı, hâl ise yaşamayı ifade etmektedir.

Konuşmak çoklu ve çeşitli bir iletişim türüdür. Komşuya seslenmekten yolda selamlaşmaya, camide sohbetten mitingde hitaba, sınıfta ders anlatmaktan televizyonda tartışmaya, evdeki sohbetten kahvedeki muhabbete, taksiciyle diyalogdan pazarda alışverişe kadar hayatımızın her anında konuşuruz.

Yazı da her yerdedir. Kitaplardan makalelere, haber metinlerinden tiyatro ve film senaryolarına, twitlerden e-postalara, duvar yazılarından tabelalara ve afişlere kadar yazının varlığını görürüz.

Hâl dili ise en derin olanıdır. Konuşma ve yazının da dâhil olduğu hâl dili, insanın bakışından oturuşuna, ses tonundan sükûtuna, selamlaşmasından vedasına, sevgisinden kızgınlığına, ibadetinden ticaretine, kıyafetinden aracına, yaptıklarından yapmadıklarına kadar her anı, her durumu kapsamaktadır.

Müslümanın dili veya din dili dediğimizde bunun konuşmak, yazmak ve yaşamayı içine alan bütüncül (icmali) bir etkileşim olduğunu unutmamalıyız.

Giriş babındaki bu cümlelerden sonra Müslüman dilinin beslenme kaynaklarının neler olması gerektiği üzerinde duracağım.

Müslüman Dilinin Zamanları

Hayatın üç zamanı vardır; dün, bugün, yarın. Dün geçmiştir, bugün yaşanmaktadır, yarın ise gelmekte olandır. Din hayat içindir, onun da üç zamanı vardır. Din dün gelmiştir ve dün yaşanmıştır; bugüne sözü vardır, bugün de yaşanmaktadır; yarına da diyecekleri vardır, yarın da yaşanacaktır.

Dinin bütün zamanlara yönelik geçerlilik hâlini İslam açısından şu şekilde ifade edebiliriz: Müslümanlık bir yönüyle Âdem Aleyhisselâm, bir yönüyle Muhammed Aleyhisselâma kadar uzanır, bu yönüyle dünle ilişkilidir. İslam bugüne kadar ulaşmış ve bugün yaşanmaktadır. İslam, kıyamete kadar sürecek evrensel bir din olması sebebiyle yarınla yani gelecekle de ilgilidir. Bundan dolayı Müslümanın dili, üç zamandan beslenmeli ve üç zamanı kapsamalıdır.

Müslüman Dilinin Kadim ve Tarihi Kaynakları

İslam'ın kitabı Kur'an-ı Kerim, peygamberi Hazreti Muhammed Aleyhisselâm, onu ilk yaşayanlar peygamber ve arkadaşlarıdır. Bundan dolayı Müslüman dili, dinin kadim kaynakları olan Kur'an, hadis, sünnet ve sahabeden beslenmelidir. Dinin kadim kaynaklarından sağlam şekilde faydalanmayan Müslümanın konuşması, yazması ve yaşamı İslam'ın ruhunu, bilgisini ve amacını yansıtması bakımından eksik olacaktır.

Peygamber döneminden sonra da Müslümanlar dini bilgiyi çoğaltmışlar, çeşitlendirmişler ve yaymışlardır. İslam bu şekilde zaman ve mekân düzleminde her yere ulaşmış, böylece kültür ve medeniyet bölgeleri; tefsir, fıkıh ve kelam başta olmak üzere ilim dalları oluşmuştur. Müslüman, asırlık yollardan süzülerek gelen İslam'ın tarihi birikiminden, prensipler çerçevesinde, faydalanmalıdır.

İnsanların, ailelerin, toplumların ve devletlerin hayatlarını anlatan biyografiler, hatıralar, günlükler, seyahatnameler, tarihçeler de Müslümanın dilini zenginleştirecek kaynaklar arasındadır.

Ayrıca varlığı anlamlandırma ve anlama gayretlerinin ürünleri olan hikmet ve felsefe külliyatları da Müslümanların eğitim ve ilgilerine göre başvuru kaynakları arasında olmalıdır.

Müslüman Dilinin Güncel Kaynakları

Dünü, bugünü ve yarını kapsayarak bütün zamanlara hitap ettiği için İslam'ın kadim ve tarihi kaynakları olduğu gibi güncel yani yaşanılan ana ait kaynakları da vardır. Bunların başında meal, tefsir, fıkıh (içtihat), kelam ve diğer ilim dallarındaki döneme ait çalışmalar gelir.

İçinde bulunulan çağın meselelerine dair Müslüman âlimlerin, akademisyenlerin, mütefekkirlerin, yöneticilerin, sanatçıların İslam'ı perspektife uygun biçimde ortaya koydukları çalışmalar da Müslüman için güncel kaynaklar arasında yer alır.

Bilimsel araştırmalar ve raporlar, yeni gelişmeleri analiz eden yayınlar, güncel konulara dair farklı yaklaşımları ihtiva eden tartışmalar ile ARGE faaliyetleri de Müslüman için, döneme ait başvuru kaynakları arasında bulunmalıdır.

Dilin Tabiat Kaynakları

İslam düşüncesinde iki ayetten bahsedilir. Bunlar kavli ve kevni ayetler olarak ifade edilmektedir. Kavlî ayetler harfe, kelimeye, cümleye, kitaba aksetmiş olanlardır. Bu ayetler Kur'an'da yer almaktadır.

Din hayat içindir, onun da üç zamanı vardır. Din dün gelmiştir ve dün yaşanmıştır; bugüne sözü vardır, bugün de yaşanmaktadır; yarına da diyecekleri vardır, yarın da yaşanacaktır.

Kevni ayetler ise âlem ile ilgili olanlardır. Biz kevni ayetleri gece ve gündüz, yeryüzü ve gökyüzü, yıldızlar ve gezegenler, ağaç ve bitki, su ve yağmur, insan ve hayvan, dağlar ve vadiler, doğum ve ölüm, yokluk ve varlık gibi âlemin her durumunda görürüz. Allah, bir ayetinde "Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde, insanlara fayda veren şeylerle yüklü olarak denizde yüzüp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip de ölü toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde, düşünen bir toplum için ayetler (deliller) vardır" demektedir.

Müslüman tasavvurunun ve dilinin oluşmasında, tabiat ve onun içindekiler, kaynak olarak değerlendirilmelidir.

Dilin Edebiyat ve Zarafet Kaynakları

Dilin gücü, etkisiyle ve güzelliğiyle değerlendirilir. Bir dil etkisini, ifadesindeki netliği, üslubundaki inceliği, seslendirilmesinde duruluğu, anlatımındaki açıklığı, kelimelerinde yerindeliği ve anlamındaki vecizliği ile sağlar. İnsandan "efradını cami, ağyarını mâni" konuşma istenmesi bu hassasiyete işarettir. Sözün güzel hallerine dair Kur'an ayetlerinde nüanslara işaret edilerek, letafet, adalet, belagat, beyyinat gibi onlarca vasıf sayılmıştır.

Müslümanın dilini güzelleştirmek ve etkili hale getirmek için edebiyatın rehberliğinden faydalanmalıdır.

Edebiyatın konuşmaya ve yazmaya rehberliği denilince en başta edebi sanatlar aklımıza gelmelidir. Teşbih, istiare, mecaz, kinaye, tariz, teşhis, intak, tefrik, telmih, hüsnü talil gibi edebi sanatlar dili her yönüyle zenginleştiren sanatlardır.

Edebiyat, insanın konuşmasına ve yazmasına etimoloji bilgileri ve sözlüklerle de yardımcı olur. Deyimler ve atasözleri de dil için önemli kaynaklar arasında yer alır. Şiirler, destanlar, masallar, ninniler, tekerlemeler de hem insanlık birikimi hem ifade çeşitliliği bakımından hazine değerindedir. İmla kuralları dilin vazgeçilmez prensiplerini ihtiva ettiği gibi seslendirme (diksiyon) eğitimleri de konuşmalarımızın dinlenilebilirliğini artıracaktır.

Dilin Sokak ve Hayat Kaynakları

Ayetler genelde yaşanılan bir olay üzerine nazil olduğu gibi peygamberimizin sözleri de (hadisi şerif) yaşanılan, karşılaşılan veya sorulan bir durumla ilgilidir. Fıkıh neredeyse bütünüyle hayatın içinden sorulara cevaplarla doludur. İslam hayatın içine inmiştir.

Sokaklar, çarşılar, pazarlar, iş yerleri, meydanlar, savaş cepheleri, tarlalar, bahçeler, fabrikalar, ofisler, iş yerleri, okullar, ekranlar, cami avluları, parklar, otobüs durakları, toplu taşımalar gibi her yer hayatın içindeki mekânlardır.

Müslüman konuşurken ve yazarken, mevzu ettiği hususlar bakımından, hayata vakıf olmalıdır. Hayata vukufiyet, dili kaynaklar bakımından zenginleştireceği gibi dinamik de tutacaktır. Dildeki hayatı anlamaktan kaynaklı zenginlik ve dinamiklik ise muhataplara yönelik kapsayıcılığı da artıracaktır.

Dilin Yaş, Kuşak ve Cinsiyet Kaynakları

İslam dini her yaşa, her cinsiyete, her kuşağa hitap etmekte, her insana yönelik sözleri bulunmaktadır. Muhatap aynı zamanda kaynaktır.

Müslüman bir kişi dilini, mekâna ve muhataba göre kişiselleştirdiği gibi farklı yaşları, cinsiyetleri ve kuşakları dilinin kaynağı olarak kabul etmeli ve faydalanmalıdır. Mesela çocuklar veya gençlerden beslenmeyen bir dil eksik olacağı gibi sadece erkeklere hitap eden bir dil de muhatap ve kaynak bakımından noksanlık yaşayacaktır. Dolayısıyla, bir insan düşüncesini, konuşmasını ve yazısını hazırlarken, konuya göre çocuklar ve ergenlerden, kadınlar ve erkeklerden, yaşlılar ve gençlerden istifade etmeli, onların dünyalarına yakın olmalı, onların ilgilerini bilmelidir.

Dilin Yerel ve Evrensel ile Dijital ve Somut Kaynakları

Dünyanın gittikçe küreselleştiği ve dijitalleştiği bir dönemde dilin yerel, ulusal, küresel kaynakları ile somut fiziki ve dijital kaynakları bahsine özel vurgular yapmak gerekir. İnsan bir ailenin mensubudur, mahallelidir, memleketi vardır, bir kıtada yaşamaktadır, dünyalıdır. Bu yönüyle insanın, kademe kademe, yerelden küresele uzanan, mekân ve coğrafî aidiyetleri vardır. İnsan bu aidiyetlerin sağladığı kaynaklar arasında denge kurmalıdır.

Benzer dengeyi somut fiziki ve dijital kaynaklar arasında da sağlamalıyız. İnsanın mekânla ilişkisi hep sürecektir. Dijital dönüşümün gözlerimizi kamaştırmasından yola çıkarak somut, fiziki, matbu kaynakları yok sayamayacağımız gibi bunları ihmal de edemeyiz. Bunun yanı sıra muhafazakâr bir refleksle dijital veya online kaynakları ve muhataplıkları da yok sayamayız.

Dilin Aynaları ve Demleri

Dilin demlenmeye ve aynaya ihtiyacı vardır. Aynalar bize dilimizdeki eksikleri ve fazlalıkları, yanlışları ve doğruları gösterir. İnsan aynaya bakarak kendisine çekidüzen verdiği gibi konuşmalar, yazılar, tutumlar ve davranışlar da aynalar sayesinde sistemleşirler, tekâmül ederler, olgunlaşırlar.

Mesela muhalifler insan için ayna vazifesi gördüğü gibi insanın dostları ve çevresi de ayna vazifesi görür. "Mümin müminin aynasıdır" sözünü bu yönüyle de düşünmek gerekir. İnsanın kalbi, kulağı, gözü de insana aynalık yapar. Kişinin kendisinin müftüsü olması biraz da

bu anlama gelmektedir.

Sözün demlenmesi dili zarifleştirir ve fazlalıklardan kurtararak şiirleştirir. Sözün demlenme araçlarından biri zamandır. Aklımıza geleni hemen söylememek ve yazdığımızı hemen yayımlamamak gerekir, bekleyip demlenmesini sağlamalıyız.

Yazımızı ve sözümüzü edebiyatın rehberliğinde gözden geçirmek, söz ve yazı ustalarına incelettirmek de demlenmeye yardımcı olur.

Sonuç

İslam geldiği dönemde, geçmişi tanımladı, anı yönetti, bütün insanlığı dikkate alarak geleceğe de mesajlarını bıraktı. Buna İslam'ın evrenselliği diyoruz. İslam hem insanı hem bütün insanları muhatap kabul ettiği için zaman ve mekân düzleminde de hem yerelliği hem cihanşümullüğü önemsedi. Dolayısıyla hangi asırda olursa olsun, Müslüman tasavvuru bir taraftan dünü, bugünü, yarını diğer taraftan yereli ve evrenseli dikkate almalı, dil de bu kapsayıcılıkla inşa edilmelidir.

İslam, yaş, cinsiyet, kuşak, renk, dil, coğrafya, zaman, iş güç, meslek çeşitliliği bakımından da insanı kuşattığı için Müslüman dili insan çeşitliliğini de dikkate almalıdır.

Bir insanın, yazıda anlatılanların hepsini yapması mümkün olmadığı gibi bahsedilen özelliklere bütünüyle sahip olması da mümkün değildir. Ancak, alanı ve muhataplarından kaynaklı gereklilikleri yerine getirmede potansiyelini olabildiğince geliştirmesi gerekir.

Muhatap aynı zamanda kaynaktır. Muhataptan beslenen dil muhataba da kolay ve etkili ulaşacaktır. Muhataptan beslenmeyi, edilgen veya tek yönlü bir ilişki gibi düşünmemeliyiz. Muhatabın kaynak kabul edilmesi; muhatabı kavrama, tanımlama, frekans oluşturma gibi birden çok veri sağlayan dinamik bir etkileşimdir.

İnsanın maddi ve manevi bedeni olduğu gibi, aklı ve duyguları, duyu organları da vardır. İnsan çok yönlü algılayan, çok yönlü dinleyen, çok yönlü bakan, çok yönlü analiz edebilen bir varlıktır. Bundan dolayı her insanın anlaması farklıdır, kişiye has özellikler gösterir. Konuşma, yazı ve hâl dili, insanın çok yönlülüğü dikkate alınmalıdır.

Dilin gücü, etkisiyle ve güzelliğiyle değerlendirilir. Bir dil etkisini, ifadesindeki netliği, üslubundaki inceliği, seslendirilmesinde duruluğu, anlatımındaki açıklığı, kelimelerinde yerindeliği ve anlamındaki vecizliği ile sağlar.

Dili Kullanma Becerisini Elde Etmek

Kâzım SAĞLAM

Din dilini kullanmak ile dili kullanmak arasında bir fark yok. Din dilini kullanmak demek; davette/tebliğde, dini anlatmada, dini bir meseleyi izah etmede vb. kullandığımız dil veya takındığımız tavır. Bu hususta belli unsurlar var. Din, dini meseleyi anlatan kişi (davetçi, hoca vb.), muhatap ve kullanılan dil- iletişim aracı-.

Bu unsurların her birini iyice tahlil etmek, anlamak ve hikmetli bir şekilde vazifeyi icra etmek. Bu çok kapsamlı bir mesele. Kısaca bazı hususlara değineceğim.

Yüce Allah bize dil ile hitap ediyor. Dili düzgün kullanmak, dilin kaidelerini ve edebi sanatlarını iyi bilmekten geçer. İçinde dil hatası olan tebliğin tesiri az olur veya hiç olmaz.

Bir de hangi konuyu ele alırsak o konunun künhüne vakıf olmak gerekir. Dil ile düşünce arasındaki bağı kavrayamayanlar, zihinlerinde tasavvur ettikleri düşünceyi kelimelere dökerken/ konuşurken sapmalara meydan verebilirler. Kelime hazinesi, dağarcığı sınırlı olanlar, belli kelime ve kavramlar etrafında dönüp dolaşırlar. Dilin zenginleşmesi; kelime, kavram, darb-ı mesel, şiir, esatir, tarihi bilgi, halk deyişleri vb. ile olur. Bunları küçük görenler monotonlaşırlar.

Ayrıca muhatabımızın da ahvalini anlamamız gerekecek. Her konu her yerde konuşulamayacağı gibi her insanla da her şey konuşulmaz.

İnsanların ilgi ve yetki alanlarını tespit edip ona göre hitapta bulunmak elzemdir. Efendimiz,

"أَنزِلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ "İnsanlara akılları nisbetinde konuşun." (Ebû Davud, Edeb, 20; Münâvî, Feyzü'l-Kadir, 3/75) buyurmuştur.

Demek ki birine veya birilerine bir şeyler anlatırken onları hesaba katmak ve onları iyice anlamak gerekecek. Genel konuşmaların etkisi azdır.

Ayet ve hadis kullanırken muhatabı göz ardı edemeyiz. Ayet veya hadisi kalkan olarak kullanmak da yanlışlara vesile olabilir. Düşüncesi oturmamış insanlar, ayet ve hadise sığınarak kendilerinin nakıslarını örtme yoluna gidi-

yorlar. Tebliğde ayet veya hadis kullanırken çok dikkatli olmalıyız.

Bu hususta üzerinde durmamız lazım gelen bazı hususlar var.

Bir kalıp oluşturup her önüne gelene aynı şeyleri tekrarlamak akıl işi değildir, böyle bir tebliğ şekli de olamaz. Küffara karşı kullanılan dil başka, münafıklığından şüphe ettiğimizden kullanacağımız dil farklı, dinin emirlerine karşı biraz lakayt olana karşı kullanılan dil farklı, mümin ve muvahhit olup bize ters düşen birine karşı kullanacağımız dil farklı olmalı. İleri süreceğimiz deliller de farklı olmalıdır.

Bunları beceremeyenlerin tebliği kârdan çok zarar getirir. Hangi delili nerede ve kime karşı kullanacağını bilme becerisini kesbedenlerin tebliği daha başarılı olur.

Müslümanlar dinlerini tebliğ ederken dinin emir ve yasaklarını iyice bilmeli ve muhatabını da tanımalı, öyle tebliğe başlamalıdırlar. Tebliğ etme bir beceri ve müktesebat işidir.

Müslümanlar, küffara karşı İslam dinini ve Müslüman şahsiyetini muhafaza etmekle mükelleftirler. İslam'ın ve Müslümanların izzetini korumalıdırlar. Biz ne yaparsak yapalım, dine karşı olanı razı edemeyiz. Onun için onları razı edeceğiz diye, gerginlik olmasın diye, kamplaşma meydana gelmesin diye İslam'ın ve Müslümanların izzetini rencide edecek küfür ehline şirin gözükmek adına yalpalamak, açık ve sarih İslami kaideleri gevşetmek, onların hoşuna gidecek tarzda dini anlatmak uygun ve İslamî değildir. Bu hususta Rabbimiz bizi uyarıyor.

وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

"Kendi dinlerine uymadıkça, Yahudi ve Hristiyanlar senden asla hoşnut olmayacaklardır. De ki: "Doğru yol, ancak Allah'ın yoludur". Sana gelen ilimden sonra onların heveslerine uyarsan, and olsun ki, Allah'tan sana ne bir dost ve ne de bir yardımcı olur." (Bakara,120).

Müslümanca yaşamayan ve dine açıkça cephe almayan birine de dini tebliğ ederken onun hassasiyetlerine dikkat etmeliyiz.

وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ اُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Allah'tan başka yalvardıklarına sövmeyin ki, onlar da cahillikle ileri giderek Allah'a sövmesinler. Böylece her ümmete işini güzel gösterdik, sonra dönüşleri Rab'lerinedir. O, işlediklerini haber verir." (En'âm, 108)

Burada dikkat edilmesi lazım gelen bazı hususlar var. Tebliğ ederken üstün gelmek, adamları mat etmek, nefsimizin hoşuna giden şeyler olabilir ama tebliğci bunu gözetmemeli, onun gayesi dini sevdirmek ve yanlış anlaşılmasını önlemektir. İlk önce muhatabımızın gardını düşürmeliyiz, onunla iletişim kurmanın yollarını aramalıyız. Sonra tebliğe alıştıra alıştıra başlamalıyız. Tedrici bir yol izlemeliyiz. Derdi olan Müslüman ise tahammül edecek karşısındaki o anlayacak, onun ruh dünyasına nüfuz etmeye çalışacak, işte o zaman muhatabımız bizi dinlemeye başlayacak ve anlamaya çalışacak.

Muhatabımız kim olursa olsun biz daima yumuşak söz ve nazik bir tavır takınmalıyız. Hz. Musa (a.s) ve kardeşi Harun (a.s.) azgın din düşmanına giderken bile yüce Allah;

اذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى، فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى

"Firavuna gidin çünkü o, iyice azdı. Ona yumuşak söz söyleyin. Olur ki düşünüp de öğüt alır yahut korkar." (Taha, 43-44). Gönül alıcı, okşayıcı sözlerle karşımızdakinin inadı yenilebilir. Atalar, boşuna "yumuşak/ tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır" dememişler. Yumuşak ve tatlı dil kullanmak, ilkeleri gevşetmek veya dinin emir ve yasaklarını zedelemek anlamına gelmez. Müslümanın taviz vermeyeceği kırmızı çizgileri var, onları korumak ve zedelememek vazifeleri arasındadır. Lakin düşmanına bile kaba ve haşin davranmamak lazım gelir. Muhatabını incitmeden dinin emir ve yasaklarını anlatabilme hünerini tebliğci becerebilmelidir.

Tebliğci kâinatın dilini de anlamalı ve onu tebliğinde kullanmalıdır. Göklerin ve yerin yaratılışı da Allah'ın ayetleri olduğunu kavramalı ve o dili anlamalıdır. Denizlerin, dağların, bitkilerin, havanın, suyun da dili var, fıtratları var onları önce anlamalı sonra da tebliğde kullanarak tebliğ dilini zenginleştirmeliyiz.

Tebliğci fakihin, müfessirin, muhaddisin dilini bilmeli lakin tebliğde onları az kullanmalı. Hikmete ve genel ahlak kurallarına da riayet etmeli.

Ayrıca ilk etapta, İslam'ın genel hükümleri ve genel anlayışı ile giriş yapmalı, derin ve ihtisas isteyen konulara mümkün mertebe girmemeli.

Güncel konulara değinirken umumi insanlık anlayışını ve İslam'ın genel hükümlerini göz önünde bulundurmalıdır. İyi bildiği konular üzerinden yürümeli ve üstesinden gelemeyeceği konulara girmemeli. Muhatabının ihtisas ve ilgi alanını da hesaba katmalı, bunu hesap etmez ise konusunda uzman olan birine, o konuyu iyice bilmeden onun üzerinden tebliğe kalkarsa kendisi de davası da zarar görür, mahcup olur.

Günümüzdeki yanlış anlayış, düşünüş ve itikatların İslami açıdan savrulmaları anlaşılarak onlara cevaplar üretilmelidir. İfsat ve bozgunlukları anlatıp çareleri de göstermez isek o zaman tebliğ değil ifsadın propagandasını yapmış oluruz. Mümkün mertebe ifsadı az anlatıp çareleri anlatmak daha uygun olur.

İslâmî İlimler ve Tebliğ Dili

Şerafeddin KALAY
Dr.

Rabbimizin kuluna bahşettiği ifade kabiliyeti dünya malı ile ölçülemeyecek derecede kıymetli bir kabiliyettir. Rahmân Sûresinin ilk âyetlerinde insanın yaratılışı ile ona bahşedilen beyan kabiliyeti yan yana zikredilir ve ***«İnsanı yarattı. Ona beyanı öğretti.»*** (Rahman 55/ 3-4) buyrulur.

İnsana böyle bir nimet sunulmuştur ve kendisine bu nimeti istediği şekilde kullanma, geliştirme imkânı da verilmiştir. Tıpkı koşma, ağırlık kaldırma, yüzme ve bunları geliştirme kabiliyeti verildiği gibi…

Verilen bu beyan kabiliyeti sadece dille ifade kabiliyeti de değildir. Harfler, dillere tercüman olmuş, söylenecekleri kelimelere, satırlara dökmüş, uzak diyarlara taşımış ve sonraki nesillere ulaştırmıştır. Onları kalıcı hale getirmiş, kütüphaneler kitaplarla, kitaplar da yazılarla dolmuştur.

Bu kabiliyet sayesinde duygular, düşünceler, bilgiler ve tecrübeler beyinden beyine, kalpten kalbe aktarıldığı gibi sonraki nesillere de aktarılır. Onunla bilgi ve tecrübemizi aktarırken, özlemlerimizi, hasretlerimizi, acı ve tatlı hatıralarımızı, sevgi ve nefretimizi, sevinç ve coşkumuzu, öfke ve merhametimizi de aktarırız. Taraftarlar, gönüller kazanır veya yıkarız…

Asırlar boyunca ilim ve irfanın artmasında, teknik ve medeniyetin gelişmesinde, bilgi ve tecrübelerin sonraki nesillere miras bırakılmasında belki de en büyük pay sahibi bu kabiliyettir.

Her insaf ve hikmet sahibi kişi, bu kabiliyetin ne kadar büyük bir nimet olduğunun idrakinde olmalı, bu nimeti kuluna bahşedene sonsuz şükürler etmelidir. Şükrün en iyi eda ediliş yollarından biri de şüphesiz bahşedilen nimeti iyi yolda, onu bahşedenin razı olacağı şekilde kullanmaktır.

Ayrıca bilgiler, duygular ve düşünceler insanın kelime haznesinde ne kadar ve nasıl kelimeler varsa o oranda ve o şekilde ifade edilir. Her insan kuşların cıvıltısını, esen rüzgârlarla yaprakların hışırtısını, akan pınarın şırıltısını, dalgaların şahlanışını, kar tanelerinin havada oynayışını aynı güzellikte tasvir edemez. Her söylenilen söz de dinleyenler ve okuyanlar üzerinde aynı tesiri gösteremez.

Meselâ şoförlük yapan kimseler "Haddini bileceksin, yerinde hareket edeceksin" manasına gelen "Ne zaman gaza ne zaman firene basacağını bileceksin" der. Demirciler yerli yerinde ve zamanında konuşmak veya davranmak manasına gelen "Demiri tavında döveceksin" diye söyler. Gemiciler bir yerden ayrılacakları zaman "Hadi demir alalım" der. Balıkçılar, birini avlamaya çalıştıkları adamın ağa düştüğünü veya oltaya takıldığını birbirlerine haber verirler. Nice insan futbol diliyle, nice insan çarşı-pazar diliyle konuşur, dertleşir…

Bu yüzden her insan kelime haznesinin hem zengin olması, hem de güzel kelimelerle dolması için gayret etmelidir. Çünkü her bir fert ya kardeştir, ya annedir, ya babadır, ya amca, teyze, haladır, dosttur, akrabadır. Yuvalarda da, dost meclislerinde de mümine yakışır sözler söylenmeli, yuvalar huzurlu, meclisler güzel sözlerin ve duyguların yarıştığı gül bahçesi olmalıdır. Güzel kelimelerle güzel sözler söylenir. Güzel söz ve fikirler cemiyeti güzelleştirir. Güzel insanlar güzel cemiyetlerden yetişir. Aksi nadirdir ve nadire itibar yoktur.

İslâm'ı temsil ve tebliğ eden insanlar bu konuda daha dikkatli, daha gayretli, daha şuurlu ve imrenilecek derecede başarılı olmalıdır…

Ayrıca insan nesep bağı, nasıl insana değer kazandırıyorsa kelimelerin de annesi, babası ve nesep bağı vardır. Nesep bağı olmayan kelimeler soysuzdur ve değersizdir. Onları kullanmak onlarla verilen bilgilere de, mesajlara da, onları kullananlara da zarar verir. Hele de bu kelimeler, ağızdan kaçma, bilmeden kullanma ölçülerini aşar, yerleşmiş ve kültürümüzle yoğrulmuş olan kelimeleri devre dışı bırakma hedefli olursa, bir cümle içinde peş peşe sıralanırsa daha da çirkinleşir ve değer yitirir, kullanana da değer kaybettirir. "Konuyu irdeledim, yinelenmiş yanlışlıklar saptadım, verilen ödünleri, olası olaylarla uzlaşmayan eylemleri, koymuş olduğum tanımları ve koşulları olanak çerçevesinde gözeterek dizelere döktüm" gibi -onların ifadesiyle- uydurma sözcük ve dizeler birbiriyle yarışıyorsa… Biliniz ki o yazı okunmayacak bir yazı veya o konuşma, dinlenilmeyecek bir konuşmadır. Konuşan insan da en azından şuursuzdur; belki de diline, dinine ve milletine karşı haindir.

Mümin gönüller, nasıl uydurma kelimelerden uzak durmak zorunda ise çirkin veya özenti ve şahsiyet silikliği taşıyan kelimelerden de uzak durmak zorundadırlar.

Bütün bunlardan öte -uydurma olmasa bile- İslâmî ilimler alanında yazılan kitaplara, okunan hutbelere, yapılan sohbetlere yakışmayan kelimeler ve isimler vardır. Mana itibariyle yüz kızartıcı, bayağı, çirkin ve çirkef kelimeler ile argo sayılan, ahlakı rezil insanların rezilliği ile bütünleşen kelimeler bunlardandır. Yine çirkin, çirkef, ahlaksız, sahtekâr, hainlerin ve yapılan propagandalarla kahramanlık makamına oturtulanların isimleri, cami, cemaat, İslâm, Kur'ân, Rasûlullah ve hatta vatan düşmanı olan sahtekârlar tenkit niyetiyle olsa dahi minberlerde anılmamalıdır. Onların isimlerinin, minberin izzet ve şerefine, manevî atmosferine ve ibadetle olan bağına yakışmadığı kanaatindeyim. Belki bu tip insanların minberde dile getirilmesi, fiil, söz ve vasıflarına dikkat çekilerek yapılabilir ve onları gerekli ikazlar ve irşadlar takip edilebilir.

Bir başka önemli nokta da İslâmî ıstılahların bilinmesi, hem yazı hem de konuşma sırasında bunların kullanılmasıdır. Anlaşılmasından endişe ediliyorsa izah ederek veya uygun kelimelerle ifade ettiği mana vurgulanarak giderek zihin-

Belâgat sahibi olan insan, sadece güzel konuşan insan değildir. Neyi nerede ve nasıl söyleyeceğini bilen ve bunu iyi ifade kalıbına döken insandır.

lerde yer etmesi ve herkes tarafından anlaşılır hale getirilmesi, onların yerine abes ve hafif kelimelerin kullanılmamasıdır...

Dış dünyamızdaki insanların İslâmî ıstılahları yok etmek için nasıl bir gayretle çalıştığına, istesek de istemesek de dilimize ne kadar kelime yerleştirdiklerine, bu kelimelerin giderek kabullenilir hale geldiğine dikkat ediniz. Artık şuur veya şuursuzluk yerine bilinç ve bilinçsizlik kelimelerini kullanır hale geldik. İlim yerine bilim, alim yerine bilim adamı, ilmî yerine bilimsel, kabullenme yerine kanıksama, teşhis yerine tanı, imkân yerine olanak ve daha neler neler…

Bir de akademik görünmek ve bilimsel poz vermek uğruna Avrupa'dan dilimize giren kelimeler kanser hücreleri gibi dilimize girip onu boğmaya çalışıyor. Buna hizmet eden de ne yazık ki kendisinin akademisyen olarak anılmasından hoşlananlar oluyor. Bilimsel(!) görünmek uğruna İslâmî ilimler alanlarında bile -halk tabiriyle- gavurca kelimelerden hoşlanan kimseler olarak görüyoruz. Fıkhî açı veya fıkhî değerlendirme, felsefi açı veya felsefî değerlendirme yerine "hukuksal paradigma, felsefî paradigma", hadis nakilleri sırasında diğer rivayet yerine "hadisin diğer bir varyantında", şu mevki, şu yer veya şu mekân yerine "şu lokasyon" gibi yüzlerce şahsiyet silikliği ve özenti ifadeleri Türkçemizde birbiriyle yarışır oldu.

Bizim ilmi güzel, samimiyeti güzel, söylediğini yaşayan, inandığını söyleyen, hadiselere farklı açılardan bakmasını, ufuk açmasını ve gönüllere sirayet etmesini bilen hocalarımıza, hakiki ilim ehline ihtiyacımız var. Kibir ve gösteriş hırsından uzak, sıcak kanlı, tevazu sahibi, güler yüzlü ve yerli yerinde davranmasını ve konuşmasını bilen bir ilim ehlinin gönüllere sirayeti çok daha çabuk ve bıraktığı tesir çok daha derindir. Bu da bilinen ama -ne hilmetse-gözden ırak tutulan bir hakikattir.

İman nuru, güzel ahlâk, güzel ifade, yüksek kabiliyet ve tevazu bir insanda buluşursa o insan hakikaten değerlidir. Kendisini tanıyan, bilen insanlar tarafından da sevilir ve takdir edilir. Unutmayınız ki Rabbimiz; ***«Rahman, iman eden ve salih ameller işleyenler için kalplerde sevgi oluşturacaktır.»*** (Meryem 19/ 96) buyurur. Bu gök kubbede hoş sadâ bırakmak, dünyada iken ebedî hayat için şahid edinmek isteyen için gerçek bir müjdedir.

Ve unutmayınız ki kibir, yapmacık tavır, kötü ahlâk insanı fizîkî çirkinlikten daha çok çirkinleştirir. Allah Rasûlü (sav) buna dikkat çekerek mü'minleri şöyle ikaz eder:

"Bana en sevimli olanınız, kıyamet gününde meclis olarak bana yakınınız ahlâkı güzel olanlarınızdır.

En sevimsiz olanınız ve kıyamet gününde meclis olarak bana en uzak bulunanız da gevezelik yapanınız, sözleri ağzını yayarak, lügat paralayarak konuşanınız ve insanlara tepeden bakanınız, söz ve davranışlarında kibirlilik göstereninizdir." (Tirmizî, Birr ve Sıla – Hasen)

Sahabîler hadiste geçen ve gevezeler manasına gelen "sersarûn" kelimesi ile fasih konuşur görünmek için ağzını yayarak, lügat paralayarak konuşan manasına gelen "müteşaddıkûn" kelimesini biliyorlardı. Bunları anladıklarını söyleyerek "mütefeyhıkûn" kelimesini anlayamadıklarını dile getirdiler ve ne manaya geldiğini sordular. Rasûlullah (sav) Efendimiz; "-Kibirliler," buyurdu.

Gevezelik, lüzumsuz yere çok konuşmanın adıdır. Güzel olsa bile birçok şey haddini aştığında güzelliğini kaybeder. Giderek çekilmez hale gelir. Konuşma da böyledir. Hele de konuşulanlar çekirdek kabuğunu doldurmuyor, lüzumlu bilgi vermiyor, bitmek tükenmek bilmiyorsa. Başkalarına konuşma hakkı vermiyor, ortaya dökülmesi doğru olmayan şeyleri olur-olmaz yerlerde açığa vuruyorsa… Hele de bunlar kalabalık halk, cemaat veya ilim yolcuları önünde oluyorsa…

"İfade kabiliyetini kötü kullanma konusunda gevezelikten daha kötü ne vardır?" diye sorulacak olsa herhalde bunun cevabı "yapmacık tavırlarla, ağzı eğip bükerek, şekilden şekile girerek konuşma" olmalıdır. Efendimiz'in "müteşaddıkûn" kelimesiyle kastettiği bu tip konuşan insanlardır. Çok defa kendilerinin güzel konuştukları, kibar ifadeler kullandıkları, sıra dışı bir ifade kabiliyetine sahip olduklarını zannederler. Onları dinleyen insanlar ise tamamen aksi kanaattedirler. Dinlerken zihnen yorulur, konuşandan daha çok eğilir, bükülür, sözlerin bitmesi için dişlerini sıkıp beklerler. Yapmacık cümlelerle, yapmacık tavırlar, araya sokulan ve sun'îliğe sun'îlik katan sözler birbiriyle yarışırken dinleyenler de halden hale girerler…

Aynı manayı vurgulayan, tamamlayan ve benzeri bir çirkinliği tasvir eden bir başka hadisi de zihninize kaydediniz:

"Allah, sığırın diliyle yalandığı gibi diliyle yalana yalana fiyakalı konuşmaya çalışan insanlara buğz eder." (Sünen-i Ebu Davud, ve Sünen-i Tirmizî, Edeb).

Bu tasvirin nice örneklerini gördüğümüz gerçek olduğu gibi, çirkinliği de bir gerçektir. Bu nevi insanların Allah'ın buğzunu hak eden insanlar olduğunu Allah Rasûlü'nün haber verişi de gerçektir.

İnsan, her sözü her yerde söyleyemez. Rabbimiz bize ifade kabiliyeti bahşettiği gibi onu süzgeçten geçiren, lüzumlusunu, lüzumsuzunu, meclise uygun olup-olmayanını, başkalarına söylenip-söylenemeyeceğini seçen akıl da bahşetmiştir. O aklı yerli yerinde kullanmayı bil-

memek, beceremememek de ciddi bir kusurdur.

Belâgat sahibi olan insan, sadece güzel konuşan insan değildir. Neyi nerede ve nasıl söyleyeceğini bilen ve bunu iyi ifade kalıbına döken insandır. Bunun içindir ki ilim ve hikmet ehli; "Sözün en hayırlısı az ve öz olan, anlatılmak istenen manaya delâlet edendir," der. Bu, yerli yerinde bir sözdür.

Bir konuyu izah için, yanlış anlamaları önlemek, ihtisas ehline daha geniş bilgi vermek, bazen de duyguları canlandırmak, gönülleri ateşlemek için uzun sayılabilecek konuşmalara ihtiyaç duyulabilir. Bunlar belli bir hedefe yöneliktir ve yerine göre lüzumludur. Lüzum edenle etmeyen birbirinden ayrılmalı, her şeyin yerli yerinde olunca güzel olduğu bilinmelidir.

Sözü az da olsa uzatmanın en tatlı misallerinden biri herhalde Musâ Aleyhisselam'ın Rabbimizin; *«Yâ Musâ,o sağ elindeki nedir?»* sorusuna verdiği cevap olsa gerektir:

"O, asamdır. Ona dayanırım, onunla davarıma ağaçlardan yaprak çırparım ve onunla daha birçok ihtiyacımı görürüm."[1]

Bu cevap uzun bir konuşma değildi. Olması gerekene göre uzatılmış bir cevaptı. Esasen " – O, asamdır," sözü cevap olarak yeterliydi. Musâ(as) gerektiğinde ona dayandığını, onunla davarına ağaçlardan yaprak çırptığını, onunla daha birçok ihtiyacını gördüğünü söyleyerek, kendisine daha nice faydalarının olduğunu dile getiriyordu. Sözü uzatmıştı. Elbette bunun bir hedefi vardı. Kendisine hitap eden Rabbi idi. Onunla konuşma hazzı devam etsin, uzasın arzu ediyordu. O saniyeler içinde aklına gelenleri sıraladı. Bütün bunları Rabbinin bildiğini de biliyordu…

Bu tatlı bir hatıra olarak tarihe geçtiği gibi, Zikr-i Hakîm'de de yerini aldı. Musâ Aleyhisselam'ın sözü uzatma gayreti hiç unutulmadı…

Bir başka güzellik de sözlerin sade ve gönülden geldiği gibi olmasıdır. Sadeliğin ve tabiîliğin kendine ait bir güzelliği ve olgunluğu olduğu bir hakikattir. Doğru olana yönelmek de erdemliliğin bir gereğidir.

Yapmacık tavırlarla, lügat paralayarak konuşmaktan daha çirkin olanı da herhalde kibirli ve insanlara tepeden bakarak, bilmeyene akıl öğretircesine, onları horlarcasına konuşmak ve mağrur davranışlar sergilemektir.

Bütün bunlar mü'minlerin uzak durması gereken davranışlardır. Allah Rasûlü'nün ikazı ne kadar yeri yerindedir.

Bu ikaz ve irşadları unutmayınız. Allah'ın bahşettiği ifade kabiliyetini iyi kullanınız. Aksini yapan insanların davranışlarını tasvip etmeyiniz. Gönlünüzde geldiği gibi ve tabiî bir üslupla konuşunuz. Güzel kelimeler kullanmaya alışınız, kelime haznenizi de güzel kelimelerle doldurunuz fakat yapmacıklıktan uzak durunuz.

Biz kardeşlerimizin birçok açıdan donanımlı olmalarını, tesirlerinin de yanlış istikametlere olan akışı doğruya çevirecek kadar güçlü olmasını arzu ediyoruz.

Her mü'min, nice hayrın kaynağı, teşvikçisi ve nice güzelliğin öncüsü olabilir. Böyle olması elbette ki hem dünyası hem de âhireti için daha güzeldir.

Ancak ilim ehlinin hem konuşurken, hem de İslâmî ilimlerle ilgili bilgi aktarırken kullanacağı dil süzülmüş, arındırılmış ama sıcaklığını ve zenginliğini kaybetmemiş bir dil olmalıdır.

Unutmayınız ki; ***"hayırlı akıbet, takvâ ehlinindir."***

[1] Tâhâ Sûresi [20] / Âyet 17-18.

Bir başka güzellik de sözlerin sade ve gönülden geldiği gibi olmasıdır. Sadeliğin ve tabiîliğin kendine ait bir güzelliği ve olgunluğu olduğu bir hakikattir. Doğru olana yönelmek de erdemliliğin bir gereğidir.

Nasıl Anlattım

Ahmet POÇANOĞLU
Emekli Konya İl Müftüsü

‘Nasıl bir din dili’ sorusuna; öğretmen, hoca, vaiz, müftü olarak yaklaşık kırk yıl cami kürsülerinden din-i mübin-i İslam’ı anlatma çabası içinde olan bir insan olarak gözlemlerim ve tecrübelerimle cevap vereceğim.

Cuma öncesi mübarek vakitte titiz bir hazırlık sonrası, kürsüye oturunca abdestli tertemiz simaların sekinet içinde sizi dinlemeye hazır görmek insana büyük bir heyecan verir. Hele Konya Kapu Camii kürsüsünde iseniz yüzlerce hafız, yüzlerce hoca, yıllarca vaaz dinlemeyi ‘kulağından sulanmak’ ve ‘kalbini sohbetle mamur hale getirmek’ anlayışıyla nice hoca efendileri dinlemiş cemaatle karşı karşıya kalıveririrsiniz.

“Allah'a davet eden, salih amel işleyen ve: “Ben şüphesiz Müslümanlardanım” diyen kimseden daha güzel sözlü kim olabilir?” (Fussilet:33) ayet-i kerimesini rehber edinerek seve seve -cemaatin birkaç kişi olmasına ya da tek bir âmânın sırtını kıbleye dönerek oturmasına aldırmadan- hayır ve salaha çağırdım. Tabi ki bu çağrının sadece kuru bir sözden ibaret olmadığını, hâl ile kâl’in muhalefetine düşmeden ve bunun insanı ‘ihtiyarlatan’ zorluğunu her an hissederek yapmaya gayret ettim.

Duygusal davranmadım, lügat parçalayıp edebiyat yapmadım, din-i mübin-i İslam’ı anlatırken bazen tarihi şahit gösterdim, nadiren şiirin ifade tarzından istifade ettim ama vaazımı tarihe ve şiire işgal ettirmedim.

“Sözün en hayırlısı Allah’ın kitabıdır. Yolların en hayırlısı Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’ in yoludur. İşlerin en kötüsü, sonradan ortaya çıkarılmış olan bid’atlardır. Her bid’at dalâlettir, sapıklıktır.”. (Müslim:867) Düsturunu hiç aklımdan çıkarmadım. Birgivi’nin bu hususta hassasiyetini yol edindim.

“Sana bu kitabı, her şeyi açıklayan ve Müslümanlara yol gösterici, rahmet ve müjde olarak indirdik” (Nahl Suresi:89) ayetindeki “her şey”, din ve dünya işlerinden îtikadî, amelî, siyasî, iktisadî, içtimai ve ahlakî her konudur. Bütün bu konuları açıklamakta üslup ve muhteva olarak Allah’ın kelamı hiç şüphesiz, sözlerin en güzeli ve en yeterli olanıdır. “O Allah’ın ipi” (Hablullah) ve kopmak bilmeyen “sapasağlam bir kulp”tur (el-urvetu’l-vüskâ). O, insanları en doğru yola ileten bir şifa kaynağı, bir hidayet rehberi ve rahmet vesilesidir. Fesahat ve belagat yönünden tüm incelikleri ihtiva ettiği, açık şekilde veya işaret yoluyla her şeyi açıkladığı için sözlerin en güzeli, en hayırlısı ve en doğrusu Allah’ın kelamı ile ve inananlara “en güzel örnek” olan Hz. Peygamber’in yaşayış tarzı ve sünneti ile muhterem cemaati muhatap ettim. Bu sebeple, bu güzelliklere ters düşecek hiçbir söz, fikir ve uygulamaya asla iltifat etmedim. Öte yandan bize, bizi ve geleceğimizi en güzel şekilde aydınla-

tan emniyetle bizi doğru yolu gösteren sünnet varken İslamı anlatmak için başka yollar aramak, çıkmaz sokaklarda yol aramak, boşuna yorulmaktır. Çünkü, "Sözlerin en güzeli Allah'ın kelamı, yolların en güzeli Muhammed'in yoludur!".

Vaaz süresinin sınırlı, cemaatin değişken ve arkalı önlü olması sebebiyle,

"Üç haslet vardır ki bunlar kimde bulunursa o îmânın tadını almış olur:

Allâh ve Rasûlü kendisine, her şeyden daha sevimli olan kişi;

Sevdiği bir kulu sâdece Allâh cc için seven kişi;

Allâh cc kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmeyi ateşe atılmak kadar çirkin gören kişi." (Buhârî, Îmân, 14) hadisi ile amel ederek; imanın tadını hissetmeye ve hissettirmeye çalıştım. "Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et! Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilir." (Nahl:125) Ayeti, bana irşad faaliyetlerinde uymam gereken metodu ve sıralamayı göstermesi bakımından son derece önemlidir.

"Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? İçinizden bu şekilde davranan birinin dünya hayatındaki cezası ancak rezil rüsvâ olmaktır; kıyamet gününde ise onlar azabın en şiddetlisine itilirler. Allah sizin yapmakta olduğunuzdan habersiz değildir." (Bakara:85) ayeti kerimesi ile "Allah'ın indirdiği kitabın bir bölümünü gizleyenler ve onu az bir şey karşılığında satanlar yok mu, onlar karınlarına ateşten başka bir şey doldurmuyorlar. Allah kıyamet gününde onlarla konuşmayacak, onları arındırmayacak! Onlar için elem verici bir azap vardır." (Bakara:174) ayetleri her zaman kalbimi titretti. Dünya ve ahirette rezil-rüsva olmamak için farzları, haramları, ahkamı, kısası, faizi, cenneti-cehennemi, cihadı, miras hukukunu anlattım. Cihad deyince; cihadı terk etmenin Müslümanın 'kendi elleriyle kendini tehlikeye atması' olduğunu daima tekrar ettim.

Cami cemaatini her zaman şu hadisin emrini yerine getirerek hitap ettim.

"Müjdeleyin, nefret ettirmeyin; kolaylaştırın zorlaştırmayın." (Müslim, Cihâd, 1732)

Allah'ın rızası ve resulünün yolunda olmayı her şeyden üstün tuttum. İslâm'ın mü'minlere kazandırdığı dünya görüşü her hal ve şartta, her türlü tercihte "önce İslâm" eksenlidir. Müslümanlar; bütün makam ve mevkilerde her türlü muamelelerinde dinlerini üstün tutmak ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in, "Hak yücedir, ondan üstün hiçbir şey yoktur." (Buhârî, Cenâiz 79) düsturuna sımsıkı sarılmak durumundadır. Bazen dayatmalar oldu; bazı konularda dalkavukluk derecesinde ısrar edildi. Ne konunun ne de hitap ettiğim topluluğun dalkavuğu olmadım. Bu konulardan ya hiç bahsetmedim ya da geçiştirdim. Geçmiş yıllarda her cuma namazı sonrası görevlilerin vaaz kasetlerini çözümlemek için hızla emniyete koştuklarına şahit olmuştum; bu sebeple çözümleme yapanların anlamakta zorlanacağı zarif bir dil geliştirmek suretiyle sürüye kurt getirmemeye çalıştım.

Zarif bir dil derken akıcı ve yormayan bir üslupla bazen vaaz kürsüsünde hocalarımızın kullandığı üslup ve dili kullandım. Mesela; 'Şeriatı Ahmediyye-i Muhammediyyey-i Mustafaviyye' dedim, bazen 'temessük ve ittiba' dedim, milletimizin hayatında, konuşmasında derin izler bırakan "Hasbunallahu ve ni'mel vekil." (Allah bize kâfidir. O ne güzel Vekîl'dir.) (Al- imran:173) sözünü tekrar etmekten vaz geçmedim; zira babalarımız ve dedelerimiz bu kürsülerden öğrendikleri üslupla kızdıklarında ve sevindiklerinde ses tonu farkıyla "Hasbunallah, Hasbunallah" derledi. Milletimiz bunu unutmasın istedim.

"Hakikaten bu (bütün peygamberler ve onlara iman edenler) bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise bana kulluk edin." (Enbiya:92) ayetine ittiba ederek Allah'ın birlik ve eşsizliğini -tevhidi- insanların kalbine yerleştirerek, şirke, bölünmüşlüğe, parçalanmışlığa sevk eden, saptıran her türlü düşünceden uzak durdum. Şaz ve ihtilaf konularını akademinin alanı olarak gördüm ve Şehit Hasan El- Benna'nın "Mutabakata vardığımız konularda beraber yürürüz, ihtilaf ettiğimiz konuları gündeme getirmeyiz." Sözünü prensip edinerek Hz.Peygamber (s.a.v.), dört halife dönemindeki ve daha sonraki İslam toplumunun resmi görüşlerini yani uygulanmış, hukukilik ve meşruiyet kazanmış, bir nevi üzerinde icma oluşmuş essah görüşleri tercih ettim. Osmanlı dönemlerde kadı ve müftülerin "Essah olan kaville amel etmek üzere" atanmalarını kendim için de esas kabul ettim.

Unutmamalıdır ki İslam ümmetinin tarihte sahip olduğu huzura kavuşması ve yeniden adaletin tesis edilmesi Müslümanların tevhid ve vahdette, rahmet ve merhamette buluşmasından geçer.

Vaazımın hem başında hem ortasında hem sonunda Kur'an ve Sünnet'ten seçtiğim duaları hiç dilimden düşürmedim. Yazımı da Resulullah (s.a.v.) efendimizden bir dua ile bitiriyorum.

"Allahım, Kur'ân'ı, kalbimin baharı, gönlümün nuru, üzüntümün dağılmasına ve sıkıntımın ortadan kalkmasına vesile kıl." (İbn-i Hibban:972)

Nasıl Bir Din Dili?

Mülayim Sadık KUL

Bu soruya "Kur'an ve sünnete uygun bir dil" diyerek kestirmeden cevap verilebilir. Ama bu cevap, problemi çözme noktasında doğru adrese işaret etse de sorun ortadan kalkmış olmaz. Zira bu soruyla kastedilenin, bundan daha öte ve özel bir durum olduğu aşikârdır. Birçok meselede olduğu gibi burada da sadece bu iki temel kaynağa işaret etmek, sadra şifa olmaz. Bilindiği gibi bu kaynaklara dayalı olan din dilinin ne olması gerektiği hakkında binlerce farklı yorum getirilebilir. Dolayısıyla da asıl mesele, bu kaynaklara dayanarak verilecek "efradını cami ağyarını mani" bir cevabın ne olduğudur.

Dinden bahsedildiğine göre soruyla kastedilen din dilinin üslubu ve içeriği hakkındadır. Bu sorunun ihtiva ettiği birçok başka soru da akla gelmektedir. Değişen şartlarda bu dil, derde deva olabilecek hangi ölçülere haiz olmalıdır? Diğer bir ifadeyle bu dilin temel karakteristik özellikleri var mıdır? Bu konuda ilim geleneğimizin bize miras bıraktığı nasıl bir cevapla karşı karşıyayız? Bu yazıda daha çok din dilinin aslî unsurları, değişmez özellikleri ne olabilir sorusuna cevap aranacaktır.

Burada bu sorunun cevabına geçmeden önce ele alınması gereken çok temel bir konu da, o dilin veya tercüman olmaya çalıştığı dinin amacının ne olduğu meselesidir. Bu dille, dinin muhatap aldığı kitleye vermeye çalıştığı mesaj nedir? Bu mesajın içeriği ve sahibi kimdir?

Bütün bu sorular, bizi verilmek istenen bir mesajın olduğu hakikatine götürür. Yani ortada bir mesaj, bu mesajın bir sahibi ve ulaştırılmak istenen bir muhatabı/adresi vardır. Dil ise bu anlamda bu mesajı iletmede aracı konumundadır. Yani mesaj sahibinin mesajını iletmek için kullandığı bir araçtır. Kendi başına bir gaye olmasa da, bir gaye ve hedefe matuf olan mesajın içeriği bu iletişim yoluyla sağlanacaktır. Aradaki bağ, bu dil sayesinde kurulacaktır. Öyleyse mesajın içeriğini anlamak, bu dili anlamaktan geçmektedir.

Tahlilimize dil dediğimiz olgunun ontolojik değerine işaret ederek başlayalım. Tüm âlemi, rahmetinin bir tecellisi olarak yaratan Allah, bu rahmetinin bir tecellisi olarak da dili yaratmıştır. Bu aynı zamanda Hz. Adem'in

yaratılışıyla birlikte ona isimlerin öğretilme sırrını da bize haber vermektedir. İnsanı diğer varlıklara üstün kılan da zaten bu değil midir? Mantık yani düşünme, akletme yeteneğine sahip olan insan dediğimiz bu varlığın, aklettiği bu düşüncelerini nutk (konuşma) kabiliyetiyle mantûk hale getirmesi, onu tüm yaratılmışların efendisi kılmakta değil midir?

Bu anlamda diller, Allah'ın apaçık ayetlerinden biri konumundadır. Yoksa farklı diller, Babil kulesini inşa edenlerin birbiriyle anlaşamaması için Tanrı tarafından verilmiş ontolojik bir cezalandırma hiç değildir. Efsaneye göre Tanrı kendisine ulaşmaya çalışan insanların kendini beğenmişliğine, kibirli olmalarına kızar ve o zamana kadar tek dil konuşmakta olan insanların dillerini karıştırarak birbirlerini anlamalarını engeller. Dolayısıyla dillerin çokluğu, Yahudi ve Hristiyan kaynaklarda bir rahmet vesilesi olarak değil, tam tersi bir cezalandırma olarak açıklanır.

Yıllar önce Almanca kursunda beraber okuduğumuz Avrupalı bir öğrenciye "dillerin farklı farklı olmasının Allah'ın ayetlerinden olduğu" bilgisinin bizzat Kur'an'da bildirildiğini haber verdiğimde çok şaşırmıştı. Hayretler içerisinde benden, bu ayetin Kur'an'daki yerini sormuştu. Her şeyi bir hikmete mebni yoktan var eden Allah, farklı dilleri ve renkleri niçin yarattığını da şöyle açıklıyor:

"O'nun varlığının ve kudretinin delillerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olmasıdır. Elbette bunda, bilen ve anlayan kimseler için ibretler vardır." (Rum, 30/22)

Yerküremizin asırlardır dûçar olduğu ırkçılık hastalığına bundan daha güzel bir cevap olabilir mi? Bu ayete göre renklerin ve dillerin farklı olması, ne bir cezalandırma ne de bir üstünlük aracıdır. Tam tersine, insanların birbirleriyle tanışmalarına fırsat veren, Rabbimizin kudret ve varlığına işaret eden önemli delillerden biridir.

Batı merkezci beyazlara has ırkçılığın akademik alanda en önemli temsilcilerinden biri olan meşhur oryantalist Ernest Renan'ın 1883'te "İslam ve Bilim" başlığıyla verdiği konferansta, Sami ırkı ve dilleriyle ilgili iddiası, bu anlamda çok çarpıcı bir örnektir. O, İslam ve Arap toplumlarının geri kalmışlığını onların düşünce yapılarını da dizayn eden dillerine bağlıyordu. Sami dillerinin derin felsefî düşünceye ve bilimsel gelişmeye müsait olmadığını, sanki bilimsel ispatlanmış bir veri gibi açıkça ilan edebiliyordu. Ona göre İslam toplumlarının geri kalmışlığı da burada aranmalıydı. Bu düşünce, Batı'da söylem bazında büyük

Tüm âlemi, rahmetinin bir tecellisi olarak yaratan Allah, bu rahmetinin bir tecellisi olarak da dili yaratmıştır.

ölçüde aşılmış gibi gözükse de mantalite olarak buna inananların hâlâ ilmî mahfilleri ve düşünce kürsülerini büyük ölçüde işgal ettikleri söylenebilir. İslamofobi de büyük ölçüde bu anlayışın bir ürünüdür.

Dilin ontolojik ve metafizik boyutunun ihmal edilmesinin insanlık tarihinde açtığı yaralar ortadadır. Dil, insan idrakini şekillendirdiği gibi aynı zamanda ona da tercümanlık etmektedir. Aydınlanmayla başlayan modern bilim paradigması, bilgiyi sadece görülebilene hapsederek, insanın idrak ufuklarını ve duygu dünyasını büyük oranda güdükleştirmiştir. Teknik açıdan uzaya gidecek kadar gelişmiş olan bu anlayış sahipleri, insanlık tarihinin en büyük dramlarına da şahitlik etmek durumunda kalmıştır. Ruhundan ve manevi değerlerinden, metafizik köklerinden koparılmış olan modern insan, evrendeki en büyük vahşetlerin ve acıların da müsebbibi olmuştur.

Dili bir de bu yönüyle ele almak gerekir. İslam bağlamında din dilinden bahsederken manevi köklerinden kopmamış bir din dilini kastediyoruz. Bu sebeple İslam dini, bütün varlığı bir yönüyle muhatap alsa da bu konuda sorumluluğu eşref-i mahlûkat olan insana vermiştir. Dolayısıyla da hitap, önce insanadır. Mesajın muhatabı sadece inananlar değil, aynı zamanda tüm insanlıktır. "Ey insanlar!" diye başlayan Kur'ânî hitabı başka türlü yorumlamak mümkün değildir. Dolayısıyla kullanılan din dili, evvel emirde hitap ettiği topluluğu muhatap alsa da mesajı evrenseldir. Peygamber Efendimiz'in daha önceki Peygamberler gibi sadece kendi kavmine değil de tüm insanlığa gönderilmiş olması da bunu destekleyen diğer bir delildir.

Nitekim Kur'an'ın bize haber verdiği önemli bilgilerden bir tanesi de, hidayet rehberi olarak gönderilen vahyin, gönderildiği toplumun dilinde indirilmesidir. Zira mesaj bu topluluğa gelmiştir. Rahmetin tecellisi, ilâhî kelâmın insan seviyesine indirilerek onun anlayabileceği dilde gelmesidir. Bu rahmetin diğer bir tecelli yönü de, toplumun ahlak ve karakter noktasında en mükemmel olanlarının bu mesaja aracılık etmesidir. Mesajın kıymeti, getiren elçiyle de alakalı olduğu için, kutlu mesajına hamallık edecek olan peygamberleri Allah özel seçmiştir.

Demek ki mesele sadece dille değil, aynı zamanda mesajı ulaştıracak elçiyle de alakalıdır. Zira mesajı getiren elçinin güvenilirliği, mesajın da güvenilir olduğu hakkında önemli bir göstergedir. İnsanlar mesajın içeriğinden önce, haberi getirenin kim olduğuna bakarlar. Ondan sonra mesaja kulak verirler. Bu ilk engel aşıldıktan sonra mesajın içeriği ve üslubu önemli bir faktördür. Öyleyse dine davet eden davetçilerin her şeyden önce toplumun en seçkinleri olma mesuliyeti vardır. Bunun ilk şartı da güvenilirliktir.

Peygamber Efendimiz gibi "el-Emin" olmayanların, önce kendi ahlaklarını ve toplum içindeki imajlarını düzeltmeleri gerekir. Aksi takdirde Kur'an'ın ifadesiyle "Neden yapmadıklarınızı söylüyorsunuz?" uyarısıyla (Saff 64/2) karşı karşıya kalırlar. Önce davanın eri olacaksın ki o davanın davetçisi olabilesin. Davanın eri olmayanlar, davaları ne kadar mukaddes ve yüce olsa da, o davanın davetçisi olamazlar. Ta ki kendileri de hem bilgi hem de irfan noktasında mukaddes davanın hamallığını yapabilecek bir kıvama/olgunluğa erebilsinler. Sonunda rütbenin de malın da olmayan bu davanın eri olmak, çile çekmeyi gerektirir. Bu hâle erişmeyenlerin sadece kâl ile bu davaya hizmet etmeleri, ham hayalden öte geçmez. Kısacası kişi, davanın eri olabildiği kadar davetçisi olabilir.

Bununla alakalı Kur'an'da çok çarpıcı misaller olduğuna şahit oluyoruz. Peygamberlerin yüksek ahlakî seciyeleri ve örnek kişilikleri, bunun en bariz örnekleridir.

Elçinin seçkinliği yanında, kullanılan üslup da Kur'an'ın üzerinde önemle durduğu diğer bir özelliktir. Allah Hz. Musa ve kardeşi Hz. Harun'a, Firavun'a gittiklerinde yumuşak bir dil kullanmalarını tavsiye eder. Demek ki ilahi mesajın üslubu -bazen uyarı anlamında sert mesajlar içerse de- asıl olarak yumuşak ve müjdeleyici olmasıdır. Ayette geçen yumuşak bir söz anlamındaki "Qavlen leyyinen" ifadesi, bugünün davetçilerinin kullanacağı dil ve üslubun olmazsa olmaz ilk şartı olsa gerek.

Davet dilinin nasıl olması gerektiği, din dili nasıl olmalı sorusunda mündemiçtir. Dolayısıyla Kur'an'ın davet bağlamında nasıl bir dil kullandığına bir göz atalım. Bu bağlamda pek çok misal olmakla birlikte İmam Gazâlî gibi birçok âlimin ve müfessirin de işaret ettikleri davet ayetine dikkatleri çekmek istiyorum. Bu ayet bize net bir davet metodu ve dili sunmaktadır. Aslında burada söylemeye çalıştıklarım, İmam Gazâlî'nin tespit ettiklerinin kısaca tekrarından ibaret olacak. Rabbimiz kendi yoluna nasıl davet edilmesi gerektiği hakkında şöyle buyuruyor:

"(Ey Resulüm!) Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır! Ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete kavuşanları da en iyi bilendir." (Nahl, 16/125)

Bu ayette Allah yoluna davetin üç farklı metotla yapılabileceği vurgulanıyor. Bunlardan birincisi "hikmet yolu"dur. Hikmet kelimesi, insanın aklına ve gönlüne birlikte hitap edilmesi gerektiğini haber

veriyor. Hikmet aynı zamanda şartlara en uygun olanının yapılmasını iltizam eder. Bu kelimeden hareketle Gazâlî, bilgi ve hikmet sahibi insanlarla İslam'a davet amacıyla konuşulduğunda, aklın tüm imkânlarını seferber ederek, hakîmâne bir dilin kullanılması tavsiye ediliyor. Bu seviyedeki insanları İslam'a davet edenlerin de bu hikmete ve diline sahip olmaları gerekmektedir. "Davul dengi dengine" demiş atalarımız. Davet ettiğiniz insanların sahip oldukları bilgi seviyesine sahip değilseniz, "Kaş yapıyorum derken göz çıkarmak" durumunda kalabilirsiniz. Yani davet ederek İslam'ı sevdirmek isterken daha da uzaklaşmasına sebebiyet verebilirsiniz. Bu sebeple bugün davetçi sıfatıyla arz-ı endam eden pek çok kişiye aslında "Gölge etme başka ihsan istemeyiz" demek, en doğrusu olsa gerek.

İkinci yol olarak "güzel bir üslupla öğüt vermek"ten bahsediliyor. Bu yöntem ile zaten iman etmiş olan insanlara, vaz-u nasihat yoluyla, unuttukları hakikatlerin tekrar hatırlatılması kastediliyor. "Sen öğüt ver. Doğrusu öğüt, müminlere fayda verir." ayeti de buna işaret ediyor. (Zariyat 51/55) Kur'an'ın bir isminin de "zikr" yani hatırlatma olması, Kur'an'da haber verilen mesajın ilahi bir hatırlatma olduğunu özetliyor.

Üçüncü metot olarak da "güzel bir yöntemle mücadele etmek"ten söz ediliyor. Buradaki muhatapların Allah'ın davetini inkâr edenler ya da davetin içeriğiyle ilgili itirazları olanlar olduğu, tefsir kitaplarımızda genişçe izah edilmiştir. Bunlarla yapılan münazara ve tartışmalarda hakarete varacak ölçüsüz ifade ve davranışlardan uzak durulması tavsiye ediliyor. Tartışılan bu insanların bir gün kalplerinin yumuşayabileceği unutulmamalıdır. Bu konuda cevâmiu'l kelim olan Peygamber Efendimiz, gerek sevgide gerekse nefrette orta yolun ne olduğunu bize öğretiyor:

"Sevdiğini ölçülü sev, belki bir gün düşmanın olabilir. Kızdığına da ölçülü kız, belki bir gün dostun olabilir." (Tirmizî, Birr 60) İlk olarak Ahmet Akın Çığman Hocam'dan duyduğum bu nebevi düstur, hayatım boyunca bana yol göstermiştir. Aşırılıklar hangi konuda olursa olsun insan fıtratına zarar verir. Bu sebeple sevgide de nefrette de ölçülü olmak, İslam'ın en önemli umdelerinden biridir.

Tahlil etmeye çalıştığımız ayet-i kerime, nerede nasıl bir üslup ve dil kullanmamız gerektiğini haber veriyor. Bilgi ve anlayış seviyesi çok yüksek olan birine, onun seviyesine uygun bir lisanla konuşmak gerekirken, dine ve Allah'a iman etmiş birine daha çok vaz-u nasihat ile gönlüne hitap etmenin doğru olduğu bildiriliyor. Din hakkında tartışılması gerektiğinde de bunun uygun bir üslupla, aşırılığa kaçmadan yapılması gerekiyor.

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi Firavun'a karşı bile yumuşak bir dille konuşulması emredilmiştir. Tabiat olarak biraz sert bir mizaca sahip olduğu rivayet edilen Hz. Musa, kendinin bu özelliğini bildiği için olsa gerek, bu konuda dili daha güzel ve fasih kullanabilen kardeşinin kendine yardımcı kılınmasını talep etmiştir.

Dolayısıyla davet dili, kişinin kendi mizacına göre şekillendirebileceği keyfi bir alan olmayıp, kendine has özellikleri olan özel bir üslubu gerektirmektedir. Kur'an'daki örneklere baktığımızda bu konuda net olarak, gönle hitap eden rahmet dilinin, gazap dilinden öncelikli olduğunun altı çizilebilir.

Bu konuya ışık tutan ve davette üslubun ne olması gerektiğini öğreten diğer bir örnek de Peygamber Efendimizin güzel ahlakıyla övül-

Rahmetin tecellisi, ilâhî kelâmın insan seviyesine indirilerek onun anlayabileceği dilde gelmesidir. Bu rahmetin diğer bir tecelli yönü de, toplumun ahlak ve karakter noktasında en mükemmel olanlarının bu mesaja aracılık etmesidir.

düğü ayetlerdir. Bunlardan sadece birine işaret edelim. O da, "Allah'tan gelen rahmet sayesinde onlara yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalpli biri olsaydın etrafından dağılıp giderlerdi. Artık onları affet." ayetidir. (Âl-i İmrân 3/159) Bu ayette, Peygamber Efendimiz üzerinden, davet üslubunun nasıl olması gerektiği çok net ifadelerle ortaya konulmuştur.

Dilden bahsederken bizim ilim geleneğimizde mâkes bulmuş önemli bir ayrıntıya da işaret etmek gerekir. Dil, sadece sözlü olan değildir. Hâl de yani tavır ve davranış, kâl'in (sözlü anlatımın) yanında bir anlatım tarzı olarak lisân-ı hâl olarak ifadesini bulmuştur. Hele de söz konusu başkalarının dine davet edilmesi olunca, hâl'in kâl'den önce geldiği, bu konuyu ele alan kitaplarımızın ortak ifadesidir. "Sözün yalama olması" deyimi, kültürümüzde sözün hâle uygun olmamasıyla ilişkilendirilebilir.

Peygamber Efendimizin peygamberlikle vazifelendirilmeden önce hâl ve davranışlarıyla insanlar arasında örnek bir şahsiyet olması önemlidir. Dolayısıyla din dili, bu anlamda sadece sözlü ve yazılı olana değil, aynı zamanda davranış ve hayat tarzı olarak tüm kişiliği kuşatan bir manaya şamildir. "Özü sözü bir olmayanın" bizim kültürümüzde kıymeti yoktur. Öyleyse bir kişinin sözü neyse her şeyden önce kişiliği ve hayat tarzı da buna uygun olmak zorundadır. Ziya Paşa'nın "Âyinesi iştir kişinin lafa bakılmaz/ Şahsın görünür rütbe-i aklı eserinde." sözü, bu manada darb-ı mesel olmuş meselenin özünü veren güzel bir beyittir.

Kulluğun ve insan olmanın en mükemmel ifadesini bulduğu ayetlerden birisi de Fussilet suresi 30-35. ci ayetlerdir. "Rabbimiz Allah'tır! deyip de, sonra dosdoğru olanlar var ya!" şeklinde başlayan bu ayetler, sözde ve özde doğru olmanın önemine işaret ederler. Neredeyse iman ile ilgili tüm hakikati söz ve öz arasındaki uyuma bağlar bu ayet. "Rabbim Allah" dedikten sonra yapılması gereken, bu sözün gereğini (istikamet üzere bir hayatla) yerine getirmektir. İstikametin olmadığı bir takrîr, kuru bir iddiadan ibarettir. İman iddialarını istikamet deliliyle ispatlayanları hem bu dünyada hem de ahirette çeşitli müjdeler beklemektedir. İman iddiası, istikametle perçinleştikten sonra insanın sahip olabileceği güzel bir davası/ daveti olabilir. Burada asıl dikkatleri çekmek istediğimiz de bu davayla/davetle alakalıdır:

"Allah'a çağıran, salih amel işleyen ve "Kuşkusuz ben müslümanlardanım" diyenden daha güzel sözlü kimdir? İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki sıcak bir dost oluvermiştir. Bu güzel davranışa ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak (hayırdan ve olgunluktan) büyük payı olanlar kavuşturulur." (Fussilet 41/33-35)

"Din dili nasıl olmalıdır?" sorusuna tekrar dönecek olursak bu ayetler her şeyden önce iddiamızla hayatımız arasında tam bir mutabakatın olma şartını yeniden teyit ederler. En güzel davetin, neye olması gerektiğini haber verirler. En güzel davet, "Allah'a çağıran" davettir. Bunu güzel kılan da sadece davet edilen hakikatin, yani Allah'ın güzel olması ve her türlü tasavvurun üstünde bir yüceliğe sahip olması değildir. Zira bu, zaten müsellem olandır. Davetçinin böyle bir davasının ve davetinin olması, o Yaratıcı'ya ne bir artı ne de bir eksi getirir. Ama davet ile elde edilmek istenen, maslahat ve gaye açısından kişinin salih amel sahibi olmasıdır. Bu davet işi, başlı başına salih bir amel olmakla birlikte, bunun davetçi açısından salih bir amel olması için kişinin özünde ve sözünde de salih olması gerekmektedir. Yaptığı her işte, hayatının her safhasında "Kuşkusuz ben müslümanlardanım!" mührü görünür olmalıdır. "Başkasına verir talkını kendi yutar salkımı", İslam'ın münafıklık alameti olarak lanetlediği bir durumdur.

Bu ayetle altı çizilen, davet dilinin ve davetçinin sahip olması gereken diğer bir özellik de, kötülüğe karşı iyilikle mukabelede bulunmasıdır. Zira böyle kutsal bir davası olan kişi, ne sözünde ne de davranışında kötü olur. Her şeye rağmen, şahsına her türlü kötülüğü reva gören kişiye bile rahmetle yaklaşır. Derdi, onun da hidayetine vesile olmaktır. Sezai Karakoç'un dediği gibi "Müslüman, islâmı öyle sağ ve diri, canlı yaşa ki, seni öldürmeye gelen sende dirilsin." (İslâmın Dirilişi, 46. baskı, İstanbul 2021, syf. 61).

Doğru sözlü olmak anlamında "Qavlen sedîden", Kur'an'ın bu anlamda altını çizdiği diğer bir özelliktir. Kişi güvenilir olduğu gibi sözü de doğru ve hakikate uygun olmalıdır. Davet ettiği hakikati, en güzel şekilde içselleştirmiş olan davetçi, kullandığı dile ve aktardığı bilgilere de dikkat etmek zorundadır. Bu husus, Kur'an'da ifadesini şöyle bulur:

"Ey iman edenler! Allah'tan sakının ve doğru sözlü olun." (Ahzâb 33/70) Buradaki sedîd kelimesi sağlam ve doğru söz anlamlarına gelmektedir. İmanın kemal ölçüsü olarak karşımıza çıkan takvanın, ancak doğru sözlü olanlar için söz konusu olacağı belirtilmektedir. Demek ki davetçi hem doğru ve yumuşak sözlü olmalı, hem de muhatabını güzel bir üslupla davet etmelidir. Bunların olabilmesinin derûnî şartı da davetçinin gönül dünyasının merhamet ve sevgiyle dolu olmasıdır.

Efendimiz'in bu bağlamda müminlere diğer bir tavsiyesi de söylediğimizin hayır ve güzelin dışında başka bir şey olmama uyarısıdır. Peygamber Efendimiz bu hakikati şöyle ifade etmiştir: "Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı (hayır) söz söylesin veya sussun!" (Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, 85; Müslim, Îmân 74, 75)

Bu hadiste kullanılan hayır kelimesi, insana fayda verecek, onun hidayetine ve salahına destek olacak çok geniş bir anlam zenginliğine sahiptir. Dolayısıyla sözümüzün sadece doğru ve güzel bir üslupla söylenmiş olması yeterli olmayabilir. Aynı zamanda hikmetin gereği düşünülerek, söylenecek sözün zamanlaması ve muhatabımızda oluşturacağı tesirde göz önünde bulundurulmalıdır. Demek ki burada sadece sözün bizatihi kendisi kadar karşı tarafta oluşturduğu etki de önemlidir. Bunu destekleyen diğer nebevi bir öğüt de bu hadisle birlikte düşünülmelidir.

"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın! Müjdeleyin, nefret ettirmeyin!" (Buharî, 3:72; Müslim, Cihad 6, 7) Bu hadis, İslam dininin kolaylık ve rahmet dini olduğu hakkında kesin bir bilgi sunmaktadır. Bu hadisin gereği sadece davet dili olarak değil, genel anlamda din dilinin karakteristiğinin ne olduğu hakkındadır. Bu, eğitimde de ikili ilişkilerde de hep korunması gereken bir haslettir.

Bu dinin rahmet dini ve dilinin de rahmet dili, sevgi dili olmasına Kur'an'dan diğer bir misal de Rahmân sûresinin ilk ayetleridir. İlk ayet, sûrenin de ismi olan Rahmân ismiyle başlar:

"Rahman Kur'an'ı öğretti. İnsanı yarattı, ona konuşmayı öğretti." (Rahmân, 55/1-4) Öğretmenin rahmetle ilişkisi kurulduktan sonra, insanın yaratılarak kendisine konuşmanın öğretildiği haber veriliyor. Dolayısıyla hem insanın konuşabilen bir varlık olarak yaratılması hem de Kur'an'ın öğretilmesi, Allah'ın Rahmân isminin bir tecellisi olarak öne çıkarılıyor. Rahmetin tercümanı olan dil, elbette rahmet ve merhamet dili olacaktır. Rahmân'ın elçisi, rahmet peygamberi olduğu gibi, onun dinine davet edenler de rahmet ve sevgi davetçileridir. Aradaki kullanılacak vesile dil de bunun bir parçası olarak rahmet ve sevgi dilidir.

İslam medeniyetinin ve dolayısıyla da din dilinin, sevgi esaslı olduğunu en güzel anlatan eserlerden biri de hiç şüphesiz, bugünlerde rahmet-i Rahmân'a tevdi ettiğimiz Raşit Küçük Hocamızın "Sevgi Medeniyeti" adlı ölümsüz eseridir. Kendisini rahmetle anarken konumuzla yakından alakalı bu eserin mutlaka okunmasını tavsiye ediyorum. İslam'da sevgi konusunu işleyen onlarca esere rağmen Raşit Hocamızın kitabındaki bereket ve güzellik, kitabında anlattıklarının bizatihi kendi hayatında ve karakterinde ete kemiğe bürünmüş olmasındandır. Rahmet elçisine, onu ve bizleri komşu kılsın Rabbim!

Bu konuda tavsiye edeceğim diğer bir eser de 19 yaşında İslam ile müşerref olan, Avrupa'da İslam'ın doğru anlaşılmasında öncülük eden düşünürlerden biri, Abdulhakim Murat'ın "Postmodern Dünyada Kıbleyi Bulmak" adlı kitabıdır. Bu kitap özellikle davet yoluyla İslam'ı seçenlerin, hangi sebeplerle dine yöneldiklerini detaylı bir şekilde izah ediyor. İslam'la alakalı birçok konuyu ele alan bu eser, özellikle Avrupa başta olmak üzere postmodern dünyada nasıl bir din dili, davet dili olmalı sorusuna da cevap niteliğinde. Bu eserinde tavsiye ettiği bir çalışma, Ali Köse Hocamıza ait olan kendi doktora çalışmasının bir özeti mahiyetindeki "İhtida Öyküleri" kitabı.

Sözümüzü hitama erdirirken asıl meselenin, İslam dini söz konusu olduğunda önce İslam olmaktan, Rabbin iradesine teslim olmaktan geçtiğini söyleyebiliriz. Bu cümleyi yazarken Aliya İzzetbegoviç'i hatırlamamak ne mümkün. "Doğu Batı Arasında İslam" adlı kitabının son konusu ve başlığı "Teslimiyet" olan bu eser şu cümleyle bitiyor: "Ey teslimiyet! Senin adın İslam'dır".

Dolayısıyla din dili, buram buram teslimiyet kokmalıdır. Mevla'nın rahmet tecellisi olan bu din, ancak rahmet ve sevgi diliyle anlatılabilir. Sevgi de sözde değil özde, yani gönülde olan bir nimettir. Dolayısıyla din dili, gönül dilidir. Osmanlıcada dilin aynı zamanda gönül manasına gelmesi, bu konuda hatırlanması gereken diğer bir nüktedir. "Dil yarası" deyimi, birden çok manayı iki kelimeyle ifade eder. Dolayısıyla dile gelen gönülde olandır. Söze dökülmeden önce gönülde buram buram tüten sevgi ile diğer gönüle bir köprü kurulur. Sırat köprüsü de bir bakıma bu gönül köprüsüyle alakalıdır. Bu köprüyü bu dünyada kuramayanların ahirette işleri zordur.

Zor zamanda herkesin sustuğu bir demde fetihler, ancak bu gönül diliyle gerçekleşir. Batı'da İslam'a açılan kapı da peygamberî ahlaka sahip güzel insanların hâl ve kâlleriyle ifadesini bulan gönül dilidir, sevgi ve rahmet dilidir.

Bu dini bize bahşeden Rabbim gönül dilini de bizlere bahşet!

İrşad ve Davetin Kur'an'î Kodları

Özkan KERİMOĞLU
Dr., Gümüşhane Üni. İlahiyat Fak.

Sokrates, Platon, Aristoteles gibi antik çağın öncü düşünürleri, Müslüman filozoflar, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi vahyin inşa ettiği dinler, aklın ürünü olan felsefi, ahlaki ve ideolojik sistemler de dâhil hemen her öğretinin temel hedeflerinden birisi mutluluk ve mutluluğun elde edilmesidir. Mutluluğu elde etme yolunda ilk çağ düşünürlerinin bilgi, insanın kendini tanıması, tutkuların esiri olmama, duyusal ve tensel hazları tek ölçü olarak kabul etmeme gibi bazı kriterler belirlediğini görmekteyiz. Ahlaki öğretilerde de bireysel ve toplumsal ahengi sağlamak, erdemli birey, erdemli toplum ve erdemli bir devlet anlayışı inşa etmek temel hedef olarak belirlenmiş ve bunun gerçekleşmesi için bazı prensipler konulmuştur.

Vahyin inşa ettiği dinlere baktığımızda da benzer bir gayeyi ve bu gayeyi gerçekleştirmek için alınan bazı tedbirleri görürüz. İstisnasız bütün büyük dinler, bağlılarına dünya saadeti ve bu saadetin ahirette de devamını sağlamayı vadetmektedir. Bunun için de hemen her din, dünya ve ahiret saadetini elde etmek için müntesiplerine hassasiyetle ve samimi bir şekilde riayet etmeleri gereken bazı kurallar koymuştur. Genel olarak bu kuralları inanç, ibadet ve ahlak içerikli olarak tanımlayabiliriz. İnsanın mutluluğunu gaye edinen oluşumlara bakıldığında, insanları mutluluğa götürecek prensiplerden oluşan sistemlerini, öğretilerini, insanlarla buluşturmak ve insanları haberdar etmek isterler. İnançları, kültürleri, yaşam biçimleri, dilleri, renkleri, ritüelleri, gelenek-görenekleri, örf-adetleri ve coğrafyaları farklı da olsa iyi bir hayat yaşamak arzusu en temel ortak unsurlardandır. Düşünce tarihinde "İyi nedir?", "İyi insan kimdir?", "En iyi yaşam nasıl olur?", "Mutluluk nedir?" gibi sorular hep sorulmuş, gündemde tutulmuş ve cevap aranmıştır. İlahi dinler de kendi sistemleri çerçevesinde iyi insan, iyi toplum, iyi bir dünya kurmanın mücadelesini vermişlerdir. İnsanlık tarihi bu "iyi"yi gerçekleştirmek için hukuk sistemleri, felsefi ve ahlaki öğretiler, eğitim-öğretim çalışmaları yapmış ve uygulamaya koymuştur. Bu manada asıl problemlerden birisi -belki de en önemlisi- erdemli bireyi, erdemli toplu-

mu ve erdemli dünyayı oluşturacak faziletlerin insanlara aktarımı, bilgilendirilmesi ve pratiğe dökülmesi konusunda ikna edilmesi meselesidir.

İlahi dinlerin kurallarının ilk aktarıcıları olan peygamberlerin, bu görevi ifa ederken karşılaştıkları problemler ve yaşadıkları zorlu süreç bilinmektedir. Bu manada gerek vahye dayanan dinlerin, gerekse aklın ürünü olan ahlak öğretilerinin ve felsefi sistemlerin, genel tercihinin sevgi dilini öncelemek olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Dinimiz İslam'ın kutsal kitabı Kur'an'ı Kerim ve onun davetçisi Hz. Muhammed (s.a.v.)'in konu ile ilgili teorik verileri ve pratik uygulamaları da bu kanaati doğrulamaktadır.

Kur'an'ı Kerim'in temel hedeflerinden birisi erdemli birey ve erdemli toplumu inşa etmektir. Kur'an'ı Kerim'deki "Sen Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütlerle davet et ve onlarla en güzel şekilde mücadele et!" (Nahl/125), "Allah'tan bir merhamet sebebiyle onlara yumuşak davranmıştın. Kaba, katı yürekli olsaydın, şüphesiz ki etrafından dağılırlardı. Onları affet; bağışlanmaları için dua et; iş hakkında onlarla istişarede bulun!" (Âl-i İmrân/159) ayetleri, bir Müslümanın irşat ve davet için usul ve üslubundaki ölçüleri belirlemiştir. Erdemli birey ve toplumun inşasında takip edilecek yol ve takınılacak tavır açık ve nettir.

Kur'an'ın bağlılarından özenle istediği ve sorumluluğunu yüklenmelerini talep ettiği hususlardan biri de iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmaktır. "Onlar Allah'a ve ahiret gününe iman eder; iyiliği emreder (öğütler), kötülükten engeller (sakındırır) ve iyi işlerde yarışırlar. İşte bunlar iyilerdendir." (Âl-i İmrân/114) ayeti de bu sorumluluğu konu edinmektedir. Dolayısıyla ilahi mesajın aktarılmasında açıklık, netlik, sadelik, anlaşılır olmak gibi esaslar dikkate alınmalı ve davet dilinde bu özellikleri ihmal etmemeliyiz. İhmal edilmemesi gereken bir başka temel ve hayati mesele de davet, tebliğ, irşad faaliyetinde vazgeçilmez bir ilke olan "sevgi"dir. Peygamber Efendimizin (s.a.v) "Kolaylaştırınız! Zorlaştırmayınız! Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz! Birbirinizle anlaşın, iyi geçinin, ihtilafa düşmeyin!" hadisi de irşad ve davet ehli için oldukça temel kodlardan bahsetmektedir. Üzülerek belirtmek gerekir ki konu ile ilgili örnek olarak verdiğimiz ayetler ve hadisin açık ve net yönlendirmesine, talimatına ve Efendimizin açık pratik uygulamalarına rağmen, günümüzde dinin anlatılmasında benimsenen dilin, usul ve üslubun, sözlü ve fiili uygulamaların dini mecrasından bir hayli uzaklaştığını görmekteyiz. Günümüzde çoğunlukla inanç sahibi bireylerin dini tutum ve davranışlarını dile getirme şekli olarak anlayabileceğimiz din dilinde, su üstüne çıkan bir nefret, kin ve öfke hâkimdir. Sevgi dilinin birleştiriciliği bilinip dile getirilmesine rağmen uygulamada ötekileştirici, dışlayıcı, tek benci dilin yürürlükte ve baskın olduğunu görüyoruz. Buna siyasi, ticari vb. etkenler de eklenince bu ayrıştırıcı dilin daha da keskin hal aldığı acı gerçektir. Dini irşad veya davet diline bu şekilde dar, sınırlayıcı ve kitle seçici bir anlayışın hâkim olması amaca ulaşılamayacağının da göstergesidir. Davet, irşad ve tebliğ ehli olduğunu iddia eden kişi veya camiaların her koşulda kullandıkları "doğrunun, hakikatin tek adresi benim" yaklaşımı, farklı düşünenlerin tekfir edilmek dâhil olumsuz pek çok söylemle itham edilmesi, sosyal medya mecralarında kavganın sürekli bir şekilde inat ve ısrarla sürdürülmesi, sürekli ihtilaflı konuların gündemde tutularak gayri ahlaki bir tutum ve üslup ile reddiyeleşmelerin olması, farklılıkların anında linç edilmesi yukarıda zikrettiğimiz ilahi ölçülerin çoktan unutulduğunu göstermektedir.

Kur'an'ı Kerim'in, Peygamberimizin (s.a.v) ve onun arkadaşlarının birlikte yaşam adına gayrimüslimlere gösterdiği anlayışı bugün birbirine göstermeyen Müslümanlardan davet ve irşad adına hangi olumlu neticeyi bekleyebiliriz? Kur'an'da geçen tezekkür, tefekkür, tedebbür, uyarma, ibret, öğüt, müjdeleme gibi kavramların özünde davette öğüdün, katı kalpli olmamanın, nefret ve kinden uzak olmanın önemi yatmaktadır. Dolayısıyla günümüz davet ve irşad dilinin en büyük problemi Kur'an'î ölçüden uzaklaşmasıdır. Maalesef davet ve irşad ehli olduğunu iddia edenlerin büyük çoğunluğunun davete ve irşada muhtaç olduğuna şahit olmaktayız. Dün de bugün de yarın da Kur'an'ın, İslam'ın, davet, irşad ve tebliğ dili, usulü ve üslubu açık ve net olarak Nahl/125'de ifade edilmiştir. Kur'an'ın bu konudaki metodu hep yenidir ve Müslümanların, insanlığın, ihtiyaç duyduğu sevgi dilidir, müjde dilidir, empati dilidir, öğüt dilidir, hikmettir, güzel mücadeledir. Bunun yerine bireysel ihtiras ve çıkarları ön plana çıkarıp, selim aklı öteleyerek, "hep birlikte Allah'ın ipine sarılın, bölünmeyin" ilahi ikazını unutup, sanki bölünün, gruplaşın, parçalanın deniyormuş gibi algılayıp bu şekilde davranmak, dinimizin davet diline yapılacak en büyük kötülüktür, verilebilecek en büyük zarardır. Şuurlu müminin davet dilinin özünü; sevdirmek, kolaylaştırmak, ilim ve akılla elde edilen gerçeğin güzel öğütle ve güçlü delillerle aktarmak ve bunlarla hakikati savunmak oluşturmalıdır.

Sonuç olarak davet ve irşad gibi kutlu bir erdemin yaşatıcılarının, amcasının katili olan Hz. Vahşi ile Efendimiz (s.a.v.)'in arasında yaşanan davet, tebliğ, irşad usul ve üslubunu yeni baştan hatırlamalarında büyük fayda vardır. Biz ahlaki faziletleri, ahlaki olmayan bir usul ve üslupla anlatamayız. Anlattığımızı zannetsek de başarılı olamayız. İnsanlara hakaret ederek, onların onurunu kırarak, aşağılayıcı bir dil kullanarak irşad ve davet görevi ifa edemeyiz, vesselam…

Cesur Yeni Dünyaya Yeni Din Dili

Adem CEYLAN

Her şey akıyor. Hem öyle bir hızla akıyor ki akmak kelimesi yaşadığımız serüveni ifadede yetersiz kalıyor. İnsanlık tarihini bir akarsuya benzetecek olursak sükunetle akan binlerce yıldan sonra mütemadiyen artan bir hızın ardından, insanlık debisi en uç noktasına mı vardı sorusunu sormaktan kendimizi alamıyoruz. Seyl-i huruşan tabiri, son yılları adlandırmada dakikliğini yitiriyor. Mahvımızın, nefret ettiğimiz şeylerin eliyle olacağını öngören Orwell yanılıyor, sevdiklerimize mübtela olmanın ibtilasında boğulacağımızı öngören Huxley haklı çıkıyor. Yeni dünya gerçekten çok cesur çıkıyor. Televizyonu öldüren bir eğlence aracı olarak gören Neil Postman, 2010 sonrasını yaşasaydı nasıl bir tanımlamada bulunurdu insan merak etmekten kendini alamıyor. Postman televizyonun (biz ona yeni /sosyal medya diyelim) en saçma ve dolayısıyla en tehlikeli haline, büyük emeller peşinde koştuğu, kendisini kültürün önemli damarlarının taşıyıcı olarak gördüğü zaman eriştiğini söyler. Televizyonun kendisini kültürel taşıyıcı olarak görmesinin müsebbibinin de entellektüeller ve eleştirmenler olduğunu belirtir. (N. Postman; Televizyon: Öldüren Eğlence. Ayrıntı Yay.)

Artık gençler televizyon izlemeye tenezzül etmiyor. Zira televizyonun kendilerini yeterince eğlemediğini düşünüyorlar. Genelde tüm insanlık, hususen gençler kendilerini sosyal medyada buluyor. Sosyal medya insanı eğleyecek bir işlev görüyor. Sosyal medya, gündelik yaşamın bir simülasyonu olarak, bireyin gerçeklikle olan bağını koparıyor. Sosyal medya sadece duygu ve düşüncelerin iletildiği bir araç olmaktan ziyade fiziksel mekâna gerek duymayan ama ona da yansıyan hatta çoğu zaman yeniden ve yeniden zamanı ve mekânı inşa edici bir güce dönüşerek sosyalliklerin ve farklılaşan tecrübelerin zemini hâline geliyor. Gerçekliği başkalaştıran şey olarak mecranın yapaylığı, metalaşma ve nesneleşmenin de önünü açıyor. Küre çapında yeni ilişki ve iletişim biçimlerini mümkün kılan hatta icbar eden sosyal medyanın neredeyse her türden insani etkinliğin önemli bir parçası hâline geldiğini herkes fark ediyor. Herkes fark eder de dindarlar fark etmez mi? Onlar da fark ediyor.

Müslümanlar hem dinde kalmak hem de tedeyyüne kapı aralamak için her yerde olmak gerektiğine inanıyor. Bu inanış hangi düşünceden besleniyor bilmiyorum ama yeni medyayı bir epistemoloji olarak görmediklerini biliyorum. Yeni medya ciddi bir sermaye gücü istemiyor. Mutat bir zaman ve mekâna bağlı kalmadan da sürdürülebilir olması herkes için burayı cazip hale getiriyor. Medya yeni bir dil ve kültür üretiyor. Bu yeni dil ve kültürde yeni insanı inşa ediyor. Yeni sosyal medyada var olan müslümanlar dinin taşındığı bu yeni yerin diline adapte olması gerektiğini düşünüyor. Dolayısıyla dinin yeni bir dile ihtiyacı olduğu ifade ediliyor.

Anlam üretmenin merkezinde yer alan insan dünyevi durumlara bilinçle yönelir. İnsan, kendi varlığına dâhil olan ne varsa onları adeta bir fabrika gibi işler ve yeni teşekküller halinde toplumsal uylaşımın parçası kılar. Dış dünya dil olmadan insan için idrak edilebilir değildir. Ancak dil dış gerçekliği sadece olduğu gibi yansıtmaz, bazı durumlarda gerçekliği fiilen kendisi inşa eder, Dünyanın anlaşılabilmesi için dış dünyadaki nesnelerin önce anlamlandırılması sonra kavramsal bir çerçeveye yaslanarak dile gelmesi ve süre sonra dilde yeniden kurulup yaşam alanları inşa etmesi gerekir,

Bir semboller dizgesi olarak dil kendisin de hayat bulduğu toplum için ayna vazifesi görür. Zira dil toplumun bilgi, değer ve yaşantı biçimlerini ifade eder. Bu yönüyle dil, insanların toplumsal ahvalinin her alandaki ifadesi ve vasıtasıdır. Böylece toplum içerisinde var olan sosyal yapının tezahürleri dilde, dilin tezahürleri de sosyal yapıda izhar eder.

Yukarıda bir yerlerde farkı fark eden dindarlar yeni bir din dili lazım diyorlar demiştim ya işte o "Din dili" ifadesi 'dil' ile 'din'in sıkı ilişkisine de göndermede bulunur. Her din, içinde bulunduğu kültürün dil dünyasında gerçeklik kazanır. Din bu dünyayı hem mukayyet hale getirir hem de bu kayıtlı dünyayı belli bir söylem düzeni içinde inşa eder. Dil ise tecrübeleri isimlendirerek insanlar arasında iletilebilir kılarken aynı zamanda eşyanın (şeyin çoğulu anlamında) diğerlerinden tefrik edilmesini sağlayarak, eşyaya bir yönüyle varlık bahşeder. Belki de ancak Dil yoluyla tecrübî akıl muhafaza edilebilir ve aktarılabilir bir hâle gelir. Eşyanın fark edilmesini sağlayan ve aktararak kayıt altına alan dil sadece eşyayı değil yerküreyi de değiştirir. Artık yerkürenin adı dünya olur, dünyaya dönüşür. Bundan dolayı dil varlığın eviyken din de bu evin direkleri üzerine oturan çatının adı olur. Dil genetik transferden, edinilmiş kültürel formasyona kadar hayatın her aşamasındaki tecrübelerimizin hem geçmişten aktarılana dâhil olmasına hem de geleceğe taşınmasına aracılık ederken, din de bu aktarımın takip edeceği güzergâha kılavuzluk eder. Dil, bizi varoluşumuzun en ince detaylarıyla buluştururken, din de bu detayların derin bir biçimde anlamlandırılmasını temin ederek detaylarıyla fark edilen var oluşumuzun sahici bir anlamla bütünleşmesine yardım eder. Din dilinin hayati önemi, varoluşumuza dair yaptığı açıklamalardır. İnsan hayatının farklı katmanlarını ihata eden ve insana hayatın ve varlığın ufkunu gösteren din, kendine has bir dile sahiptir. O halde bu dil kendi özgünlüğü içinde anlaşılmalıdır. Bir dilin içinde olmak geleneğin ördüğü ve belirlediği bir yaşam biçimini içeriden bir bakışla idrak etmek, o dinin kendi dil sistemine vakıf olmayı gerektirir. Bu dile vakıf olmak, bu dile intisap etmek ve gelecek kuşaklara aktarmak içindir, yoksa vukufiyet nisbetinde tağyir edebilme cüretini

Artık gençler televizyon izlemeye tenezzül etmiyor. Zira televizyonun kendilerini yeterince eğlemediğini düşünüyorlar. Genelde tüm insanlık, hususen gençler kendilerini sosyal medyada buluyor. Sosyal medya insanı eğleyecek bir işlev görüyor.

ortaya koymak için değil.

Bir dil sistemi olarak da tanımlanabilecek olan din; varlığa ve hayata anlam kazandırma biçimidir. Zihni bir inşa olduğu gibi, kişinin nasıl davranması gerektiğini gösteren ameli inşanın da ilkelerini havidir. Din, düşünce ve davranışlarımızı etkileyen dile, hayata ve insan zihnine anlam telkin eder ve bireyin yaşamında değişikliğe neden olur. Böylelikle din dili; muhatabına inanç, amel ve ahlakî değerler gibi doğrudan hayatın içine yönelik anlamlar ve davranış biçimleri telkin ederek gerek söz ve gerekse davranış düzeyinde kendini dışa vurur

Bizzat dinin kaynağı olan Allah, dinin insanlara tebliğinde rol alan peygamber ve tebliğin konusu olan din, din dilinin üç temel öğesi olarak karşımızda durmaktadır. Bu noktadan itibaren, vahye muhatap olan insan, yaşantısına katılan dini anlam ile söylem ve eylemlerine dini bir hüviyet kazandırmaya başlar. Burada din, dindar kimselere herhangi bir şey ifade etmek durumundaysa, kendisine inanılan ve ibadet edilen varlığın linguistik temsilin ötesinde olması gerekir (Koç, 1998: 91). Bu nedenle burada ortaya çıkan dili, dile yüklenmiş dini hüviyeti nedeniyle dini dil olarak ifade etmek, dinin dil üzerine etkisini ortaya koymak ve söylemin niteliğini açıklamak anlamında daha doğru bir kullanıma işaret etmektedir. Dolayısıyla dil ile din ilişkisini, dinî tecrübe kavramı üzerinden değil, kendisi tabii bir dilde insanlara ulaşmış olan "vahiy" üzerinden konuşmak gerekir. Din, özellikle Kur'ân-ı Kerîm ve hadis-i şerifler, inşâîdirler; bu inşâîlik özelliği, onları hem hayatın içine müdahil kılmış hem de hayatın üstünde, olup bitene aşkın bir konumda tutmuştur.

Dinin dilde ortaya çıkardığı en esaslı değişim, hayattaki değişim ile alakalı olduğu ve hayatın en temel birimlerinde insanın zaman ve mekân üstü ama zaman ve mekânda gerçekleşen hâllerde ortaya çıkmıştır. Müslümanların hayatlarında ve İslâm medeniyetinde kullanılan dile bakıldığında, tabii dildeki bütün kullanım şekillerini ihtiva ettiğini söyleyebiliriz. Dinin dilde ortaya çıkardığı, zamanda gerçekleşen ama zaman üstü değişimin idrakinde yaşanan sıkıntı bugün yaşanılan süreçte yeni din dili, nasıl bir din dili gibi soruların cevaplarının da yanlış verilmesine yol açar. Bireysel yaşantı düzeyinde Postmodern duruma intibak eden müslümanların dini ve/ya dilini de postmodern duruma intibak ettirme arzuları din dilinin daha amorf daha akışkan hale gelmesine yol açarken özellikle kendilerini dinin insanlara aktarılmasında yetkin gören insanların imtihanlarını daha zor hale getirmiştir.

Din dilinin yenilenme ihtiyacı sözün muhataba ulaşmadığına dair bir inançtan mı kaynaklanıyor yoksa sözün muhataba tesir etmediği mi düşünülüyor. Dinin toplum üzerinde ki tesir gücünde ki azalmayı dinin muhataba yeterince ulaştırılmadığı düşüncesine irca eden görüş dini yeni medya aracılığıyla kitlelere ulaştırarak bu durumu kurtaracağını düşünüyor.

Yeni medya aracılığıyla dini insanlara ulaştırma düşüncesi bazı şeyleri gözden kaçırıyor. Çünkü medya içine doğduğu kültür ve değerler sisteminin bir ürünü olmakla birlikte onu anbean şekillendiren etkin bir unsurdur. Doğası ve varoluş koşulları kullanım biçimlerini önemli ölçüde şekillendirme potansiyeline sahiptir. Hülasa değerden bağımsız bir sanal medya söz konusu değildir. İnternet ve sosyal medyanın özellikle dinî maksatlı kullanım pratiklerine bakıldığında söz konusu araçların içerisinde işlediği kültürel süreçlerin, ortaya çıkan içerikler üzerinde ne denli etkili olduğu netlikle görülebilir. Bu sebeple medyanın, gençlerin-insanların din dilinin dönüşümü üzerindeki etkilerini ele almak, onu aynı zamanda kültürel nitelikleriyle de ele almayı gerektirmektedir.

Medyanın kültürel mantığı ve bu doğrultudaki medya gösterisi bakımından vurgulanması gereken ve din diline doğrudan etki eden hususların başında eğlence gelir. Eğlence, medyanın diğer işlevleri arasında öne çıkan en temel işlevi olarak belirginleşir. Neil Postman'ın da ifadesiyle, medyanın bize eğlendirici temalar sunmasından ziyade bütün temaları eğlence olarak sunma eğilimine ve bu doğrultuda eğlencenin her türlü medyatik söylemin bir üst ideolojisi olarak işlev görmesi fark edilmelidir. Çünkü medya eğlendirici olmaktan öte eğlenmeyi her türlü deneyimimizin temsilinin doğal bir çerçevesi hâline getirme potansiyeline sahiptir.

Sosyal medyanın önemli özelliklerinden biri de herkese şöhret olabilmenin kapısını işaret ediyor oluşudur. Sosyal medya şöhretleri olarak da ifade edebileceğimiz fenomenlerin online şöhret kültürünü ikame eden üretim biçimleri, popüler dinî söylemin aynıyla popüler medyatik söyleme adapte edilmesiyle sonuçlanmaktadır. Mekânın tanziminden jest ve mimiklere kadar birbirine benzeyen süreç, şöhretler arasında ki farkı flulaştırmaktadır.

Medyatik süreçler dinî olanı kültürel kodlar ve iletişimin teknik olanaklarıyla belli popüler formlarda alenileştirmektedir. Bu durumun beklenen sonucu ise sosyal medya ortamlarında açığa çıkan dini algılama biçimlerinin dönüşmesi ve bu biçimlerin bir referans çerçevesi olarak kabul görmeye başlamasıdır.

Günümüz medya örgütlenmesinin kültürel zemini olarak da ifade edebileceğimiz modern görsel kültür, doğası ve ortaya çıkış şart-

ları gereği doğrudan sekülerlikle ilişkilidir. Yine modern görsel kültürün gösteri ve gözetim pratikleri ile somutlaşan bazı nitelikleri ise bir süreç olarak sekülerleşmeyle ilintilidir. Dolayısıyla söz konusu etki, dinî görünümlü ifade biçimlerinin muhtevasını modern görsel kültürün seküler ve sekülerleştirici doğasına tabi kılması sebebiyle sekülerleştirici bir karaktere sahiptir. Çoğu kez farkında olunmayan sekülerleştirici etkinin kullanıcıları niyetlerinin ötesinde bir noktaya ulaştırabilme potansiyelinin farkına varılmalıdır. Profan sekülerlik ve ortadan kaldırmayı vaad ettiği dindarlık sosyal medya aracılığıyla ezoterik ve batını görünümleriyle birbirini besleyen düşman kardeşler izlenimi veriyor. Bu sebeplerle, yaşadığımız meseleleri esasından görebilmek için, mevcut durumu bir sebep olarak değil, netice olarak kavrayarak bu sonucu ortaya çıkaran sürece bakmak ve bizi huzursuz eden bu hâlin bir "sapma" olduğunun açığa çıkması için, sapmanın nereden başladığına bir atf-ı nazar etmek gerekiyor.

Son yüzelli yılda olup biten hadiseler, müslümanların hayatlarında ortaya çıkan "yenilikler" ve "değişiklikler", bir taraftan bakıldığında itibari bir "mecburiyet"i izhar ederken, başka bir itibarla, ıslah edilebilir; bu ıslah üzerinden de, müslümanların hayatları ile dinleri arasında, mesafe kapatılabilir. Bu mesafenin kapatılması, bütün insanlığın tecrübesinden istifade ederek , olup bitene müdahil olmakla birlikte,bu müdahaleyi müslümanlar için aşkın poziyonlarını koruyan Kur'an ve hadisler ile irtibat içinde gerçekleştirmeye yönelmekle mümkün gözükmektedir.

Son olarak klasik dilin, dinî isimler olarak zikrettiği ve Müslümanların müslüman olarak yaşamalarında önemli olan , Allah, Kitap, Peygamber, melek, şeytan, cinn, kader, ahiret, cennet, cehennem gibi tabirler kadar salat, zekât, savm, helal, haram, kul hakkı gibi ifadelerin bugün kullanımlarında ne gibi sorunlar ortaya çıkmış olduğu sorusunu sorabiliriz. Bu hususta fark etmemiz gereken nokta ne bu kavramlar ne de buna benzer gaybi meselelerde yeni bir durumun söz konusu olmadığıdır. Allah, Peygamber ve melek gibi konularda o gün de bugün olduğu gibi, kimsenin "tecrübî" bilgisi yoktur; kimse ölüp cennete veya cehenneme gitmiş ve sonra dönmüş olmadığı için, bu anlamda tecrübeye dayalı olarak bir şey söyleme konumunda değildir. Bu alanlar "gayb" alanlarıdır. Bugün de konuşan ve bu hususları anlamsız bulan insanlar, binbeşyüz yıl önce yapılan itirazlardan, özü itibariyle farklı bir şey söylemiyorlar. Belki aradaki fark, günümüze yaşayan insanlar, geçmişte yaşayanlara göre, kendi amelleri ve onların ortaya çıkardığı sonuçlar tarafından, daha önce yaşayanlara nisbetle daha fazla kuşatılmış durumdalar. Bunlar arasında en önemlisi ve tayin edici olanı, insanın kendi imkânları ile emniyete, huzura ve güvene kavuşabileceğine dair, Kartezyen yanılgıdır. Bugün artık daha iyi biliyoruz ki, insanın hangi cihetten olursa olsun, kendisini "müstağni" görmesi, haddini aşmasıdır. (T Görgün. 2015)

Hulasa olarak temsilin terk edildiği ve tebliğe (sözel aktarıma) hücum edildiği bu zamanda tebliğinde yeni bir dilde gerçekleşeceğini düşünen dostlarımıza hatırlatalım; Bu modern istiğnayı yeniden insanlığın doğasına döndürecek olan dil kesinlikle müstağnilerin konuştuğu dil olamaz.

Bir semboller dizgesi olarak dil kendisin de hayat bulduğu toplum için ayna vazifesi görür. Zira dil toplumun bilgi, değer ve yaşantı biçimlerini ifade eder.

Dini Tebliğde Nebevi Üslup

Kamil ABDULLAHOĞLU

İstanbul Bağcılar İlçe Müftülüğü
Uzman Vaiz

Dinin insanlara ulaştırılmasına "tebliğ" denir. Din, Allah tarafından insanlığın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlayacak inanç ve yaşam biçimidir. Bütün peygamberler Allah'tan aldıkları mesajı eksiksiz olarak muhataplarına ulaştırmışlar ve bunun karşılığında dünyevi bir beklenti içinde olmamışlardır. *"(Resulüm) De ki: Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben olduğundan başka türlü görünenlerden de değilim."*[1] Ayeti, dünyevi beklenti düşüncesini kaldırmaktadır.

Din tebliğ edilirken kullanılan üslup çok önemlidir. Tüm peygamberler dini anlatırken *"kavlen leyyina"* yani sert olmayan yumuşak ve anlaşılır bir üslup kullanmışlardır. Kur'an'da Allah Teala Musa (a.s.) ile ilgili ayette: *"(Ey Musa) Seni kendim için elçi seçtim. Sen ve kardeşin birlikte ayetlerimi götürün. Beni anmayı ihmal etmeyin. Firavun'a gidin. Çünkü o, iyiden iyiye azdı. Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o aklını başına alır veya korkar"*[2] buyurarak Firavun gibi azgın bir zorbaya kullanılacak üslup ve yöntemin, tüm muhatapları ve bizleri de kapsadığını bildirmektedir.

Tebliğ yapılırken **anlaşılır bir üslup** kullanılmalıdır. Bunda muhatap kitle çok önemlidir. Camilerde vaaz verirken kullanılan dil ve konu çok mühimdir. Zira cami cemaatinde her kesimden insan bulunmaktadır. Okuma yazma bilmeyen olabileceği gibi, bir profesörün olması da mümkündür. Ayrıca yaşlılarla birlikte genç nesiller de bulunmaktadır. Tebliğde bulunan kişi, bu mozaiği dikkate alarak bir dil kullanmalıdır. Çok üst perdeden konuşursa alttakiler anlamayacaktır. Seviyeyi çok düşürürse belli bir kesim sıkılacaktır. Camilerdeki vaazlarda akademik bir üslubun genelde sıkıcı olduğu gözlenmektedir. Peygamber Efendimiz Yemen'in Eşari kabilesinden gelen bir topluluğa onların yöresel üslupları ile hitapta bulunmuştur.

Ayrıca mübelliğ, kendini bilge ve edip olarak gösterecek üsluptan da kaçınmalıdır. Zira bu tip konuşmalar genelde konuşmacının egosunu tatmine yöneliktir. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurmuştur: *"İçinizde en çok sevdiğim ve kıyamet günü bana en yakın mesafede bulunacak kimseler, güzel ahlâk sahibi olanlarınızdır. Güzel konuşuyor dedirtmek için uzun uzun konuşanlar, sözünü beğendirmek için avurdunu şişire şişire laf edenler ve bilgiçlik etmek için lugat parçalayanlar ise en sevmediğim ve kıyamet günü bana en uzak mesafede bulunacak kimselerdir."*[3]

Tebliğde "hikmetli" söz, etkilidir. Hikmet, söz ve fiilde isabet anlamına kullanıldığı gibi, ilim ve amel olarak da tanımlanmıştır.[4] Yani kişinin faydalandı-

ğı ve başkasına da fayda sağladığı bir ilimle tebliğ yapılmalıdır. Tebliğ edene fayda vermeyen bir bilgi, başkasına nasıl fayda verir ki? Rabbimiz Kur'an'da *"(Resulüm) Sen, Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et! Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilendir"*[5] buyurmuştur. İslam davetini kabul etmede inat edenlerle yapılacak mücadele nefret ettirici değil, güzel ve onları ikna edici bir yöntemle yapılmalıdır. Kalbe, kalpten çıkan söz nüfuz eder. Söz sadece dilde ise o kulakta bile makes bulmaz.

Din tebliğ edilirken muhatapların ırk, sınıf, sosyal statü vb. gibi durumları dikkate alınıp karşıdakini incitecek bir söylem ve davranıştan kaçınmak gerekir.

Mekke'nin ileri gelenleri alt sınıftan olan fakir, köle vb. kimseleri muhatap almayı kendilerine bir zül kabul ederlerdi. Efendimiz (s.a.v) bir gün onları İslam'a davet ederken âmâ bir sahabi olan Abdullah İbn Ümmi Mektûm, göremediğinden dolayı Efendimize (s.a.v.) seslenerek "Ya Rasulallah Allah'ın sana öğrettiklerinden bana öğret" şeklinde bir talepte bulundu. Efendimiz de o an yanında olan müşriklerin gitmesinden endişelenerek onun bu seslenişini hoş karşılamayıp yüzünü ekşitti ve bu olay üzerine şu ayetler nazil oldu:

"Peygamber, âmânın kendisine gelmesinden ötürü yüzünü ekşitti ve çevirdi. (Resulüm! Onun halini) sana kim bildirdi! Belki o temizlenecek yahut öğüt alacak da o öğüt ona fayda verecek. Kendini (sana) muhtaç görmeyene gelince, sen ona yöneliyorsun. Oysaki onun temizlenip arınmasından sen sorumlu değilsin. Fakat koşarak ve (Allah'tan) korkarak sana gelenle ilgilenmiyorsun."[6]

Dini tebliğde dikkat edilmesi gereken başka bir husus ise muhatabın manevi değerlerine hakaret ve küçültücü söz ve hareketlerden uzak durmaktır.

Bu hususun iki nedeni vardır. Birinci olarak puta tapanların ya da batıl olan herhangi bir inancın sembol ya da değerine hakaret edildiğinde onlar da bizim değerlerimize karşılık vermeye kalkarlar ki, bu da bizim günaha girmemize sebep olur.

İkinci husus ise, muhataba bir şey anlatmak istiyorsak, onu kaçırmadan inandığı nesnelerin anlamsız, ilahlığa uygun olmadıklarını akli delillerle izah etmek gerekir. Aksi takdirde bizi dinlemediği gibi daha da düşman kesilebilir. Bugün sosyal medya üzerinden yapılan hakaretvari tartışmaların, faydasından çok zararı olduğu ve hiç kimsenin ikna olmadığı bir aşikârdır. Kur'an'ı iyi okuduğumuzda bunların tamamının bizlerin önüne serd edilmiş olduğunu görmekteyiz. İbrahim (a.s.)'ın Nemrud (Hammurabi) ile olan mücadelesinde kullandığı deliller, hem akli hem de ikna edicidir. *"Allah, kendisine hükümdarlık verdi diye (şımarıp böbürlenerek) Rabbi hakkında İbrahim ile tartışanı görmedin mi? Hani İbrahim, "Benim Rabbim diriltir, öldürür." demiş; o da, "Ben de diriltir, öldürürüm" demişti. (Bunun üzerine) İbrahim, "Şüphesiz Allah güneşi doğudan getirir, sen de onu batıdan getir" deyince, kâfir şaşırıp kaldı. Zaten Allah, zalimler topluluğunu hidayete erdirmez" ayeti ile "(İbrahim gelince) "Sen mi yaptın bunu ilâhlarımıza ey İbrahim" dediler. Dedi ki: "Hayır! Bunu şu büyükleri yapmıştır. Konuşabiliyorlarsa, onlara sorun bakalım!" Bunun üzerine birbirlerine dönüp, "Hiç şüphesiz asıl zalimler sizsiniz siz" dediler"*[8] ayetlerindeki getirilen deliller, onların bir an bile olsa düşünmelerine sebep olmuştur.

Değerlere hakareti yasaklayan ayet ise, şudur: "Onların, Allah'ı bırakıp tapındıklarına sövmeyin, sonra onlar da haddi aşarak, bilgisizce Allah'a söverler. Böylece her ümmete yaptıklarını süslü gösterdik. Sonra dönüşleri ancak Rablerinedir. O, yapmakta olduklarını kendilerine bildirecektir."[9]

Dini tebliğde üslup ve yöntem ne kadar önemli ise, tebliğcinin donanımlı olması da bir o kadar önem arz etmektedir. Efendimiz (s.a.v.) dini anlatırken bazen geçmiş ümmetlerden örnek vererek muhatabın sabretmesini sağlardı. Bazen teşvik eder ve onun akabinde uyarmayı da ihmal etmezdi. Bazen akli yöntemleri kullanarak karşıdakini ikna ederdi. Bir gün bir genç Efendimize (s.a.v.) gelerek zina etmesi için izin almak ister. Efendimiz ona, birilerinin senin annenle, kızınla, kız kardeşinle, halanla ya da teyzenle böyle bir fiil yapması hoşuna gider mi? diye sorar. Genç, hayır ya Rasulallah der. Efendimiz de ona, bu fiili yapacağın kişi birilerinin annesi, kızı, kız kardeşi, halası ya da teyzesidir der ve genç de bu işten vazgeçer.

Efendimiz bazı hallerde soru yönelterek söze başlar, bazen karşılıklı konuşma ile muhatabı ikna ederdi. Bazen de hiçbir şey demez, fiili olarak kişiye yaptığının yanlış olduğunu öğretirdi. Bir başka zaman da yapılan yanlış karşısında yumuşak davranarak kişinin yanlış hareketini değiştirmesini öğütlerdi. Mescide bevl eden bedeviye davranışı gibi. Allah'ın yasak kıldığı hususların ihlal edilmesi durumunda ise kızar ve ses tonunu yükselterek belli kişiyi hedef almadan "insanlara ne oluyor ki şöyle şöyle yapıyorlar" şeklindeki bir üslupla olayın vahametini anlatırdı.

Kısaca tebliğci, muhatabını iyi tanımalı, onun ruhi ve psikolojik durumunu dikkate alarak tebliğini yapmalıdır.

Allah, ona salat ve selam eylesin. Âmin.

[1] Sâd, 86.
[2] Tâhâ, 41-44.
[3] Tirmizî, Birr, 71.
[4] Elmalılı Hamdi Yazır, Fıkıh Istılahları Kamusu, 2/323.
[5] Nahl, 125.
[6] Abese, 1-10.
[7] Bakara, 258.
[8] Enbiya, 62-64.
[9] En'âm, 108.

Nebevî Bir Davet İçin

Mutlu BİNİCİ

Temiz bir mazi

Resûl-i Ekrem Efendimiz, Safâ tepesinden davetini ilan ettiğinde kendisini merakla izleyenlere şöyle sormuştu:

"Şu dağın ardında size saldırmak üzere olan bir düşman ordusu var desem, bana inanır mısınız?

Bu ömrü boyunca kimseyi aldatmamış, şakayla bile olsa hiç yalan söylememiş yüce bir zatın sorusuydu. O, yirmi yaşlarında Hılfu'l-Fudûl teşkilatına katılmış, çevresine güven ve huzur aşılamış, Kâbe'nin tamiri sırasında yaşanan anlaşmazlığı tüm tarafların takdir ettiği bir şekilde çözmüş, Mekke'nin Emîn'i olmuştu.

Zeyd b. Hârise kendisini hürriyetine kavuşturup memleketine götürmek isteyen ailesinin değil Muhammed Aleyhisselâm'ın yanında kalmayı tercih ettiğinde şöyle diyordu:

"Ben bu zatta öyle güzellikler gördüm ki hiç kimseyi ona tercih edemem. Ondan hiçbir zaman ayrılmayacağım."

İlk vahyi alıp korku ve endişe içinde evine vardığında hanımı Hz. Hatice'den duyduğu sözler Efendimizin kırk yıllık hayatını ne güzel özetliyordu:

"Allah hiçbir zaman seni utandırıp üzmez. Çünkü sen akrabanı gözetirsin, doğru konuşursun, işini görmekten âciz kimselerin elinden tutarsın, yoksulları kayırırsın, misafirleri ağırlarsın, haksızlığa uğrayan kimselere yardım edersin." (Buhârî, "Bed'ü'l-vaḥy" 3; Müslim, "İmân", 252)

Güzel ahlakın ve bütün faziletlerin sahibi Sevgili Efendimiz davetinin doğruluğuna mübarek hayatını delil göstermiş, Allah'ın üzerine yemin ettiği güzel ömrünü kavminin önüne sermiştir.

"Ben peygamber olmadan önceki bütün hayatımı sizin aranızda geçirdim, hiç düşünmüyor musunuz?" (Yûnus Sûresi 10/16)

Allah'ın dinine çağıran kimselerin hayatında hiçbir leke olmamalıdır. İslam davetçisi neyi temsil ettiğinin şuuru içinde yaşamalı, sözleri ve fiilleriyle emin bir hayat sürmelidir. Davetçinin hayatındaki yanlışlar, şahsiyetindeki zaaflar, mesajına, davetine zarar vermemeli, insanları âlemlerin Rabbine çağıran kimselerin Rabbanî bir duruşları olmalıdır. Aksi halde salih amellerle desteklenmeyen kuru sözler hiçbir fayda vermeyecektir.

İman ve ihlas sahibi

Davetçi insanları çağırdığı şeye ilk önce kendisi tüm kalbiyle inanmalı, davasına sarsılmaz bir imanla bağlanmalıdır. Şüpheler içinde boğulan, inancından emin olmayan, kendi yüreğine bile ferahlık koyamayan bir kimse muhatabına ne yarar sağlayabilir? Tüm kalbiyle Rabbine bağlanmış bir davetçinin tek hedefi Allah'ın rızasını kazanmaktır. *"Ben sizden hiçbir ücret istemiyorum, benim mükâfatım alemlerin Rabbi olan Allah'a aittir."* (Şuarâ Sûresi 26/127) diyen peygamberler davetçinin örneği olmalı, dava geçici dünyevî heveslere, makam ve mevkilere feda edilmemelidir.

Sevgi ve şefkat dolu yürekler

Sevgili Peygamberimiz alemlere rahmet olarak gönderilmiş, İslam yeryüzüne sevgi ve merhamet getirmiştir. Öyleyse davetimizin dili sevgi ve merhamet yüklü olmalıdır.

Yeryüzü Firavun ve Nemrud gibi nice zalimler görmüş, onlar insanlara her türlü baskı ve şiddeti uygulamış, kendilerine karşı çıkanlara acımasızca işkence etmişlerdir. Zulmün ve küfrün gaddarlık ve vahşeti karşısında müminlerin sevgi ve merhameti vardır. Onlar tüm yaratılanlara rahmet nazarıyla bakarlar. İnsanları cehennemden kurtarıp cennete ulaştırmaya çalışan kimselerin bunu katı bir kalp ve sert söylemlerle gerçekleştirmeleri mümkün değildir.

"Sen onlara sırf Allah'ın lütfettiği merhamet sayesinde yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onların bağışlanmasını dile ve yapılacak işler hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da Allah'a güven, doğrusu Allah kendisine güvenenleri sever." (Âl-i İmrân Sûresi 2/159)

Nebî aleyhisselâm Uhud günü yerlerini terk eden ve savaşın kaybedilmesine sebep olan sahâbîlerini bağışlamış, amcasını şehit ettikten sonra vücudunu parçalayanları, kızı Zeyneb'i yaralayan ve torununun ölümüne sebep olanları affetmiştir. O, bütün gücüyle insanların iki cihan saadetine erişmeleri için mücadele vermiş, Tâif'te kendisini taşlayanlar için dahi dua etmiştir.

"Benim ve sizin durumunuz, ateş yakıp da ateşine cırcır böcekleri ve pervaneler düşmeye başlayınca, onlara engel olmaya çalışan adamın durumuna benzer. Ben sizi ateşten korumak için kuşaklarınızdan tutuyorum, siz ise benim elimden kurtulmaya, ateşe girmeye çalışıyorsunuz." (Müslim, Fezâil 19; Buhârî, Rikâk 26)

Ömrünü insanları cehennem ateşinden korumak için harcayan ve kavminin hidayeti için gözyaşlarıyla dualar eden Sevgili Peygamberimizin yoluna davet edenlerin sevgi ve şefkatle yüklü tertemiz kalpleri vardır. Onlar öfkelerini yutan, insanları bağışlayan, cahilce kendilerine saldıranlara güzel sözlerle mukabele edenlerdir.

Tatlı dilli, güler yüzlü

"Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et!" (Nahl Sûresi 16/125)

İslam davetçisi muhatabının tüm şüphelerini gidermeli, kesin delillerle onu ikna etmeli ve bunu son derece tatlı ve güzel bir üslûpla gerçekleştirmelidir. Nitekim Hz. Mûsa ve Hz. Hârûn, Firavuna gittiklerinde onunla yumuşak, tatlı bir dille konuşmaları emredilmiştir:

"Firavuna gidin, çünkü o, gerçekten de sınırı aştı. Yine de ona söyle-

Allah'ın dinine çağıran kimselerin hayatında hiçbir leke olmamalıdır. İslam davetçisi neyi temsil ettiğinin şuuru içinde yaşamalı, sözleri ve fiilleriyle emin bir hayat sürmelidir.

Bugün karşımızda Ebû Cehil, Ebû Leheb gibi inatçı zalimlerden çok dinimiz hakkında yeterli ve doğru bilgiye sahip olmayan geniş bir kitle bulunmaktadır. Bu insanlara sözlerin en güzeli olan Allah'ın kitabını, yolların en doğrusu olan Efendimizin yolunu sevgi dolu tatlı bir dille anlatmak İslam davetçisinin en temel görevidir.

yeceklerinizi yumuşak bir üslûpla söyleyin, ola ki aklını başına toplar veya içine bir korku düşer." (Tâhâ Sûresi 43-44)

Kendisini en büyük rab olarak ilan eden zalim Firavuna bile tatlı bir dille hitap edilmesi emredilmişken, babası Âzer'in öfke dolu, kaba sözlerine Hz. İbrâhim'in 'babacığım' diye başlayan sevgi dolu ifadeleri, Hz. Lokmân'ın nasihatlerine 'oğulcuğum' diyerek başlaması önümüzdeyken dini temsil eden kimselerin kaba saba tavırları, nezaket ve zarafetten uzak, zevksiz ifadeleri anlaşılır gibi değildir. Oysa ki Rabbimiz müminlere sözün en güzelini söylemelerini emretmiştir. (bk. İsrâ Sûresi 17/53)

Bugün karşımızda Ebû Cehil, Ebû Leheb gibi inatçı zalimlerden çok dinimiz hakkında yeterli ve doğru bilgiye sahip olmayan geniş bir kitle bulunmaktadır. Bu insanlara sözlerin en güzeli olan Allah'ın kitabını, yolların en doğrusu olan Efendimizin yolunu sevgi dolu tatlı bir dille anlatmak İslam davetçisinin en temel görevidir. Dinimize karşı mesafeli ve soğuk duran, dinden ve dindardan rahatsız olan belli bir kesimin bu durumundan söylemlerine dikkat etmeyen, itici ve kaba bir tavır takınarak insanları kendilerinden uzaklaştıran bir kısım din adamının sorumlu olduğunu maalesef kabul etmek zorundayız.

Allah sizin için kolaylık ister

Sevgili Peygamberimiz insanlara hoşgörü ve müsamaha ile davranmış, kendisinden zina etmek için izin isteyen delikanlıya bile kızmayarak onu tatlı bir dille yanlışından vazgeçirmiş, mescitte nasıl davranılacağını bilmeyen insanlara tepki gösterilmesini engelleyerek onlara daha uygun ve güzel olan davranışları nazik bir şekilde öğretmiştir. Onun muhataplarına sevdirme, kolaylaştırma ve hoşgörü metotlarıyla yaklaşımı neticesinde insanlar kısa bir süre içinde akın akın İslam'a

koşmuşlardır.

Efendimiz Aleyhisselâm'ın Yemen'e gönderdiği Muâz b. Cebel ve Ebû Mûsâ el-Eş'arî'ye verdiği şu nasihatler her daim aklımızda olmalıdır.

"Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin." (Buhârî, İlim 11; Müslim, Cihâd 6-7)

Mütevazı olmalı

İslam davetçisi son derece nazik, mütevazı ve alçak gönüllüdür. O, yüreğinde zerre miktar kibir bulunan kimsenin ebedi saadete nail olamayacağını bilir. Huzuruna çıkan bir adamın heyecandan titremesi üzerine *"Sakin ol kardeşim! Ben bir kral ya da hükümdar değilim. Kureyş'ten güneşte kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum."*(İbni Mâce, Et'ime 30) buyuran Efendimiz tüm insanlara karşı mütevazı olmamızı emretmiştir. Davetçi alçak gönüllü ve mütevazı tavırlarıyla insanların gönlünde yer bulacak, nicelerinin hidayetine vesile olacaktır. Muhataplarına tepeden bakan bir kimsenin sözleri ne kadar edebi ve süslü olsa da yüreklere sirayet etmesi mümkün değildir.

Sabreden kazanır

İslam'ı anlatacak bir kimsenin her türlü tepkiye hazırlıklı, tüm zorluk ve olumsuzluklara karşı sabırlı olması gerekir. İnsanların yanlış dahi olsa inanç veya alışkanlıklarından vazgeçmeleri kolay değildir. Yapılması gereken bu durumu sabır ve anlayışla karşılamaktır.

Allah Rasûlü bir savaş sonrası

esir edilen Hakem b. Keysân'a defalarca İslam'ı anlatmış, Müslüman olmasını istemiştir. Peygamberimizin boşuna yorulduğunu düşünen bazı sahabiler, Hakem için uğraşmaya değmeyeceğini söylediklerinde Efendimiz onları dikkate almayarak tebliğine devam etmiş, nihayet Hakem b. Keysân'ın Müslüman olmasına çok sevinmiştir. Ne kadar ve nasıl sabredilmesi gerektiği konusunda kavmine 950 sene hakkı haykıran ve pek çok sıkıntıya maruz kalan Nûh Aleyhisselâm'ın daveti en güzel cevap olsa gerektir.

Emin ve müstakim olmalı

İslam davetçisi sözleri ve eylemleri birbirine ters düşmeyen, emrolunduğu gibi dosdoğru olan istikâmet sahibi bir kimsedir. Anlattıkları ile yaşadıkları arasında koca bir uçurum olan bazı din adamları 'hocanın dediğini yap ama gittiği yoldan gitme' gibi oldukça çirkin ifadelere sebep olmuş ve dini hayata büyük zarar vermişlerdir.

Davetçi; insanlara güven vermeli, çevresindeki herkes onun doğruluk ve dürüstlüğüne, ahlakının güzelliğine şehadet ederek onu bölgenin en emin kimsesi olarak görmelidir. Din görevlisi de görev bölgesindeki insanları ve hatta tüm canlıları Rabbinin emaneti kabul etmelidir.

Hakkı tebliğin metot ve vasıtaları

İslam Davetçisi muhataplarını tanımalı, onların hem fikirlerini hem de psikolojik durumlarını dikkate alarak, anlayabilecekleri bir tarzda mesajını aktarmalıdır.

Efendimiz Aleyhisselâm'a en faziletli amel hangisidir, diye soran sahabilerin ihtiyaçlarına uygun farklı cevaplar vermiş, bakışları, jest ve mimikleriyle onlara güven aşılamıştır.

Kendisiyle derdini paylaşan kim olursa olsun onu mutlaka dinlemiş, sözünü kesmemiş, elini tutan bir kimse bırakmadıkça kendisi elini çekmemiştir.

O, ashabının sözlerini ezberleyebilmesi için tane tane konuşmuş, yeri geldiğinde kıssalar anlatmış, bazen benzetmeler yapmış, bazen yere çizgiler çizmiş, dikkatleri toplamak için gerektiğinde sözlerini üç defa tekrarlamıştır.

Sevgili Peygamberimiz konuşmalarında kısa ve özlü ifadeler kullanmış, insanlara tavsiyelerde bulunurken zaman ve mekânı dikkate almış, olumsuz durumlarda asla isim vermeden filanca şöyle yapsın ya da yapmasın tarzında ifadeler kullanarak kişilere değil eylemlere dikkat çekmiştir.

İslam'ı anlatan kimselerin Efendimiz Aleyhisselâm'ın tüm bu uygulamalarını dikkate almaları, nerede ve nasıl konuşacaklarına dikkat etmeleri, mekâna ve zamana dikkat etmeleri, kısa sohbet ve muhabbetlerle, bıktırıp usandırmadan muhataplarıyla iletişim kurmaları gerekmektedir. Özellikle radyo, televizyon ve sosyal medya gibi muhatapların durumlarının kontrol edilemediği ortamlarda anlaşılması güç, ihtilaflı konulardan uzak durulması hayati önem taşımaktadır. Hz. Ali Radıyallahu anh'ın *"İnsanlara anlayacakları bir dille İslam'ı anlatınız, Allah ve Resulünün yalanlanmasını ister misiniz"* (Buhari, İlim, 4) sözleri son derece kritik bir uyarıdır.

Nebî Aleyhisselâm hak dini yalnızca diliyle tebliğ etmemiş, elçiler göndermiş, davet mektupları yollamış, ziyafetler tertip etmiş, yardımlarda bulunmuş, İslam nimetini imkanları ölçüsünde her noktaya ulaştırmaya çalışmıştır. İletişim imkanlarının neredeyse sınırsız bir hale geldiği günümüzde çok değişik platformlarda İslam'ın anlatılması, sevgi ve kardeşlik mesajının yeryüzünün her köşesine ulaştırılması ve bunun için ciddi projeler geliştirilmesi ümmetin en mühim vazifesidir.

İslam'ı anlatacak bir kimsenin her türlü tepkiye hazırlıklı, tüm zorluk ve olumsuzluklara karşı sabırlı olması gerekir. İnsanların yanlış dahi olsa inanç veya alışkanlıklarından vazgeçmeleri kolay değildir.

Davet: Kime, Nasıl?

Fesih KAYA

İMH Teşkilat Başkanı

اُدْعُ اِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

"(İnsanları) Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle davet et. Onlarla mücadeleni en güzel (tarik) hangisi ise onunla yap. Şüphesiz ki Rabbin, O, yolundan sapan kimseyi en çok bilendir. O, hidayete ermişleri de en iyi bilendir." (Nahl:125)

Ayet-i kerimede davet etmek "Rabbinin yoluna davet et" emir kipiyle gelmektedir. Kur'an'da geçen ve emir kipiyle gelen filler genelde zorunluluk ve mecburiyet ifade ederler.

Bu ayette de Cenâbı Allah davetin bir gereklilik olduğunu Müslümanlara bildirmektedir.

Bu ayetten insanların neye davet edilecekleri de açıklanmıştır: "Rabbinin yoluna". "Rabbinin yoluna davet" ifadesinde daveti Allah yoluna yapılan bir çağrı olarak okumak gerekir. Rabbimizin dinine, İslam'a, şeriatullaha, Allah'ın ortaya koyduğu "Sırat-ı Müstakim"e. Başka bir yola değil. Cemaate, gruba, partiye, mezhebe, din içindeki fırkaya değil. Doğrudan Allah'ın dinine, Kitaba, Sünnet'e, İslam'a davet. "Rabbinin yolu" böyle anlaşılmalıdır.

Bu davetin şekli de yine bu ayette açıkça izah edilmektedir. Allah, peygamberine, insanları **üç temel şekilde, yani hikmet, güzel öğüt ve en güzel bir biçimde mücadeleden birisiyle davet etmesini emir buyurmuştur.** Kur'an-ı Kerim davetin temellerini ve ilkelerini bu esaslara dayandırıyor ve bunlarla kullanılabilecek yöntem ve yolları belirliyor.

HİKMET İLE

Hikmet; bir şeyi yerli yerince yapmak, taşı gediğine koymak, sözde ve anlamda isabet, Allah adına anlama yeteneği, aklın sıhhatine şehadet ettiği şey anlamlarına gelir. Ayrıca Kur'an, Kur'an ile amel, sünnet, haşyet, akıl ve sağlamlık olarak da manalandırılmıştır.

Hikmet ile davet, muhatapların durumlarını ve şartlarını göz önünde bulundurmayı, her defasında ne kadar anlatılmasının uygun geleceğine, ağır gelip gelmeyeceğine dikkat etmeyi, insanların bünyeleri hazırlanmadan, onlara yükümlülükler yağdırmamayı, onlara nasıl hitap edileceğini, iyi seçmeyi, şartlara ve durumlara göre bu hitap yöntemlerini ve yollarını çoğaltmayı gerektirir. Acelecilik, duygusallık ve tepkisellikle işi zora koşup, bu konuların hepsinde ve diğer konularda, hikmetin sınırlarını aşmamayı gerektirir.

Hikmet, hitap edilen kişinin zihin, yetenek ve şartlarının göz önünde bulundurulmasını ve mesajın bunlara uygun bir şekilde iletilmesini gerektirir. Bundan başka aynı metot, herkese veya her gruba uygulanmamalı, aksine önce muhatabın hastalığı teşhis edilmeli, ona göre zihin ve kalp uyarılarak tedavi edilmelidir.

Bir şeyin içinde gizlenen ve sonuç bakımından ortaya çıkacak olan fayda ve iyiliğe o şeyin hikmeti denir. Dolayısıyla hikmet ayrı bir birikimdir. **Bir işi körü körüne değil de önünü sonunu düşünerek ve ondan doğacak bütün tehlikeleri bertaraf etmeyi gözeterek yapmaya hikmet denir.**

يُؤْتِى الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ

"Allah, hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, şüphesiz ona çokça hayır verilmiş demektir. Bunu ancak akıl sahipleri anlar." (Bakara:269)

Her zaman insanoğlu şeytani telkin ile rahmani telkini ayırt edebilmek için işin başlangıcında aklını ve düşüncesini uyanık tutmak zorundadır. Daha sonra bu düşünce ilahi feyzin yardımıyla insanda bir meleke oluşturur ve davranış haline gelir. Hikmet, bu şekliyle sünneti ikame etme girişimidir.

Bu anlamda bilgiden amele geçişte, tebliğ ve talim edilen vahyin bir meleke/istidat haline gelmesine hikmet denir. Başka bir tarifle **hikmeti**, "ibadetleri/ sünneti hayatta pratize etmeyi otomatiğe alma" olarak açıklayabiliriz.

Hikmet, ilmin pratiğe dönüşmesinde farkında olmadan yüklenilen söz ve eylem bütünlüğüdür. Kitabi bilginin yanında usta-çırak ilişkisinde ortaya çıkan, farkında olmadan kabiliyet kazandırma faaliyeti, hikmet konusunda da geçerli olan bir tekniktir.

Sahabenin ciddi ilim tedrisi olmamasına rağmen hikmete sahip olmaları onların vahyin pratiğe dökülüşündeki doğallığı ortaya çıkarır.

Hikmet ile davetin ne demek olduğunu bu açıklamalar ışığında şöyle özetleyebiliriz: Hikmet ile davet, davetçinin alışkanlık haline getirdiği, meleke olarak ortaya çıkardığı davranış bütünüyle görsel, gözlemlenebilen, hatta test edilebilen, Kur'an ve Sünnet'i tatbik cehdini ifade eder.

Rabbinin yoluna hikmet ile davet et.

Hikmet hem bilgi hem de iştir. Bilmek ve bildiğiyle amel etmektir. Bu ikisi hikmetin çeşidi değil, parçalarıdır. Parçası eksik olanın kemaliyeti ve sürekliliği olmaz. Ayrıca uygulama alanı olmayan herhangi bir bilgi de hikmet değildir. Din, en yüksek düzeyde davet edilecekse bu davetin konusu pratikte yaşanabilir olmalıdır. Bu da bilmeyi gerektirir.

"Rabbinin yoluna" hikmet ile davet et.

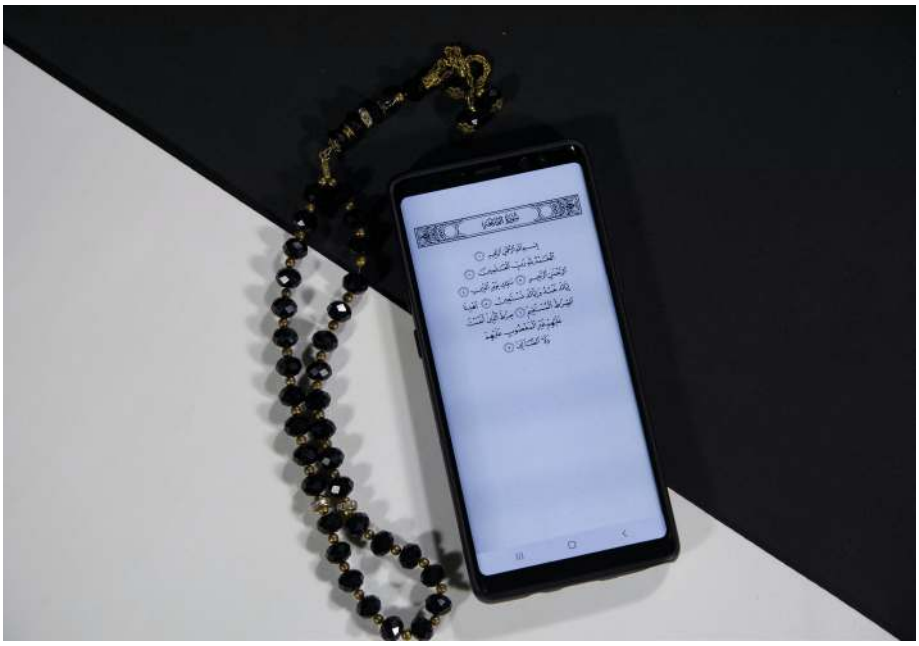
Hikmet Allah'ın ahlakı ile ahlaklanmaktır. Bu ahlakın yaşanması yetmez. Ayrıca yaşatılması için de çaba gerekir. Allah, bu ahlakın herkesle paylaşılması, Müslümanlar arasında öngörülen İslami yaşantı ve İslami ahlakın standardının devamlı yükseltilmesi için Müslümanları ikaz eder. Allah'ın ahlakına toplumun tüm fertleri hissedar olmalı, bunun için davetçi davetinde böyle bir hikmeti amaçlamalıdır.

"Rabbinin yoluna" hikmet ile davet et.

Hikmet kat'î delil demektir. Daveti kesinleşmiş bilgi üzerine bina etmek gerekir. Faraziyeler, henüz kesinleşmemiş hipotezler üzerine davet bina edilmez. Bilgi, İslam ve nazarî müşahede ile hüccet haline gelir. İşte bu hüccet insanlara davet konusu olabilir.

Hikmet, herkesin faydasına olan hizmet demektir. Davetçi böyle bir

Hikmet ile davet, muhatapların durumlarını ve şartlarını göz önünde bulundurmayı, her defasında ne kadar anlatılmasının uygun geleceğine, ağır gelip gelmeyeceğine dikkat etmeyi, insanların bünyeleri hazırlanmadan, onlara yükümlülükler yağdırmamayı, onlara nasıl hitap edileceğini, iyi seçmeyi, şartlara ve durumlara göre bu hitap yöntemlerini ve yollarını çoğaltmayı gerektirir.

faydayı ortaya çıkararak toplumun manevi terakkisi için çaba gösteren, ama mutlaka toplumun içinde var olan, bir kişilik tanımlamasını kabul eder.

Rabbinin yoluna hikmet ile davet et.

Hikmet bir kötülüğü önlemek veya bir iyiliği elde etmek için yapılan herhangi bir şeydir. Davetin ana sahası da bu hikmete yönelik olarak Allah tarafından "iyiliği emretmek", "kötülükten nehyetmek" olarak özetlenmiştir.

Rabbinin yoluna hikmet ile davet et.

Hikmetten maksat, Allah'ın kitabı ve Resulullah'ın (s.a.v.) sünnetidir. Davetin konusu ve içeriği, kitap ve sünnetle çizilmiştir. Hangi çağda ve hangi bölgede olursa olsun İslam'ın davetçileri bu iki ana unsuru referans alırlar ve bu iki kaynak çerçevesinde davetini ulaştırırlar. Kur'an ve sünnet sınırları dışına çıkan her türlü tez, nazariye, düşünce, ideoloji ve ritüel İslam'ın davet konusu olamaz. Davet metodu içerisinde referans kaynağı olamaz.

Rabbinin yoluna hikmet ile davet et.

Kâmil ve güçlü kişileri "hikmet" ile davet et. Hikmetin ne olduğuna dair umut veren, akıl ve kalp kapıları hala kapanmamış olan kişilere hikmet ile davette bulunman yeter. Onlara hikmetin kapısını araladığında İslam'ın tüm birikimi onlar üzerine beliriverir ve davetin öncülü hikmet, davet sonrası kâmil bir hikmete dönüşür.

Rabbinin yoluna hikmet ile davet et.

Hikmet öğretilebilir. İbrahim (a.s.), kendisinden sonra gelecek peygamber Hz. Muhammet (s.a.v.) için yaptığı duada insanlara hikmeti öğretmesi için Rabbi'ne duacı olmuştur (Bakara:129). Kâinat bir hikmet kitabıdır. Kur'an da bir hikmettir. Sadece Kur'an, hikmeti ilahi bir lisanla beyan eder.

Davetçi her iki hikmeti insanlara öğretmek için seferber olmuş kişi demektir.

GÜZEL ÖĞÜT İLE

Taberi, âyet-i kerimde zikredilen "Güzel Öğüt"den maksadın, "Allah'ın beyan ettiği deliller ve ibret alınması gereken hadiseler" olduğunu söylemiştir.

Güzel öğüt, yumuşak şekilde kalplere girmeye, tatlılıkla, duyguların derinliklerine inmeyi gerektirir. Gereksizce azarlama ve zorlamaya başvurmamayı icap ettirir. Bilgisizlikten veya iyi niyetten kaynaklanmış olabilecek hataları yüze vurmamayı, deşifre etmemeyi zorunlu kılar. Zira öğüt vermedeki yumuşaklık, çoğu zaman katı kalpleri bile doğru yola iletir, birbirinden nefret eden gönülleri kaynaştırır. Neticede azarlama, çıkışma ve rencide etmekten daha iyi sonuçlar doğurur.

Kişi muhatabını sadece mantıki ikna metotlarıyla değil aynı zamanda duygularını cezbederek de inandırmaya çalışmalıdır. Aynı şekilde kişi sadece sapıklık ve kötülüklerin yasak olduğu konusu üzerinde durmamalı, aynı zamanda insan doğasında var olan kötülük aleyhtarı tutumu, karşısındaki insanda da uyandırmaya çalışmalıdır. Bu kötülüklerin sonuçlarıyla da muhatabını uyarmalıdır. Bunun yanı sıra kişi, karşısındakine hidayetin ve iyi amellerin mükemmel ve doğru olduğunu mantıken kabul ettirmeye çalışmakla kalmayıp aynı zamanda onu sevdirmeye de çalışmalıdır.

Öğüt, karşıdakinin mutluluğu ve refahını düşündüğünü gösterir bir tarzda olmalıdır. Öğüt verenin karşısındakini küçük gördüğünü veya kendi üstünlüğü ile övündüğünü gösterecek bir davranış tarzına dönüşmemelidir. Aksine karşıdaki kimse, öğüt verenin kendisini düzeltmeye ve mutluluğa ulaştırmaya çabaladığını hissetmelidir.

Öğüdün özünü şu cümleyle ifade edebiliriz: **Öğüt, her insana durumuna uygun düşen hitap tarzıyla daveti ulaştırmaktır.** İpuçları ve ikna delilleri insanların anlayabilecekleri halde, fehmedecekleri düzeyde, aynı dilde, aynı ortamı soluyarak gerçekleşmelidir.

Kırıcı olmadan, yüreklerini yaralamadan, şahsiyetsizleştirme yapmadan, mantıklı, ilmi, nakle dayalı, aklın sınırları içinde, oturaklı ve de ikna edici bir üslupla onlara anlat. Bu öğüt vermede, nasihatleşmede hakikatleri eğip

bükme. Polemiğe girme. Tezini güzel sun. Muğlâk ifadelerden kaçın. İslam'ın davetinde neyi anlatmak ve ulaştırmak istiyorsa gizlemeden davetini gerçekleştir. Hakaret, çekişme ve polemik davetin uzağında olan konulardır. İbrahim'in (a.s.)

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَآجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رِبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

Allah'ın kendisine meliklik (hükümdarlık) vermesi sebebiyle (azarak) Rabbi hakkında İbrahim ile tartışan kimseyi görmedin mi? İbrahim (a.s) (ona): "Benim Rabbim ki O, diriltir ve öldürür. Demişti. (O da): "Ben de diriltir ve öldürürüm. Dedi. İbrahim (a.s): "Öyleyse muhakkak ki Allah, Güneş'i doğudan getiriyor, haydi sen de onu batıdan getir. Dedi. O zaman (Allah'ı) inkâr eden kimse şaşırıp kaldı (cevap veremedi). Allah zalimler kavmini hidayete erdirmez. (Bakara:258)

Ayette beyan edilen hükümdarla (bir rivayette Nemrut) çekişmesi ve tartışması bir polemik örneği değildir. Bu tartışmayı Hakk'ın açığa çıkartılması veya bir sonraki maddede açıklanacak "mücadele" olarak okumak gerekir.

Öğüt verilirken şeair-i İslam, Allah'ın ulûhiyet ve rububiyeti ve dinin özü olan hükümler tartışmaya açık değildir. **Sevdirmek, ısındırmak için İslam'ın yüceliğinden, bütünlüğünden ve kutsallığından taviz verilemez.**

Kısaca "güzel öğüt" muhatabı ikna etmek için ipuçları bırakmak olarak ifade edilebilir.

EN GÜZEL BİÇİMDE MÜCADELE

Bu ayetteki inceliklerden birisi, Cenâb-ı Hakk'ın "Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle davet et" buyurup da hak dine daveti, bu iki kısma hasretmiş olmasıdır. Mücadeleye gelince, bu davet babından olmayıp, aksine bununla, bu davete aykırı olan başka bir maksat kastedilmiştir ki, bu da ilzam ve susturmadır. İşte bu sebepten ötürü Cenâb-ı Hak, "Rabbinin yoluna, hikmet, güzel öğüt ve en güzel mücadele ile çağır" buyurmamış, aksine mücadelenin hak dine daveti gerçekleştiremeyeceğine, mücadeleden maksadın başka şey olduğuna dikkat çekmek için, mücadeleyi, hak dine davet etme metodundan ayrı zikretmiştir. Gürültü koparanlar ile de en güzel ve en mükemmel olan "mücadele" yoluyla konuşmak gerekir.

Dil ile davet ve delillerle tartışma dairesi dışına çıkılmadığı sürece, davetin metodu ve ilkeleri "hikmet" ve "güzel öğüt" ile davettir. Ama davet edenlere saldırı yapıldığında durum değişir. Saldırı sıcak bir savaşı ifade eder. Hakkın onurunu korumak, batılın üstünlüğünü bertaraf etmek için aynısı ile karşılık vermek gerekir.

"Şüphesiz ki Rabbin, O, yolundan sapan kimseyi en çok bilendir. O, hidayete ermişler de en iyi bilendir."

Sen, bu üç yol ile Allah'a davet etmekle mükellefsin. Sen davet etmene, tebliğ etmene, mücadelene bak.

Bütün insanların hidayete ermesini sağlayamazsın. Hidayetin gerçekleşmesi işinin seninle direkt alakası yoktur. Çünkü Allah Teâlâ, sapıtanları ve hidayete erecek olanları en iyi bilendir.

Son sözü Allah söylemektedir. İhtilafları, polemikleri, çekişmeleri, saldırıları siz sonuçlandıramazsınız. Siz davet edin. Ahireti de kuşatan bir hükümranlığa ve otoriteye sahip Allah, davetinizin karşılığını da davet ettiğiniz kişilerin hükmünü ve akıbetini de elbette adil bir şekilde verecektir.

Allah en iyi bilendir.

Dil ile davet ve delillerle tartışma dairesi dışına çıkılmadığı sürece, davetin metodu ve ilkeleri "hikmet" ve "güzel öğüt" ile davettir.

Dinin Dili Lisanı Hâl

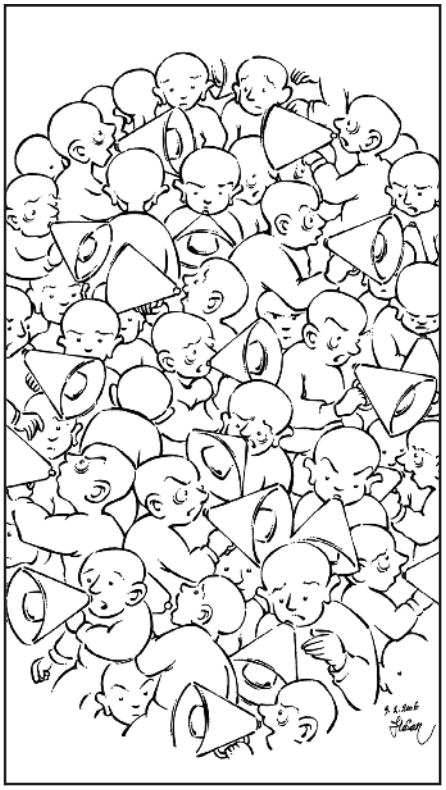
Mucahid YILDIZ

Son yıllarda memleketimizde olduğu gibi dünyanın her yerinde başta internet vasıtasıyla olmak üzere, medya kullanılarak bütün diller üzerinde dehşet verici bir cinayet işlenmektedir. Bu cinayetle toplumların kendi manevi yapısını tahrip ederek, tüm insanları tek tip birey haline getirmek istiyorlar. Yeryüzündeki hâkim kapitalist güç, insanların en az ve en basit kelimelerle yalnızca temel ihtiyaçlarını ifade edebilecekleri bir lisan ile yetinmelerini istiyor.

Dili yozlaştırılan, zayıflatılan toplumlar netice itibariyle onları bu hale getiren güçlerin boyunduruğu altına girmekteler. Bu baskıya en fazla karşı koyabilen insanlar ise Müslümanlar. Günümüzde her cihetten Müslümanlara hücum eden güç, elbette lisanımızı da hedef almaktadır. Gerek günlük hayatımızın dünyevi işlerinde gerekse inancımızın ifadesini ihtiva eden İslam ıstılahında bizi dinimizden uzaklaştırmak isteyenler, kasıtlı olarak lisanımızı zayıflatmak gayreti içindeler.

Maalesef modern olmak, çağa ayak uydurmak, herkese şirin görünmek gayreti ile bu felaket cereyanına bilmeden katılan ve bunun farkında bile olmayan insanlar arasında, bir zamanlar dejenerasyona karşı olmakta önde gidenlerin bazıları da yer almaktadır.

Burada mevzu bahis etmemiz gereken diğer bir mesele ise sözde dini daha iyi anlamak ve anlatmak maksadıyla Hz. Resûl-i Ekrem Efendimizden bu yana, sahabe-i kiram, tabiin ve Tebeu't-tâbiîn ile günümüze kadar gelen sünneti seniyyenin dilini bir tarafa bırakan bir anlayışın ortaya çıkmış olmasıdır. Bu dil güya Kur'an'dan başka bir şeye ihtiyacımız olmadığını öne süre-

rek yeni nesilleri İslam'dan uzaklaştırmaktadır.

Halbuki, dinin tebliği ve irşad çalışmalarımızın en güzel ve mükemmel örneği, Resûl-i Ekrem (s.a.v.) efendimizdir. O, insanlara İslam'ı anlatırken herkesin anlayabileceği bir dil kullandı. Bu durum onun seviyesini düşürmedi, münevver bakış açısına hiçbir ziyan vermedi. Müşriklerin önde gelenleri dahi hitabeti, üslubu Allah (c.c.) tarafından terbiye edilmiş Peygamber'i gizli gizli dinlemekten kendilerini alamıyorlardı.

Günümüzde akademik kariyerlerini her şeyin önüne alan birtakım kimseler, kendilerini daha bilgili, daha seviyeli göstermek adına, batılı kavramlar kullanmayı tercih ediyorlar. Özellikle bu dillerdeki kelimeleri aslıyla söyleyerek veya Türkçe'ye aynen tercüme etmek suretiyle sarf ettikleri çaba çoğunlukla sert duvarlara tosluyor. Bu çok yanlış bir usuldür. Özellikle İslami mefhumları anlatırken, batı dillerinden faydalanmak istediğinizde, o mefhumların asli manalarını tam olarak ifade edemezsiniz.

Muhatabınızın bu mefhumları iyi anlaması için mevzu hakkında daha fazla bilgilenmesi gerekir. Mesela Almanca'da iman etmenin karşılığı olarak sözlüklerde 'glauben' fiilini görürsünüz. Halbuki bu kelime günlük hayatta 'zannetmek, sanmak' manalarında da kullanılır. İman ise zannetmekten, sanmaktan çok daha ileri bir seviyededir. İman, Allah'ın var olduğuna mutmain olmak, kesinlikle kabul etmek anlamını taşır. 'Glauben' ise zandan öteye geçmeyen bir kavramdır. Almanca'da 'überzeugt sein' mutmain olmanın karşılığıdır. Yani yalnızca zannetmek fiiliyle yetinirseniz, imanın ne anlam ifade ettiğini Almanca konuşan birine tam olarak izah edememiş olursunuz. İkinci fiil ile kısmen açıklayabilirsiniz. İslam'ı tam manasıyla anlamak için Kur'an ve hadis dili olan Arapça'yı aslıyla öğrenmek gerekir. Nitekim Türkçe'ye de birçok İslami kavram aslıyla yerleşmiştir ve öylece anlaşılmaktadır.

Her an ağzımızda olduğundan mıdır nedir, lisanımızın kıymetini tam olarak bildiğimiz söylenemez. 'Ya hayır söyle ya sus!' hepimizce bilinen bir hadis-i şeriftir. Yalnızca hayır söyleyen lisan, imanın, ameli salih ve ahlakın ifadesidir. Kur'an ve sünnet dairesinin dışına çıktığında büyük felaketlere bile sebep olabilir. Yunus Emre (r.a.) ne güzel söylemiş:

Söz ola kese savaşı söz ola bitire başı

Söz ola ağılı aşı bal ile yağ ede bir söz.

Her an ağzımızda olduğundan mıdır nedir, lisanımızın kıymetini tam olarak bildiğimiz söylenemez. 'Ya hayır söyle ya sus!' hepimizce bilinen bir hadis-i şeriftir. Yalnızca hayır söyleyen lisan, imanın, ameli salih ve ahlakın ifadesidir.

Batı'da İslam Dili

Erkan ERDEMİR

Viyana İslâm Din Eğitimi
Yüksek Okulu Öğretim Üyesi

Giriş

Batı'da İslam nasıl anlatılmalı? Din dili nasıl olmalı? Bu makalemizde bu sorulara yanıtlar aramaya çalışacağız.

1980'den itibaren Avrupa'nın ortasında, önce Almanya'da daha sonra da Avusturya'da ikamet etmekteyiz. Bu 42 yıl içinde hem temel eğitimimizi hem de üniversite eğitimimizi buralarda aldık, şu anda da hem din dersi öğretmeni olarak liselerde hem de öğretim üyesi olarak Viyana Din Eğitimi Yüksek Okulu'nda görev yapmaktayız.

Bir Müslüman fert olarak gençliğimizden bu yana İslamî faaliyetler içinde yer aldığımızdan dolayı her zaman bu sorulara muhatap olmuş, doğru cevaplar aramaya çalışmışızdır.

Bu sorulara doğru yönelmek için yaşadığımız toplumu yani Batı Avrupa toplumunu bir kere çok iyi tanımak gerekmektedir. Tanımak için yerel dili ve kültürü çok iyi bilmek gerekir. Buradaki insanların düşünme şekilleri nasıl? Bu toplum için önemli konular nedir, nelerden hoşlanırlar, nelerden korkarlar, neleri sevmezler? Bu konuları iyi irdeleyip insanlara doğru yaklaşmak çok önemlidir.

Makalemizde sistematik bir şekilde Batılı insanlara İslam'ı anlatırken nasıl bir din dili kullanılmalı, nelere dikkat etmeli, nelere önem vermeli gibi sorulara cevap bulmayı hedefliyoruz.

İslam Yaşanarak Anlatılmalı

"Sen (dâimâ) af yolunu tut ve iyiliği emret..." (el-A'raf, 199) diye buyuruyor Cenab-ı Allah. Bu emri verirken Rasulullah'ı (s.a.v.) bize örnek gösteren Rabbimiz, bizlerin de güzel ahlak sahibi olmamızı istiyor.

Müslüman izzetli ve onurludur, mükemmel olmak için çabalar. Kimlik sahibidir, konuşma tarzına dikkat eder, şahsiyetiyle ve karakteriyle en güzel örnektir.

Affedici olmak, kindar olmamak, sabırlı olmak, tebessüm ve güler yüz sahibi olmak, asık suratlı olmamak, iyi komşuluk ilişkilerinde bulunmak çok önemlidir. Avrupa'da komşuluk ilişkileri neredeyse yok denecek bir derecedeyken bizler, komşularımızla iyi diyalog içinde olursak, onların haklarına riayet edersek, kimseyi rahatsız etmez isek, yardımlaşır ve dayanışırsak, güzel davranışlarda bulunarak İslam'ı yaşarsak örnek insan profili çizebilir, dinimizi güzel bir şekilde temsil edebilir, *"İslamiyeti öyle diri yaşa ki, seni öldürmeye gelen sende dirilsin"* diyen üstad Sezai Karakoç'un bu cümlelerine mazhar olabiliriz.

"Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle davet et, onlarla en güzel yöntemle tartış..." (Nahl, 125). Güzel öğüt ve doğru bir yöntemle, her şeyden önce zarar vermeden, korkutmadan, nefret ettirmeden konuşmak lazım. İslam'ı kendiniz yaşamıyorsanız, haliniz öyle değilse, dedikleriniz hiçbir zaman kaleye alınmaz. Unutmayalım ki Müslüman olarak temsil görevimiz vardır.

Eğitim çalışmalarında rol model olma-örnek kişi olma, ağırlıklı olmalı; zira bir kişi toplum içinde yanlış hareketlerde bulunarak bunları sakın yapmayın demesi çok abese kaçar, sigara içen bir ebeveyn, yavrum sigara içmek çok zararlıdır demesinin hiçbir anlamı olmaz. O açıdan bir Müslüman İslam'ı ancak güzel yaşayarak temsil edebilir ve güzel bir şekilde anlaşılmasına vesile olabilir. Buna kısaca hal diliyle, doğrulukla İslam'ı otantik bir şekilde anlatmak diyebiliriz.

Medya Yoluyla Anlatılmalı

Benim gençliğimden beri medya dördüncü güçtür denir, yani yasama, yürütme ve yargıdan sonra devlet medya ayağı ile halk üzerinde egemen olmaya çalışır. Bilinçli bilgilendirme ve yönlendirme sonucu halkı belirli bir kanaate ulaştırmak hedeflenir. Çoğunlukla da başarılı olunur. Çünkü çoğu insan, araştırmadan körü körüne duyduklarına ve işittiklerine inanır.

Avrupa'daki Müslümanların yapacağı en önemli çalışmalardan bir tanesi de İslam'ın medya ayağı ile anlatılmasıdır. Gazetelere, televizyonlara ve diğer sosyal medya kanallarına rol modeller çıkıp İslam hakkında bilinen yanlışları düzeltmeliler. Çünkü bilinçli bir şekilde anti-İslam propagandaları belirli çevrelerce sürekli yapılmaktadır

Batı'da İslam denince akla gelen ilk şey maalesef İŞİD'dir. İnsanlara İslam korkusu ve İslam düşmanlığı aşılanmaktadır. Bilindiği üzere Avrupa'da İslamofobi aldı başını gidiyor. Okullarda ders müfredatlarında Osmanlı'nın Viyana kuşatması konu edinerek Türklerin ne kadar barbar, İslam'ın ne kadar yanlış bir din olduğu empoze edilmeye çalışılmaktadır. Avrupa'nın Türkiye'yi Avrupa Birliği içine almak istemeyişinin ana sebebi budur. İşte bu durumla karşı karşıya olan Türklerin işi hiçte kolay değildir. Bu yanlış algıyı yok etmek oldukça zordur, bu yönde yapılan tüm çabalar takdire şayandır.

Camiler İslam Kültürü Elçileri Olmalılar

Batı'da Müslümanların bir araya geldikleri çatılar cami ve kültür dernekleridir. Bu yapılar dışarıdan bakıldığında ilk görüşte bir camiyi anımsatmasa da -zira camilerin çoğu ya fabrika binası gibi yapılarda veya ev blokların içinde, genellikle minaresiz bir şekilde bulunmaktadır– içine girdiğiniz vakit güzel bir mescidle ve sosyal alanlarla karşı karşıya gelirsiniz. Bu alanlar; çay ocakları, kantinler, gençlik lokalleri, bayanlar için bölümler, çocuk odaları, derslik ve seminer odaları hatta konferans ve düğün salonları ile donatılmıştır. Bu derneklerimiz vefakâr, fedakâr ve çilekâr dernek üyelerin aidatlarıyla ayakta durmaktadır.

(Köln DITIB Camii)

Almanya'da ve Avusturya'da yılda bir, açık cami günleri düzenlenmektedir (Tag der offenen Moschee). Böyle günlerde Almanca dilinde çeşitli programlar düzenlenir, cami gezdirilir ve İslam hakkında temel bilgiler verilir. İlgi duyan misafirlerin sayısı az olsa da böyle faaliyetlerin önemi çok büyüktür ve daha çok yapılmalıdır. Açık cami günleri daha fazla düzenlenip, yaşanılan ülkenin dili kullanılarak farklı ve

ilginç programlarla İslam anlatılmalı. Camilerimiz İslam kültürü elçileri olmalılar.

Yaşanan Ülkenin Diliyle Anlatılmalı

İslam'ın yerli halk tarafından doğru anlaşılmasını sağlamak için muhakkak yerli dile iyi hâkim olmak gerekir. Yarım bir dil ile veya el diliyle güncel ihtiyaçlar belki karşılanabilir, ama çok önemli olan dini konular kesinlikle aktarılamaz, yanlış anlaşılmaya neden olur. Bu açıdan hangi ülkede yaşıyorsak oranın dilini çok iyi öğrenmemiz gerekiyor. Sırf hitabi dil değil aynı zamanda yazı dilini de çok iyi bilmemiz gerekiyor. Ülkedeki çeşitli medya imkânlarıyla yazılı bir şekilde İslam dini anlatılarak bu bilgilerin kalıcı olması sağlanmalıdır. Maalesef batıda yazarlarımızın sayısı oldukça az, daha fazla kitap yazılmalı ve neşredilmelidir.

İslam Sosyal Medya Araçlarıyla Anlatılmalı

Yeni nesiller ve gençler bu devirde bilgi ihtiyaçlarını sosyal medya yoluyla karşılıyorlar. En çok kullanılan medya ise görsel medya olarak TikTok ve Youtube öne çıkmaktadır. Aradıkları bir kelimeyle yüzlerce kısa videoya ulaşıp, bilgi öğreniyorlar. Bu bilgiye kısa yoldan ulaşmaya çalışan çocuklara ve gençlere Müslüman olarak bizler de alternatif bilgi kaynakları oluşturmaz isek, gençlerin çoğu tehlikeli kişi ve sayfalar tarafından yanlış bilgilerle İslam'ın şiddet ve hoşgörüsüz bir din olduğu imajına maruz kalır. Sosyal medya da özellikle neo selefi dediğimiz kesim, çok gencimizi olumsuz yönde etkiliyor. Bu tür sitelerin amacı gençlerin beynini yıkayıp şiddet yanlısı olmalarını sağlamaktır. Bu yönde muhakkak projeler üretilmeli, maddi kaynaklar sağlanmalı ve profesyonel çalışarak genç neslimize veya Batılı gençlere sahih İslam'ı sosyal medya yoluyla öğrenmelerine katkı sağlamamız gerekmektedir. Bunu yapmaz isek gençlerin çoğu yanlış bir İslam imajına ve anlayışına sahip olacaktır.

Yaşa ve Kişiye Göre Hitap Edilmeli

Peygamberimizin (s.a.v) eğitim metotları arasında en öne çıkanlardan bir tanesi, yaşa ve kişiye göre hitap etmesidir. O, karşısındaki kişiyi iyice süzer, seviyesini tespit edip anlayacağı ve idrak edeceği bir dil ile hitap ederdi. Tabiri caizse çocukla çocuk olur, yetişkinle yetişkin olurdu. Bazen bizler bu konuyu pek önemsemiyoruz. Öyle vaazlar hazırlıyoruz ki sanki üniversite salonunda İlahiyat öğrencilerine detaylı bilgiler veriyoruz. Hitap bittikten sonra karşımızdakine sorsanız neyi, ne kadar anladın diye, kesinlikle çok anladım diyecektir, ama çoğu şeyi de tekrar edemeyecektir. Bundan dolayıdır ki İslam eğitimcilerin çoğu bu konuya ağırlık vererek, kesinlikle hitap edilecek kişinin seviyesine ve yaşına göre konuşulması gerektiğini vurgular.

Bizler de Batı'da bu metoda uygun bir şekilde yerli dil ile karşımızdaki kişiye göre hitap etmeliyiz. Müslümanlara içerik olarak farklı yaklaşılmalı, gayrimüslimlere farklı yaklaşılmalı. Hatta bazen çok basit bir dil kullanmalıyız, çünkü amacımız kişilerin İslam dinini Kur'an ve sünnet çerçevesinde sahih ve güzel bir şekilde anlamasıdır. Karşımızdaki kişinin yaşına göre konularımızı seçersek daha efektif bir şekilde dinimizi sunmuş oluruz. İslam dini anlatılırken hitap şekline de dikkat edilerek toplumu birleştirici olmasına özel ehemmiyet göstermelidir. Bireysel olarak itici ve ötekileştirici olmadan, herkesin karşısına pozitif ve güler yüzle çıkarak, İslam'ı güzel bir şekilde anlatmamız gerekmektedir.

İslamî Konular Titizlikle Seçilmeli

İlk etapta Cenab-ı Allah'ın varlığından ve birliğinden bahsetmek gerekir. Ayrıntıdan ziyade ve inanç esaslarından önce, bunu işlemek önemlidir.

Mesela Asr Suresi anlatılabilir. Bütün insanlar ziyandadır, hüsrandadır, zarardadır. Bunlardan kurtuluşun ise dört adımı vardır. Birincisi, iman etmek yani neye iman ettiğimizi bileceğiz. İman ettiğimiz şeyleri seveceğiz. Kalb ile tasdik, dil ile ikrar edeceğiz. İkincisi, amel-i salih işleyeceğiz yani Allah'a karşı görevlerimizi işleyeceğiz (namaz, oruç, zekât, hac gibi), bir de insanlara karşı vazifelerimizi yerine getireceğiz (yardım etme, hastayken ziyaret etme, herkesin hak ve hukukunu gözetmek, komşuluk, aile hayatı, alışveriş gibi durumlar). Bunun dışında bir de kâinata karşı görevlerimiz var (hayvan haklarını korumak, bitkilere karşı görevler, doğayı koruma ve temiz tutma). Bütün bu işleri yaparken, birbirine hakkı tavsiye edecek, doğruluğu tavsiye edecek ve birbirine sabrı tavsiye edecek. Ancak bunlara dikkat edenler ziyanda bulunmuyorlar.

Peygamberimizin hayatının ilk dönemlerinden öğrendiğimiz bazı bilgileri başlangıçta tavsiye edebiliriz. İlk adım, önce pisliklerden arınmak (maddi ve manevi, şirkten temizlenmek), sonra temizliği tesis edip hayat sürmek. Uzun müddet Allah'ın varlığından, birliğinden, tevhitten bahsederken, şirkten kaçınmayı da ifade etmeliyiz. Kalpler Allah'ı sever, şirkten uzak durur,

o zaman namaza erken kalkmak, zekât vermek, Allah yolunda harcamak, hac etmek insana zor gelmez. Dolayısıyla önce yanlış fikirlerden arınacağız, metot olarak da imanî konuları anlatacağız, daha sonra ibadetlerden bahsedebiliriz.

'Batı, Müslümanlardan her zaman üstündür' kompleksini yıkmak

Batı, Müslümanlardan her zaman üstündür diye komplekse kapılmak yanlıştır. Zira Batı medeniyetinin alt yapısını hazırlayan İslam medeniyeti ve İslam bilginleriydi.

Ne hazindir ki, bunlar uzun bir zaman söz konusu bile edilmemiş ve hatta unutulmuştur. Nitekim Dr. Hunke, bu konudaki haksızlığı şöyle dile getirir:

"Şu kadarı var ki, Müslümanların öncülük ettikleri şeylerden mesela; Arap rakamları, cebir, usturlap gibi şeylerden hemen hemen hiçbirinin İslamî patent hakkı, Batı'da tanınmamıştır. Aksine birçok Müslüman icadı, günümüzde İngiliz, Fransız veya Alman malı sayılmaktadır. Batı medeniyeti ve bugünkü modern bilim ve teknoloji; temellerini-gelişimini, İslam bilim ve medeniyetine borçludur. Batı'nın bunu örtme ve bilimini Eski Yunan'a indirgeme çabaları, İslam'a karşı Batı'nın tarihsel bilinçaltı düşmanlığının bir yansımasıdır. Bugün, bu örtme-saptırma çabaları ortaya çıkmış ve güneş balçıkla sıvanamaz olmuştur. Ancak, kendi tarihinden dininden habersiz genç nesiller, maalesef içerden yapılan yanıltıcı-yönlendirici propagandalarla boşluğa yuvarlanmış; Batı'nın cazibesine kapılarak adeta kaybolmuştur. Kendi mirasına sahip çıkarak geliştiremeyen; onu yeni nesillere aktaramayan İslam referanslı topluluklar, bu hatalarının bedellerini, ağır bir şekilde ödemiş ve ödemeye devam edeceklerdir." (Fuat Sezgin, İslam'da Bilim ve Teknik, s.9)

Gençlerimizi ve çocuklarımızı bu konuda bilinçlendirmek bizim boynumuzun borcudur. Sağlam bir tarihi olan, bilim ve ilimle harmanlanan bir ümmetin parçalarıyız ve tarihimizle gurur duyduğumuzu yeni nesillere aktarmamız gerekiyor. Aksi takdirde aşağılık kompleksine kapılıp hem dinimizden hem de kültür ve tarihimizden kopma tehlikesiyle karşı karşıya gelebilirler.

Sonuç

Batı'da ve Avrupa'da yaşayan Müslümanlar buralarda dinlerini anlatırken nelere dikkat etmeleri gerektiğini makalemizde irdelemeye çalıştık. Eğitim faaliyetlerinde başarılı olmayı hedefliyorsak, planlı ve programlı çalışmamız kaçınılmaz. Nasıl bir öğretmen derse girmeden önce dersi nasıl işleyeceğine dair bir plan hazırlıyorsa, İslam dinini anlatmak isteyen herkes de planlı bir şekilde bunu yapması gerekmektedir. Gelişine güzel yapılan, olsun da nasıl olursa olsun olarak yapılan hiçbir çalışma meyve vermez, başarılı olmaz. Umarım bu çalışmamız planlı bir şekilde İslam'ı Batı'da anlatmaya çalışan herkese faydalı olur. Allah'a emanet olunuz.

Benim gençliğimden beri medya dördüncü güçtür denir, yani yasama, yürütme ve yargıdan sonra devlet medya ayağı ile halk üzerinde egemen olmaya çalışır. Bilinçli bilgilendirme ve yönlendirme sonucu halkı belirli bir kanaate ulaştırmak hedeflenir.

Halvet Der Encümen ya da Raşit Küçük Hoca

Kemal KAHRAMAN

Dr., Tarihçi

Gençlik çağlarımızdan bu yana hayat tablomuzun en güzide, en mutena varlıkları arasında yer alan güzel insanlar, arkalarında buruk bir tat bırakarak bir daha dönmemek üzere gidiyor. Farkında mıyız?

Gerçekten farkında olsaydık lokmalar boğazımıza dizilir, pandemiye yakalanmış gibi hayatın rengini, kokusunu, tadını alamaz olurduk.

Belki de bize sunulan nimetler karşısında alabildiğine şükran duygularıyla dolar, gündelik hesaplardan, kaygılardan kolayca sıyrılırdık. Bu da hayatın hakikatine nüfuz ederek gerçek anlamda manevi lezzet almamızı sağlardı.

Unutuyoruz. Alışıyoruz. Perdeyi aralar gibi olduğumuz derin bir sarsıntının ardından, yüzümüzü dünyaya dönüp kaldığımız yerden devam ediyoruz.

Şu dünya sürgününü biraz daha uzatabilmek için var gücümüzle çalışıyoruz. Bize emanet olan beden sağlığımıza büyük özen gösteriyoruz. Yetmiyor, mümkün olduğu kadar hatırlanmak için irili ufaklı eserler ortaya koymaya çabalıyoruz.

Bıraktığımız eserler kim bilir tarihin unutulmuşlar mezarlığına gömülmeyi kaç yıl erteleyebilecek? Ne mutlu arkalarında kendisine, insanlığa faydalı olacak sadaka-i cariye kabilinden hayırlı eser bırakanlara.

Bir gün Raşit hocamızın ardından yazmak durumunda kalabileceğimizi elbette hesap etmeliydik. Her seferinde nedense hazırlıksız yakalanıyoruz.

Eski dünyanın insanları kabirlerini mahallenin içine, camilerin hazirelerine inşa ederdi. Vefat halinde gerekecek malzemeyi de tedarik eder, evin bir köşesinde saklardı. Doğum, yaşam ve ölüm döngüsü hayatın doğal birer parçasıydı.

Heyhat, yaşama ayarlanmış bir dünyada, ölüm her zaman şaşkınlıkla karşılanıyor. Her seferinde hesapta olmayan bir şey başımıza gelmiş oluyor. Belli ki hesabı ona göre tutmuyoruz.

İçinde bulunduğunuz tabloya iyice bakın. Belki de yaşlılık, tablodan birilerinin sürekli eksilmesiyle ilgili bir şeydir. Bilge düşünür Aliya, *Doğu ve Batı Arasında İslam* adlı eserinde diyor ki, "hayat, onunla ilgili ne düşündüğümüze bakmaz". O kendi seyrinde devam eder.

Evet devam ediyor. Dün Rasim Özdenören, Sezai Karakoç, bugün Raşit Küçük hocamız. Şüphesiz ismiyle müsemma bir insandı. Raşit'ti, yol göstericiydi. Onun himmetiyle nice insanın iç dünyası aydınlanmıştır. Öğrencileri ülkemizin her yerinde öğrenciler yetiştiriyor.

Soyadında ise diğer yönü tezahür ediyor. Onun durumundaki her insana nasip olmayacak bir özellik; tevazu. Kendini gizleme hali. Esasen bu onun için çok kolay olmuştur. Tabiatı kendini beğenmeye, büyütmeye değil görmeye bile müsait değildir. Aynası hep diğer müminleri gösterir. Muhtemelen bu özelliği onu bir hatırat yazmaktan alıkoymuştur.

Bulunduğu meclislerde sessizce, güzellikle ağırlığını hissettirir. Hayatı, en kalabalık ortamlarda bile herhangi bir kimseyi incitme ihtimalini dikkate almakla geçmiştir. Bu hassasiyeti nedeniyle sesi pek gür çıkmamıştır. Ama yankısı kendinden çok daha büyük olan bir sesi vardır.

Fatih Camii avlusunda ona karşı son görevini yapmak için toplanan dostlarının huzurunda hoca efendinin tarifi çok anlamlıydı; "Raşit hoca ilim, hilm ve vakar sahibiydi". Gerçek ilim adamlarında olması gereken üç özellik. Vakar ile kibir arasındaki farkı görmek için onun haline bakmak yeterlidir.

Ona karşı öğrencilerinde, dostlarında olduğu kadar devletin en üst kademelerinde saygı uyandıran şey, şüphesiz hal ehli olmasıydı. Reklam ve gösterişten uzak, anlatmaktan çok anlamaya yatkın bir şahsiyet. Bunun için herkes onda kendine yakın bir şeyler bulmuştur. Zor zamanlarda onlara kolaya giden bir yol göstermiştir.

Onu üniversitede akademisyen olarak görürsünüz. Ama bir idari görev için eleman arandığında herkesin kolaylıkla kabul edeceği bir aday olması, başına hep yeni işler açmıştır. Ne kadar kaçtıysa zor görevler, sorumluluklar gelip onu bulmuştur. Bütün sessizliğine, beyefendiliğine, kenara çekilme gayretine rağmen.

Ama bu sorumluluktan kaçınma anlamında değildir. İnsanımızın acılarını, sorunlarını, sevinçlerini en yakından izleyen bir dikkat, rikkat, şefkat ve şecaat ruhuna sahiptir. Bu nedenle ilim alanında eserler verirken günlük siyasi gelişmeleri yakından izledi, gerektiğinde elini taşın altına koymaktan çekinmedi. Siyasi bir şahsiyet olmasa da, ülkeye hizmet söz konusu olduğunda rehberlik hizmeti vermekten kaçınmadı.

Bir dönem ülkemizin en etkili yayınları arasında yer alan İslâm, İlim ve Sanat gibi dergilerin yayın kurulunda aktif görev aldı. İlim adamı olmasına rağmen gündemin nabzını tutan yazılar yayınladı.

Ülkemizin en önemli dini kurumlarında yöneticilik yapması, onun nasıl güvenilir bir şahsiyet olduğunu göstermektedir. Marmara İlahiyat Fakültesi Dekanlığı, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı, İSAM Başkanlığı. Her biri alanında otorite olan bu kurumlarda en önemli sorun, görev yaptığı yerlerdeki yerini doldurmakla ilgili olmuştur. Şahsiyetiyle çıtayı yükseklere taşıdığından, arkasında hep büyük bir boşluk bırakmıştır.

En önemli siyasi toplantılarda, çeşitli kademelerdeki insanlar arasında hep kendisi olarak kalabilmiştir. Buna tasavvufta *halvet der encümen* derler. Koltuklar, makamlar hep onun arka planında kalmıştır. Bulunduğu yerden anlam ve önem kazanmaya ihtiyacı olmamıştır.

Zayıflar, haksızlığa uğrayanlar onun yanında bir umut ışığı görmüş, kendini güvende hissetmiştir. Vicdanı rahat olmayanlar, onun yanında muhasebe yapma ihtiyacı duymuştur. Güvenilir kişiliği, her iki tarafa kendisine başvurma cesareti vermiştir.

Onun şu veya bu şekilde bulunduğu kurum ve kuruluşlarda, kendisine özel bir yakınlığı olduğunu düşünen çok sayıda insan görürsünüz. Birbirleriyle yeterli düzeyde dostluk kuramayan bu insanların ortak paydası, Raşit hocaya olan muhabbetleridir. Doğru yerde durduklarını hissetmek için kendilerini Raşit hocaya nispet ederler.

Raşit hoca hayatını Peygamber Efendimizin sünnetine adamıştır. Bunun için ilim ve irfan dünyamıza kazandırdığı en önemli eserlerden birisi, bir hadis külliyatı olan Riyâzü's-salihîn şerhidir. Kitaplığımızda bulunması gereken bir eser. "Salihler bahçesi" anlamında bir kitap hazırlamak, kuşkusuz ondan beklenen bir şeydir.

Her zaman muhabbetten yanaydı. Akl-ı selim, kalb-i selim insanıydı. Son yıllarda Haliç'teki Bahariye Mevlevihanesi'nde bir grup gönül ehline sohbetler düzenlemekteydi. Rahatsızlığı nedeniyle zamanla gelemez oldu.

Tanıyanlar onu güzel ahlakı ve yüzünden eksik olmayan tebessümüyle hatırlayacaktır. Bir araya geldiklerinde kaybedilen bir uzuv gibi onun varlığını hissedecek fakat heyhat, kendisini göremeyecektir. Raşit hocamız nice dost meclislerini öksüz bırakarak aramızdan ayrıldı. Rabbimiz ona rahmet, bize merhamet eylesin.

Edebe Muhtacız

Raşit KÜÇÜK

Bu yazı, *İslâm* dergisinden (sayı: 30, Şubat 1986, s. 53-55) alıntıdır.

Edep, birçoğumuz tarifini yapamasak bile Türkçede kullandığımız Arapça asıllı bir kelimedir. Davranış ve muamelesini beğendiğimiz, ahlâk ve faziletini takdir ettiğimiz kimseler için edepli; bunun aksine hareket edenler için de edepsiz tabirini bilerek ve şuurla kullanırız. Böylece kişileri değerlendirmiş oluruz.

Kâmus mütercimi Asım Efendi, edebi şöyle tarif eder: "Zerâfet ve usluluk ki, nâsla kavlen ve fi'len lutf-i muâmele ve husn-i münâvele nesneyi bilmekten ibarettir. (...) Cemi'i envâ-i hatâdan mâbihi'l-ihtirâz olan nesneyi bilmekten ibarettir. (...) Bir kuvvet-i rasîha-i nefsiyyedir ki, muttasıf olan kimseyi mucib-iseyn ve ayb olan nesenelerden hıfz eder. (...) Istılâh-ı urefâda, hıfz-ı hudûd-i şer'iyye ve sülûk-i tarikat-ı mer'iyyedir ki, ahlâk-ı hasene-i bâtınadan ibârettir. Turukûl-Hak, küllühâ âdâb. Ve ınde'l-fukahâ, sünnete mebnî olan harekât demektir (...)".

Yani: "Edeb, nezâket, incelik ve usluluktur. İnsanlara karşı sözü ve hareketi ile yumuşak bir muamele ve güzel bir sunuş üzere olmaktır. Bütün hatalı davranışlardan, kendisi ile korunulan şeyleri bilmektir. Kişinin benliğinde yerleşmiş olan bir kuvve olup, ona sahip olanları, kötülenme ve ayıplanmayı gerektirecek şeylerden korur. Ariflerin deyimi ile, dinin tespit ve tayin ettiği ahlâkî sınırları korumak ve saygı gösterilmesi gereken yola girmektir. Bu ise insanın gönlünde yer etmiş olan güzel ahlâktan ibarettir. Kişiyi Hakka götüren yolların hepsi edeptir. Fıkıh âlimlerine göre, Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetine dayanan hareketler demektir."

İslâm'ın itikad ve amel esaslarının kaynağı Kur'ân-ı Kerim olduğu gibi edep kaidelerinin esası da Kur'ân-ı Kerim'de bulunmaktadır. O halde edebin farz olan yanı da vardır. Ahlâk prensipleri ile edep prensipleri bir bütünlük arz etmektedir. İmanın gücü ile amellerin makbuliyeti de edep ile bağlantılı kılınmıştır. Çünkü ibadetler, Allah ile irtibatın vasıta ve vesileleridir. Bu nokta, edebin zirvesi olmaktadır. Zirveye ulaşmak için geçilmesi gereken merhaleler vardır. Bu merhaleleri, ferdî, âilevî, ictimâî, beşerî münâsebet

ve davranışlar teşkil eder. Kur'an ve sünnet, bunların her birini en mükemmel şekilde tanzim etmektedir.

Hadis kitaplarımızın büyük birer bölümünün, edep bahislerine ayrıldığını görmekteyiz. Sadece edep konularını veya edep konularından birini içine alan müstakil kitaplar da meydana getirilmiştir. Bu söylenilen eserlerin ortaya çıkışı, asırlar öncesine, hicri ikinci asra kadar indirilebilir. Bundan daha da önemlisi, edebin numûnesi olan bir sahabe neslini, Hz. Peygamber (s.a.v)'in yetiştirmiş olmasıdır. Bu nesil, her yaştan, her ırktan ve her cinsten insanlardan meydana gelmekteydi. Örnek oluşun, başarının, yeryüzü hakimiyetine geçişin temelinde edep bulunmaktadır. Peygamberimiz (s.a.v) ashabına edebi sadece nazarî olarak öğretmemiş; bizzat amelî olarak onları eğitmiştir. O halde edep, bir eğitimdir. Efendimiz (s.a.v) "neredeyse edep dînin yarısı olayazdı" buyurarak konunun önemini ve boyutunu vurgulamışlardır. Yine Peygamberimiz (s.a.v) edep dışı herhangi bir davranışa hiçbir zaman müsamaha göstermemiştir. Çünkü dînin muhafazası edeple kaimdir. Sahabe-i kirâm, önder ve örnekleri olan Efendimizden öğrendikleri edebi hassasiyetle koruyup, kendilerinden sonraki nesillere miras bırakmışlardır. İslâm'ın edep prensipleri böylece nesilden nesile intikâl edip gelmiştir.

Hicrî ikinci asrın büyük imamlarından Abdullah ibnül-Mübârek, "çok ilimden ziyâde az edebe muhtacız" diyerek, edebin olmadığı yerde ilmin kıymetinin anlaşılmayacağını ve önem taşımadığını ifâde etmiştir. İmâm Gazalî de edebin ve ahlâkın dînin zarfı olduğunu söyler. Zarfsız mazrufun korunamayacağı âşikârdır.

Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, "insanın edepten nasibi yoksa, o insan değildir. İnsanla hayvanı birbirinden ayıran en bâriz fark edeptir. Kur'ânı iyice tetkîk edersen, bütün âyetlerin mânâsının edep olduğunu görürsün." diyor.

Durum böyle olunca, hayatımızın her safhasına ait bir edep olduğu anlaşılmaktadır. Sadece hemcinslerimize karşı değil, yaradandan başlayıp yaratılan her şeye karşı bir edep söz konusudur.

Biz, fert ve toplum olarak, edep önderlerinden alabildiğine mahrum kalınan bir dönemden geçmekteyiz. Edepten uzaklaşan fert ve toplumların acıklı sonlarına Kur'ân ve Sünnet'te sık sık işaret edilmektedir. İnsanlık tarihi, edeplilerin, er ya da geç edepsizlere üstün ve galip oluşlarının misalleriyle doludur. Her peygamber bir edep örneği, önderi ve kahramanıdır. Küfür edepsizlik, imân ise edeptir. Ancak inananlar, inançlarının gereğince yaşamak zorundadırlar. Aksi takdirde, Allah da kendilerinden yüz çevirir.

İslâm toplumlarını ortadan kaldırmak isteyen iç ve dış düşmanlar, onların içlerinde bulunan edep önderlerini ve örnek şahsiyetleri, yok edilmesi gereken ilk hedefler seçmişlerdir. Bizim yakın tarihimiz, bunun unutulmaması gereken dramatik misallerle doludur. Onların en büyük suçu(!), içinde yaşadıkları topluma sözleri, hareketleri, tavırları kısaca varlıklarıyla örnek teşkil etmeleridir. Büyüğümüz, küçüğümüz, erkeğimiz, kadınımız, her şeyimiz ve her halimizle edebe ve edep önderlerine ne kadar muhtacız!

Kitap sayfalarında kalan edep, hayatımıza avdet ettiği gün "el-ba'sü ba'de'l-mevt"i yaşayacağız; yeniden dirilip, yeni ufuklarla tanışacağız.

Hadis kitaplarımızın büyük birer bölümünün, edep bahislerine ayrıldığını görmekteyiz. Sadece edep konularını veya edep konularından birini içine alan müstakil kitaplar da meydana getirilmiştir.

Neoliberal Din ve Anlam Arayışı

Şehnaz FINDIK

"Modern devlet, küreselleşme projesi ile işbirliği ve mücadelesinde, rakipsiz bir biçimde, maddi gerçeklik dünyasına angaje olarak kalır. Neredeyse tek ve nihai arzusu maddi kazançtan ibaret olan homo economicus'a bağlıdır ve onu yüceltir. Bu, İslam'ın ahlaki olarak inşa edilmiş homo economicus'uyla ve onun yönetimiyle, daha yüce bir ahlaki tahakküme bağlı olan bu türle tam bir zıtlık içindedir. (...) Bu ahlaki homo economicus olmadan İslam'ın, Müslümanların ya da Müslüman bir medeniyetin var olması, en azından bizim onları önerdiğimiz şekliyle, oldukça zordur."
(Wael B. Hallaq, İmkânsız Devlet, Babil Kitap, 5.bas, Mart 2022, s.265.)

Dünyanın büyüsünü bozmaya and içmiş Weberyan akıl, yönünü kapitalist şeriatın zaaflarına dikmiş olacak ki şimdilerde herkesi Netflix dizileriyle kadim inançların peşinde tarot falına götürüyor. Büyüsü bozulmuş dünyanın biraz da çivisini çıkaralım diyerek sözde astroloji adına gaipten, felekten ve transandantal diyarlardan müjdeli haberler satıyor. Şamanları, rahipleri, tapınakçıları, arkaik kabile reislerini, rabbileri ve daha nicesini ekmeğinden etmeden de bu işe son verecek değiller. İnsanoğlunun aşkın bir güce inanma ihtiyacını borsayı mabed edinerek ahlaksızca sömürmenin peşine düştüler. Size neden bunları yazdığıma gelecek olursak, kendisi işletme mezunu olan bir sosyal medya kullanıcısının "tarot falı uzmanlığı sertifikası" alarak lisanslı bir psikolog edasıyla "rehabilitasyon ve meditasyon" seansları dahi sattığını öğrenmişken susacak değildim ya! Bu yeni ve karmaşık dinin insanlığı hangi noktaya getirdiğini gerçek bir sistem eleştirisi yapmadan anlayabileceğimizi düşünmüyorum. Öyle tabi, çağımızın duygusal sancılarını ve akli sakatlıklarını tespit etmeden nereden başlayarak ve hangi yöntemle hakikate uzanan bir köprü inşa edebiliriz ki? Evvela yanlışlara yanlış diyerek fark etmeye başlayalım derim.

Döngüsel tarih anlayışına sahip olan İslam medeniyeti, ilerlemeci (çizgisel) tarih anlayışına sahip olan Batılı sanayicilerin iddia ettiği gibi gelişmeci tavrın kör noktasında değildir. Aksine döngüsel tarih anlayışı ile geçmi-

şin bugünden daha iyi, daha ileri ve daha mutlu olabileceği her fırsatta idrake sunulmuştur. İslam düşünürleri Asurluların, Babillerin veya Antik Mısır'ın kullandığı teknolojinin günümüzden daha ileri olduğu noktaları saptadı ve o dönemdeki toplulukların sahip olduğu aklın, feraset ve izanın yarısı kadar performans gösteremeyen modern teknoloji ve takipçilerine yeni "neoliberal" dinlerinin sınırlarını bildirdi. Geldiğimiz noktada ilerlemeci tarih daha fazla ilerleyemeden kadim olanı gelecek olanla yaklaştırmaya girişti. Dolayısıyla büyülere, tılsımlara, Venüs ve Jüpiter'in kaçamak danslarına bakarak insanların ve milletlerin davranışlarını anlamlandırma furyası geri döndü. Neoliberalizmin özgürlük, irade, eşitlik ve birey odaklı tüm o paradigmaları da bulduğu arızalı alanlara mistik tecrübeler enjekte etmekte gecikmedi. Küresel sistemin yaralarına yine küresel sistemin iddialarını yutan ilaçlar üretildi ve "eskiyi getirene yeni ambalajlı eski hediye" denildi. Anlayacağınız, Nietzsche'nin Tanrısı bu kez ölümden kıl payı kurtuldu.

Günümüz düşünürlerinden bazıları içinde yaşadığımız neoliberal rejimi yeni bir din olarak; insanı, özgürlüğünü, kişiliğini ve hayallerini ahiret ve ruh birliğinden koparan yeni bir din olarak telakki eder. Bu anlamda din ve dini kavrayışta insanların kullandığı veya maruz kaldığı inanç dilinin tedricen ve kasten yozlaştırıldığına kanaat getirilir. Bu düşünürlerden Walter Benjamin'e göre kapitalizm yeni bir Tanrısal iddia sunmaktadır. İnsanları neoliberalizm eliyle ekonomik saiklerle kuşatan bu yeni Tanrı, yeni günahlar yaratarak insanı özgür iradenin kölesi kılacak yeni bir kutsal dil inşa etmiştir. İnsanın kendisine dönmesini ve fıtratındaki itidal, özgürlük ve inanç temayüllerini ortadan kaldırmayı asli bir devrim meselesi haline getirmiştir. Öte yandan Neoliberal rejim altında insan, içine doğduğu dünyada özgür iradesiyle seçimler yapan bir girişimci, kendi kaderini tayin eden bir demokrat ve mutlak mutluluğunu önceden belirlemiş bu Tanrısal sistemin bir mümini olmalıdır. Üstelik bunu kafasında ve kalbinde beliren arayışa, tehlikeli soru ve şüphelere yer verme zahmetine girmeden yapmalıdır.

Byung-Chul Han *Psikopolitika* adlı eserinde, Neoliberal sistemin, insanları birey olarak doğrudan ele geçirmekten çok onların içsel dünyalarına, psikolojik yapılarına ve benliklerine yerleştirilen tahakküm bağlamında ele geçirmeye dikkat çeker. Kendisiyle iletişimi bozulan insan, kendisine iyi gelecek sorular soramaz ve özgürleşme adı altında sistemin çizgilerinden taşmadan sömürülmeye devam eder. Ruhundaki boşluğu dolduracak hazine yine Neoliberal söylem ve kavramlardan müteşekkil bankaların içindedir. Bilhassa semavi

Kendisiyle iletişimi bozulan insan, kendisine iyi gelecek sorular soramaz ve özgürleşme adı altında sistemin çizgilerinden taşmadan sömürülmeye devam eder. Ruhundaki boşluğu dolduracak hazine yine Neoliberal söylem ve kavramlardan müteşekkil bankaların içindedir.

inançları ve onların köklü sosyal sistemlerini itibarsızlaştırarak bu inançları akla ve vicdana birer kısıtlama gibi lanse eder. Fakat geldiğimiz noktada Neoliberal rejimlere entegrasyon için bu semavi inançlar, bilhassa evrensel iddialarını terk etmek şartıyla sistem içinde evcilleştirilir. Haliyle yüz yıllardır bedavaya secde eden insana bolca para akıtarak mutlu olabileceği, özgür ve modern bir alan olan mistik mağazalar kalır. Tibet'te dağlara secde ederek Nirvana bekleyen kafası kelleşmiş dervişanelik için epeyce masraf yapılır, sosyal medyada çokça layk toplanır ve sözüm ona nihai mutluluk amacı gerçekleşir. Elbette mutlu olunacaktır, zira soru sormak, acabalarla yaşamak zor ve zahmetlidir. Paranın, pop kültürünün, moda ve akımların çözemeyeceği sorun, açamayacağı kapı yoktur artık. Modern insanın monolog imdadına Neoliberal dervişler ve epilog ozanları çare olmuşlardır. Daha ne olsundur?

Yaşadığımız çağın anlam tahribatına bir de Harry Harootunian'dan bakalım. Harootunian, *İmparatorluğun Yeni Kılığı: Kaybedilen ve Tekrar Ele Geçirilen Paradigma* adlı eserinde, Weber'in kapitalizmin meşru üretimi için Avrupa'nın dünü ve bugünü arasındaki uçurumu nasıl Batı ile "Geri Kalanlar" arasındaki bir ayrılığa dönüştürdüğünü aktarır. Onun Weberci anlayışın dinin evrensel ve kültürler üstü önemini bertaraf ederek sömürgeciliği ileri modernleşme olarak yeniden üretmesine karşı verdiği tepki oldukça anlamlıdır. İnsanlar sermaye dinine tabi olmak için başka bir Tanrı üretmek zorundadır ve bu üretim insanın önemli sorularını elinden alan en büyük düşmanı olacaktır. Çünkü sömürünün doğasında merhamet ve vicdan gibi tuhaf ve ilkel dürtüler olmamalıdır. Dolayısıyla kendilik arayışından sıyrılmanın ilk aşaması hakikatin Tanrısını öldürüp yerine herkesin kendi Tanrısını koymaktır. Bu yeni Tanrı bir konsensüs ürünüdür ve demokratik yollarla seçilmiştir. Buradan hareketle insanın kendini aramasına neden olacak türden sorular sormaması için hiçbir hakikat kendi bağlamı içinde cazip hale getirilmemelidir. Aksi halde ilahi mesajların sadece kulağına fısıldanmasıyla bile kendine gelecek bir yığın insan bir çuval inciri berbat edecektir.

Protestan ahlâkı ile yola çıkan Batılı sömürgecilik dini, netice itibariyle bugün Neoliberalizm eliyle kendi Katolik malzemelerini yeniden üretmek zorunda kalmıştır. Öyle ki fıtratından men edilen özgürlük meftunları, kadın hareketlerini emek bağlamından koparak onu bir Neoliberal özgürleşme objesi haline getirmiştir. Kadına mutluluk alanları dayatılmış ve iktisadi derinleşme için doğurmaktan, sevilmekten, korunmaktan ve sakınılmaktan men edilen kadın, eşitlikçi zorbalığın nesnesine evrilmiştir. Byung-Chul Han'ın "özgür olmanın zorlamalardan arınmış olmak" tanımına istinaden özgür birey, bu kez aşırı özgür despotizmin elinde başka bir köleliği kabul etmeye mecbur bırakılmıştır. İnsan, Protestan devrimine göre özgür olmamak için Tanrı'yı üretmiştir, ama şimdi özgür olmak için yine iktidarı devrettiği başka bir Tanrı'ya muhtaçtır.

Neoliberal dinde herkes aynı kıyafetleri giyerek, aynı dikkati cezbetmenin hazzına kapılarak ve aynı ihtirastan nasibini alarak kendi Katolik irticasının yaratıcısıdır. Peki, ama gaybın, kader ve kazanın bilgisi neden yeniden merak konusudur? Kendisiyle irtibatı sıfırlanan özgür insanın sorulacak soruları olmadığından ölüm ve ölümden sonraki hayat bilinci de yoktur. Öyleyse bu tevhid arayışına Neoliberal dinin bir fetva getirmesi elzemdir. Dolayısıyla birkaç sezonluk fantastik bir internet dizisi, nübüvvet ve hikmetle rabıtasını koparmış olan insanın fıtratında (yaradılıştan) var olan tevhide muhtaç cevheri aldatmak için kolları sıvayacaktır. Böylesi bir insana hangi ilahi mesaj nasıl ulaştırılır? Neoliberal rejim ile bütünleşen şirk eylemi, tevhidin en büyük düşmanı olarak kendini bu kadar dayatmışken hangi İbrahim elinde bir balta ile gezebilir?

Peki ya fıtrat, kader, tevhid ve ölüm bilinci olan İbrahimler nerede? Neoliberal rejimin tanrısal tüm iddialarına akli ve kalbi olarak direnen, benliğinin farkında olanların asıl muhatabı kim? Bu soruların cevabını çok uzakta aramadan Sezai Karakoç'un bin yıllık İslam mefkûresine müracaat etmeyi teklif ediyorum. Karakoç, sistemi yerinden sökecek yeni bir hakikat medeniyeti kurgularken Müslümanı bu medeniyetin düzen kurucu aktörü olarak görmüş ve ondaki arayıcılık aşkına, sahip olma vasfını kurtarıcı olarak addetmişti. Çünkü İslam'ın diriliş programına dâhil ettiği düşünmenin yeniden yapılandırılması, sistemin arızalarının yeniden tespit edilmesi gibi hayati meseleler yeni kurulacak "hür" ve "mutlu" düzen için olmazsa olmazdır. Kısıtları Neoliberal din ve türevleri değil, rahmani bir nizam ile vahy belirleyecek ve insanın yaratıcısı ile rabıtası kendi iç dünyasındaki ahlak, anlayış ve iyilik ile tamamlanacaktır. Böylelikle Müslüman akıl, Kur'anî bir metotla, yani terbiye ve talim yoluyla Neoliberal menfaatlerin tesiri altında kalmaktan kurtulacaktır. İşte o zaman İbrahim'in tevhid arayışında baltanın önemi anlaşılacaktır.

Tevhide susamış Neoliberal dinin insanları sorgulamaktan ve düşünmekten böylesine kaçarken ve atalarından gördükleri serma-

ye dinine bu denli sarılmışken bu nasıl mümkün olabilir? Söz konusu "terbiye" ve "rehberlik" olduğunda insanların ahlaki, akli, ruhsal ve duygusal durumları muhakkak büyük bir ilerleme kat edebilir. İyi ve faziletli bir üslup, insanoğluna daima arayış içinde olduğu marifet ve mutluluğu getirebilir. Neoliberal düşüncenin İslam'ın bu köklü anlayışına karşı temel paradigması özgürlükçü ve marjinal aidiyetleri de kendi içinde sisteme entegre etmektir. Fakat bunun için bilimi dahi çarpıtılmış istatistiki verilerle tekelleştiren ve muhalif "olgu"yu bile sistem dışı bırakan bu sözde Tanrısal rejim, ahirete iman iştiyakı karşısında birkaç fantastik internet dizisinden başka bir şey üretemiyor.

İnsanın fıtratına, mizacına ve çağın ruhuna uygun olarak kişi odaklı tedavi, şeriat ve yaşam prensipleri öngörebilen tek sistem, ancak ve ancak İslamiyet kanalıyla inşa edilebilir. Zira bu sistemde soyut olanın somut olana delil olması esastır. Hikmet sahibi bir aklın bu deliller bağlamında dünyalık menfaat ve kâr hırsı olmadan bilinçli bir tercihi söz konusudur ve insan, tercih yapabildiği ölçüde insanlığını keşfedecektir. En temel haliyle sevginin, kendilik bilincinin ve anlam arayışının fıtrata ve çağın araçlarına uygun bir şekilde insan kişiliğinde doğru konumlandırılması az da olsa devamlı yapılan iyiliğin tesiri ile mümkündür. Fakat iyilik ve istikrarı sadece kapitalist sermayenin büyümesi için var olan kavramlar olarak gören Neoliberal dine göre insan, ancak ekonomik başarıya sahip olmakla mutlu olabilir. Neoliberal dinin takipçilerini üzen ilk büyük yanılgı da tam olarak budur.

İslam'a göre insan, fıtratı imkânında farklı meziyetlere sahip olabildiği gibi yine mizacı ve zaafları imkânında anlayış ve yönelişe sahiptir. Öyleyse çağın dijital ekranları, metaverse alanları, sosyal medyası ve daha başka sanal varlıkların tamamı güçlü bir yabancılaşma inşa ederken buna karşı koyabilecek tek anlayış insanoğlunun fıtratındaki korunma, gözetilme, ölüm sonrası belirsizliği kaldırma, uhuvvet ve adalet duygularını yeşertmektir. Tevhidle rabıtasını tamamen koparmamış ve anlam arayışı içindeki insanları yeniden kazanmak için kolay, müjdeleyici ve hakikati sevdirici işlerin Karakoç'un sözünü ettiği aşk ile yapılması zaruridir. Müslümanların bu yeni tip putperest akıma karşı koyarken arayış içinde ve acı çeken insanlığa yeniden kendilik bilincini sorgulama imkânı vermesi hayatidir.

İyi ve faziletli bir üslup, insanoğluna daima arayış içinde olduğu marifet ve mutluluğu getirebilir.

[1] Byung-Chul Han, Psikopolitika: Neoliberalizm ve Yeni İktidar Teknikleri, Metis Yay., İstanbul: 2020, s.35.
[2] Harry Harootunian, İmparatorluğun Yeni Kılığı: Kaybedilen ve Tekrar Ele Geçirilen Paradigma, Çev. Erken Ünal, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul:2006, s.42-43.
[3] Sezai Karakoç, Diriliş Neslinin Amentüsü, Diriliş Yayınları, 30.bas, s.60

Kant'ın Ödevlerinden Ders Çıkarılmalı mı?

Zübeyir ŞEKERCİ

Geçtiğimiz 150-200 yıl öncesine değin hayatın nasıl yaşanması, neyin, nasıl yapılması ve içtimai iklimin hangi aşamalara göre belirlenmesi ile ilgili bütün meselelerin referansı din idi. Ahlak temellendirmesi aleni şekilde din üzerinden yapılırken, Avrupa'da dönemin modernist dindarlarının öncülüğünde farkında olarak yahut olmayarak din, içtimai hayattan tecrit edildi ve herkes kendi inancı ile baş başa bırakıldı. Yerine ise profan bir söylem getirildi. Dinin belki de en mühim kaidelerinden olan "ahlak" bir süre başıboş kaldı. Ancak bu böyle gitmezdi, dine de dönmek bilime uygun düşmezdi. O zaman yerine ne koymalıydı? Kant, modern Avrupa'ya bir öneri sundu ve adına "ödev ahlakı" dendi.

Avrupa'ya yaptığım çeşitli seyahatlerde dikkatimi çeken belirgin üç şeyden söz edebilirim: Temizlik, donukluk ve disiplin. Klasik anlatı haline gelen "yaya yolunda" bir km öteden duran araçlar, yere çöp atmamaya gösterilen özen, vb. şeyler Avrupalının itibarını görünürde kurtarmaya yeterli olmuştur hep. Formal anlamda saygı, maaşı vaktinde ödeme ve karşıdan karşıya geçerken çıkarılmayan zorluk. 'Medeni olmak bu olsa gerek', 'Adamlar bir tek çöp bile atmıyor' cümleleri 'Adam benim geldiğimi görmeden duruyor neredeyse' ile devam ediyor. Müthiş bir illüzyon ile karşı karşıya olduğunu anlamazsınız bile.

Oysa, aynı insan topluluğu "savaş mağduru" olanı ülkesine almamak için çırpınır, iş hayatında yükselen "öteki"ye iyi bakmaz ve mevcut halinin birkaç yüz yıllık müstemlekecilik sonucu olduğundan hayıflanmaz. Medenilik biraz da böyle bir şey galiba?

Avrupa'ya ilk yolculuk yaptığımda mezkûr anlatılara yakından şahitlik etmiş, oraların "öteki"lerinin hikayelerini dinlemeye çalışmış ve monotonluğun donuk yüzüyle tanışmıştım. Ne ki bu birkaç sefer ile tekrar edecek ve her gitmeye yeni meseleler ekleyecektim heybeme. Temizlik hassasiyetinden çöplerin tasnifiyle söz edebileceğimiz sistem ile okulda sırf Türk

olduğu için daha fazla çalışmasını mecbur kılan sistem aynı mıydı? Teyzem, kendi çocuklarına 'siz normalden iki kat daha fazla çalışacaksınız' tembihinde bulunma mecburiyetinde neden kaldı?

Kamusal alanda görünüşünden dolayı başörtülü birine tahkir edici hareketlerde bulunan insanın görevi başında bir hemşire olarak hastasının acısına ortak olabilmesi nasıl bir sistemin ürünüdür? Yahudilere yapılan soykırımı mütemadiyen kınayan insanın Ortadoğu'da olup biten hakkında tek kelam etmemesi hangi ödevin ahlakı?

Almanya'dan uçakta gelirken tanıştığım bir abi "Türklerin artık kalifiye işlerde var olmaya başladığını, birçok önemli meslek sahibi olabildiğini" belirtirken öte yandan bunun yerliler tarafından pek de hoş karşılanmadığını söylediğini hatırlıyorum. "Son dönemlerde artan aşırı sağ hareketlerin bu kazanımlarla bir ilgisi olabilir mi?" diye bir soru sormaya gerek yok zannediyorum. Kant ve verdiği ödev Avrupa'yı belirli bir disiplin içerisinde tutarken "vicdani" anlamda bir söz söylemiyor dersek beylik laf etmiş olmayız herhalde. Ancak görünürde de olsa "öyle ya da böyle" bir sistemin tayin ettiği formal bir ahlaktan söz edebiliyoruz.

Peki, biz Müslümanlar olarak ait olduğumuz dinin cihanşümul ahlakına ne kadar uyum sağlayabiliyoruz? Trafik örneğinde Kant'ın ödevine uyan Batılıdan kendimizi tefrik etmek bir yana kıyaslayabiliyor muyuz? Alın teri kurumadan işçiye hakkını veriyor muyuz? Verdiğimiz söze uyuyor muyuz? Vakte riayet ediyor muyuz? Bir faninin sunmuş olduğu reçeteye azami derecede saygı gösterenlerden ilahi yasalara teslim olarak tefrik edebiliyor muyuz kendimizi? Tırnak kesiminde dahi tefrik usulünü bize gösteren Nebi (a.s)'a layık mıyız?

Avusturya'nın diyaneti ATİB'in camisi ATİB Bregenz hakkında cemaatinden yönetimine kadar çeşitli insanlarla konuşarak çalışmalara dair detaylı bilgiler edinme fırsatı buldum.

Rasim Özdenören

Betül ZEYREK

Rasim Özdenören deyince herkeste olduğu gibi benim de gözümde canlanan şey; davası uğruna gösterdiği dik duruşu, değişen dünya düzenine kapılmadan kendi özgün yazım dünyasını koruyabilmesidir. Yazılarını kaleme alırken ki amacı, insanı ve toplumu anlamak olarak değerlendirilse de aslında kendini anlama ve tanıma çabası da vardır burada. Bir nevi toplumun ve kendi vicdanının sesi olmaya çalışmıştır. Heybetli sesle içinde duyulmayan seslere ses oluyor diyebiliriz.

Değişen düzene inat fikrini savunmuş ve asla okuyucusunu aldatmamıştır. Özgün olmayı seçmiş ve o minvalde ilerlemiştir. Yazdığı öykülerini bu çizginin dışında tutmamış ve öykülerinde de yansıtmıştır bu duruşunu. Öykülerini genellikle bir yaşanmışlık duygusuyla ortaya çıkarmıştır. Öykülerini günlerce bekleyerek yazmadığını da ekliyor konuşmasının birinde Özdenören ve 'kafamda doğmuş olmasını bekliyorum' diyerek yazmaya başlamadan evvel bunun tasarımının kafasında başlayıp bittiğini de ifade ediyor. Daha sonra kalemi eline aldığında bir solukta bitirdiğini de verdiği bir röportajında dile getiriyor. En uzun yazılarını dahi bir vuruşta bitirebildiğini dile getiriyor.

Özdenören öykücülüğünde deruni ve akılcı yan hep yan yana yürümüş, biri diğerinin önüne geçmemiştir. Bulunduğu toplumu oldukça iyi yansıtmıştır, çok iyi gözlem yapmış, hiçbir ayrıntıyı kaçırmamıştır. Erdem Bayazıt'ın da dediği gibi "Özdenören tam bir ayrıntı avcısıdır." Toplumun orta kesim halkını, halkın maddi durumunu, insanın modernleşme karşısındaki bocalamasını ve ailenin beraberinde de toplumun zorunlu olan çözülmesini tüm detaylarıyla ele almıştır. Okuduğunuzda anlatılan şey her neyse onun resmine bakıyor gibi hissettirecek kadar detay ve tasvire yer vermiştir. Bu özelliğini sadece öykülerinde değil, denemelerinde de görebilirsiniz. Hatta sohbetlerinde dahi bu ayrıntılara ne kadar önem verdiğini ve dikkat ettiğini fark edersiniz.

İzmir'de bir konferansını dinleme imkânım olmuştu. Bir sonraki gün imzasına gittiğimde tanıyabileceğini hiç düşünmemiştim ama nerede oturduğumu hangi renk başörtüsü taktığımı dahi söyledi. O anda yaşadığım şaşkınlığı tahmin edebilirsiniz. İşte o zaman anladım, sadece kalemine değil sohbetlerine, günlük hayatına da yansımış ayrıntılardaki ustalığı.

Hikâyelerinde, denemelerinde yer verdiği diğer bir husus ise yazılarında bir sonuca ulaştırma gayesi gütmemesidir. Amaç sonuca ulaştırmak değil, kafada soru işareti bırakacak kadarını aktarmaktır. O soru işaretleri ile okuyucu çağının hastalığını, derdini, kendisi okumalı, farkına varmalı ve kendi sonuca ulaşmalıdır. Çağını çok iyi konuşan Özdenören'in gayesi, bu dili okuyucularının da okuyabilmesine olanak sağlamak, sonuca ulaşmada yol göstermektir.

Öykülerini incelediğimiz zaman karşımıza çıkan diğer bir husus ise onun öykülerinin temelini kahramanlar ve tiplerin değil ilişkilerin oluşturduğudur. Genel olarak bu ilişkiler merkeze alınır ve onun üzerine öyküler kurulur. Anlatılacak husus direkt olarak anlatılmaz, bu ilişkiler üzerinden kurgulanır ve okuyucu temelde anlatılacak olan her neyse bu şekilde anlar. Aşk direkt olarak anlatılmaz, ona dikkat çekilmez. İlişkiler üzerinden kurgulanır ve hikâye geneline bakıldığında işlenen konunun aşk olduğu o zaman anlaşılır. Kısacası tipler ve kahramanlar ön planda değildir Özdenören öykücülüğünde, önemli olan ilişki biçimleridir.

Aslında bahsedilecek çok fazla detay var kaleme aldığı öyküler ve denemeler incelendiğinde. Kısaca birkaç husus üzerinde durduk. Çok derin bir anlatım, çok detaylı incelemeler yapılmış hakkında. Çok fazla teze konu olmuştur öyküleri ve öykücülüğü. Daha görünür olan hususlar üzerinden birkaç noktaya dikkat çekmeye çalıştım. Rasim Özdenören hakkında kaleme alınan birkaç kitabı buraya örnek olsun diye bırakıyorum. Dileyen oradan daha detaylı bilgilere ulaşabilir.

Âlim Kahraman (Haz.), *Işıyan Kelimeler Rasim Özdenören* / 2007, İstanbul

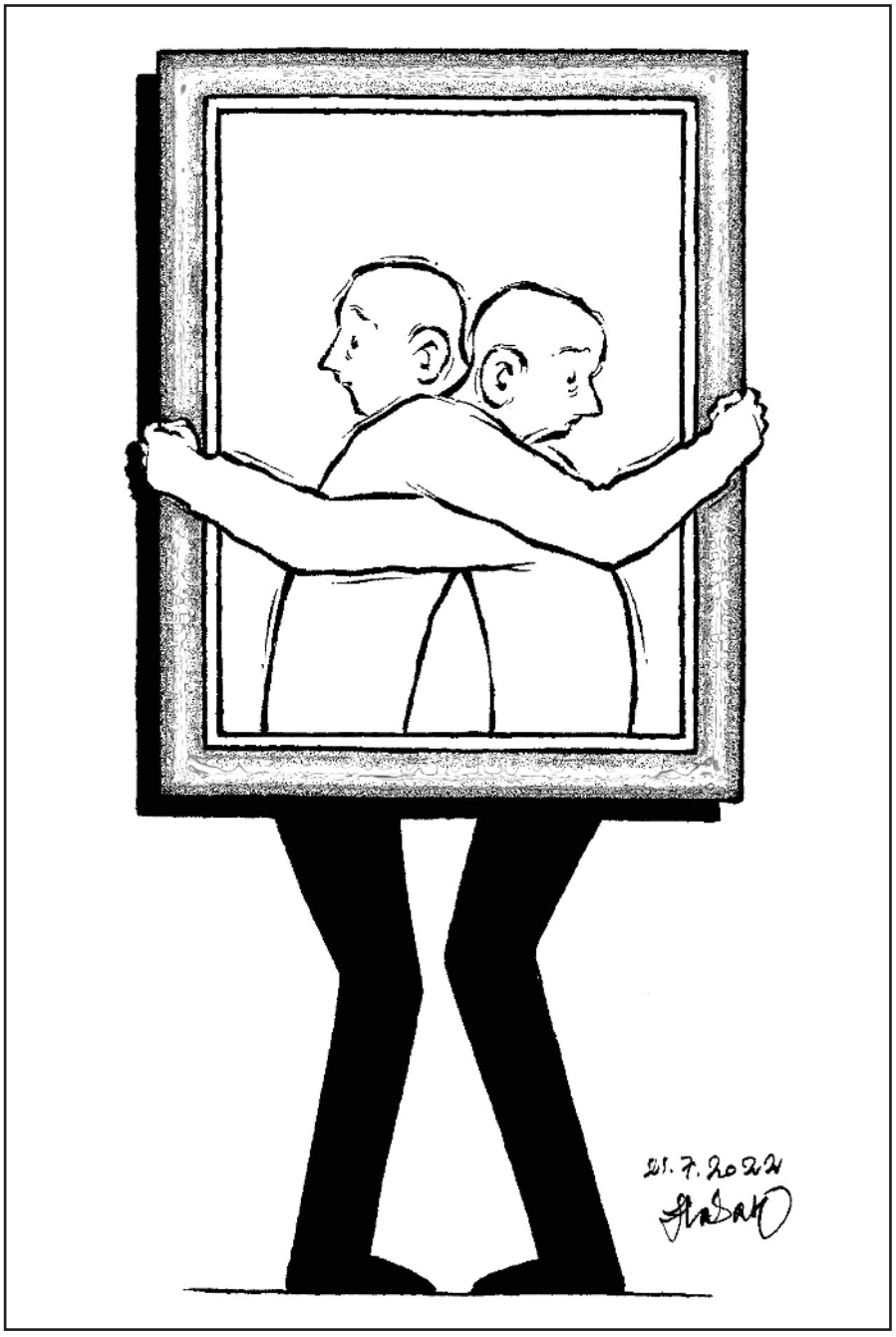
Mehmet Nezir Eryarsoy, *Gül Yetiştiren Adam Rasim Özdenören "hayatı-sanatı-eserleri",* 2009, İstanbul

Ali Haydar Haksal, *Ruh Denizinden Öyküler Rasim Özdenören,* 2017, İstanbul

Necip Tosun, Türk Öykücülüğünde Rasim Özdenören, 2017 (2. Baskı), İstanbul

Özdenören öykücülüğünde deruni ve akılcı yan hep yan yana yürümüş, biri diğerinin önüne geçmemiştir. Bulunduğu toplumu oldukça iyi yansıtmıştır, çok iyi gözlem yapmış, hiçbir ayrıntıyı kaçırmamıştır.

Çizgi: Hasan Aycın